

บทที่ 5

ปัญหาและความต้องการของผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัด

การศึกษาปัญหาและความต้องการของผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัดในเขตเมืองเชียงใหม่ ได้รวบรวมข้อมูลทางด้านลักษณะทางกายภาพของชุมชน รวมถึงลักษณะทางประชากร เศรษฐกิจและสังคมของผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัด เพื่อให้ทราบสภาพปัญหาและความต้องการในด้านต่าง ๆ ของชุมชน ซึ่งจะเป็นข้อมูลพื้นฐานในการเสนอแนะแนวทางจัดการชุมชนแออัดที่มีในปัจจุบัน ทั้งในด้านสิ่งบริการต่าง ๆ ที่ควรพัฒนา และด้านเศรษฐกิจสังคมของผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัด รวมไปถึงการจัดหาสิ่งบริการสำหรับชุมชนที่ต้องรื้อย้ายและป้องกันการเกิดชุมชนแออัดขึ้นในอนาคต ทั้งนี้ได้ศึกษาจากชุมชนพื้นที่ศึกษา 6 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนวัดพระเจ้าเม็งราย ชุมชนเมืองสาครหลวง ชุมชนใจแก้ว ชุมชนทิพย์เนตร ชุมชนคลองเงิน 2 และชุมชนรถไฟสามัคคี โดยข้อมูลหลักในการวิเคราะห์ได้มาจากแบบสอบถามประชากรซึ่งเป็นสมาชิกในครัวเรือนตัวอย่าง และจากการสำรวจพื้นที่ชุมชนวิเคราะห์ผลการศึกษาโดยสถิติเชิงพรรณนาในรูปอัตราส่วนร้อยละ การหาค่าเฉลี่ยและทดสอบสมมุติฐานโดยใช้ไค - สแควร์ นำเสนอผลการศึกษาในรูปของแผนภูมิ กราฟ ตารางและรูปประกอบซึ่งผลการศึกษานำเสนอตามลำดับต่อไปนี้

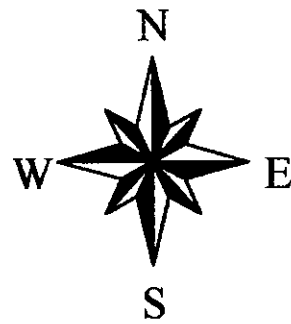
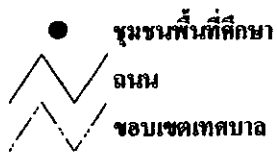
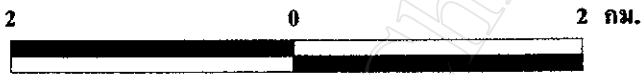
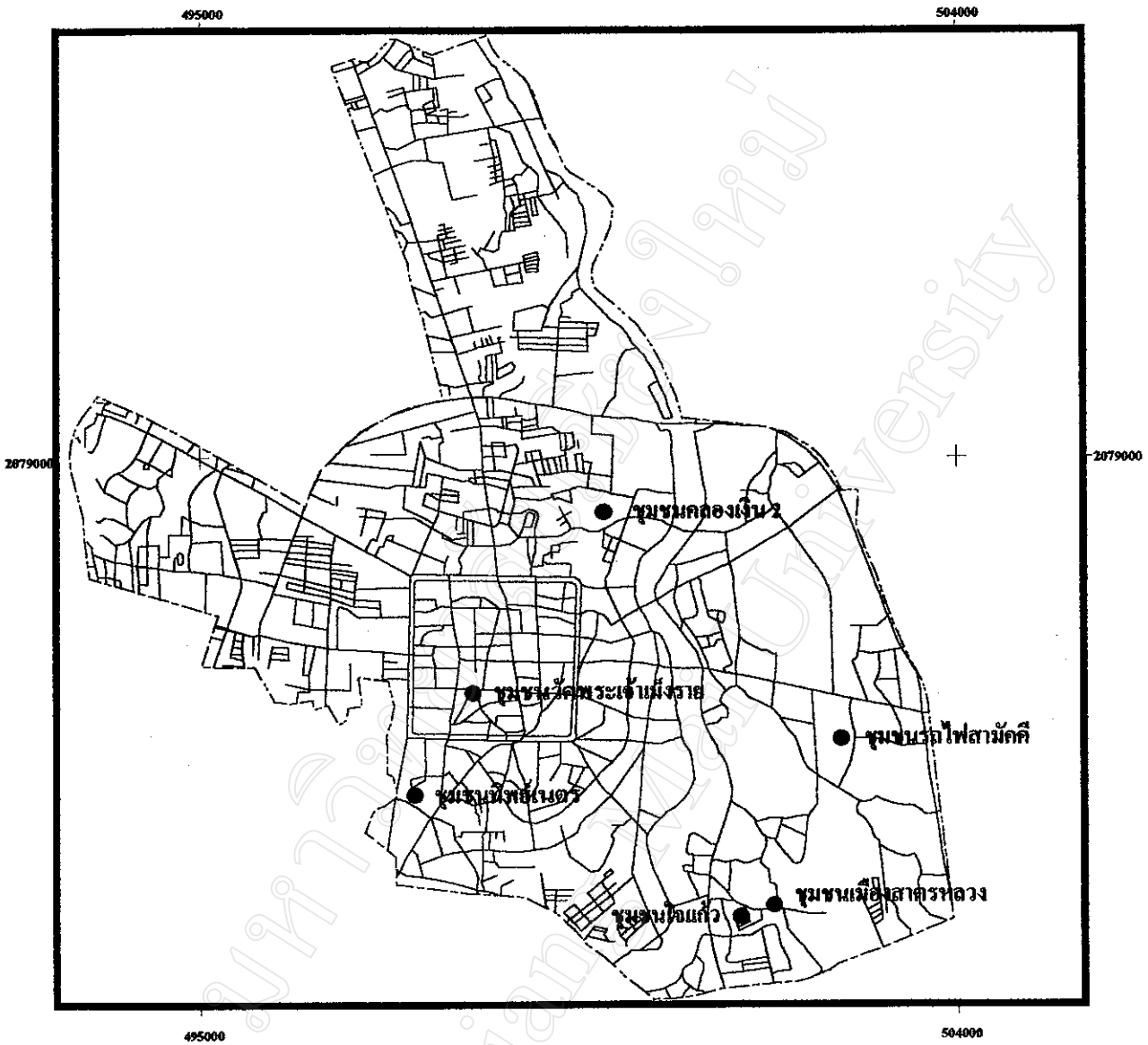
5.1 ลักษณะทางกายภาพของชุมชนพื้นที่ศึกษา

ลักษณะทางกายภาพของชุมชนพื้นที่ศึกษาได้เน้นในด้านที่ตั้งชุมชน ที่ตั้งสัมพันธ ขนาดที่ดิน การคมนาคมเข้าถึง การใช้ประโยชน์ที่อยู่อาศัย ลักษณะการก่อสร้างที่อยู่อาศัย แหล่งสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ ซึ่งชุมชนพื้นที่ศึกษามีลักษณะทางกายภาพดังนี้

5.1.1 ทำเลที่ตั้งของชุมชนพื้นที่ศึกษา

ชุมชนพื้นที่ศึกษาทั้ง 6 แห่ง มีที่ตั้งกระจายอยู่ภายในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ (รูป 5.1 และตาราง 5.1) โดยชุมชนวัดพระเจ้าเม็งรายตั้งอยู่ภายในเขตคูเมืองโบราณ ชุมชนทิพย์เนตรตั้งอยู่ทางทิศใต้ของคูเมือง ชุมชนคลองเงิน 2 ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของคูเมือง ทั้งสามชุมชนนี้อยู่ภายในเขตเก่าชั้นในของเมืองหรือเขตเทศบาลเดิม ส่วนชุมชนเมืองสาครหลวง ชุมชนใจแก้วตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำปิงทางทิศตะวันออก และชุมชนรถไฟสามัคคีตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของสถานีรถไฟเชียงใหม่ ซึ่งอยู่นอกเขตเก่าชั้นในของเมืองหรือนอกเขตเทศบาลเดิม โดยทำเลที่ตั้งของชุมชนทั้ง 6 แห่งสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 กลุ่มตามลักษณะของที่ตั้งสัมพันธ คือ ชุมชนที่มีวัดเป็นศูนย์กลาง ได้แก่ ชุมชนวัดพระเจ้าเม็งราย และชุมชนเมืองสาครหลวง ชุมชนที่ตั้งอยู่ตามแนวคลองสาธารณะ ได้แก่ ชุมชนใจแก้ว

รูป 5.1 ที่ตั้งชุมชนพื้นที่ศึกษา

ตาราง 5.1 สภาพทั่วไปในด้านต่าง ๆ ของชุมชนพื้นที่ศึกษา 6 แห่ง (ที่มา : จากการสำรวจพื้นที่ชุมชน, 2543)

สภาพทั่วไป	วัดพระเจ้าเม็กราช	เมืองสาทรหลวง	ใจแก้ว	ทิพย์นคร	คลองสิน2	รถไฟสามัคคี
1.ที่ตั้ง	-ในเขตเก่าชั้นใน	-นอกเขตเก่า	-นอกเขตเก่า	-ในเขตเก่า	-ในเขตเก่า	-นอกเขตเก่า
2.ที่ตั้งสัมพันธ์	-วัด	-วัด	-คลองสาทรณะ	-กำแพงดิน	-คลองสาทรณะ	-คลองสาทรณะ
3.การครอบครองที่ดิน	-ไม่บุกรุก	-ไม่บุกรุก	-ไม่บุกรุก	-บุกรุก	-บุกรุก	-บุกรุก
4.ขนาดของชุมชน	-เล็ก	-เล็ก	-เล็ก	-ใหญ่	-เล็ก	-เล็ก
5.อายุของชุมชน	-ชุมชนเก่า	-ชุมชนเก่า	-ชุมชนใหม่ที่แยกตัวมาจากชุมชนเก่า	-ชุมชนใหม่	-ชุมชนใหม่	-ชุมชนใหม่
6.การรับรองจากเทศบาล	-ไม่รับรอง	-รับรอง	-รับรอง	-รับรอง	-ไม่รับรอง	-รับรอง
7.ขนาดที่ดิน	-18 ไร่	-50 ไร่	-35 ไร่	-20.5 ไร่	-10 ไร่	-10 ไร่
8.การคมนาคมเข้าถึง	-มีถนนสายหลักและสายรอง (เป็น ถ.ลาดยางและปูตัวถนน) แนวถนนสายหลักเป็นถนนลาดของเขตทาง 4 ม. คิวจราจร 4 ม. ทางเท้าไม่มี ส่วนถนนสายย่อยบางส่วนเป็นคอนกรีต กว้างประมาณ 2 ม. รถยนต์คันไม่ได้ ในชุมชนมีทางเข้าออก 5 ทาง	-มีถนนสายหลักและสายรอง (เป็นถ.ลาดยาง) เขตทาง 6 ม. และ 4 เมตรคิวจราจร 4 ม. ไม่มีทางเท้า ถนนสายย่อย เขตทาง 4 ม. เป็นคิวจราจร 4 ม. ไม่มีทางเท้า ซึ่งรถยนต์คันไม่ได้ ส่วนถนนสายยก ในชุมชนมีทางเข้าออก 4 ทาง	-ถนนสายหลักและสายรอง (เป็นถ.ลาดยาง) เขตทาง 6 ม. คิวจราจร 4 ม. ไม่มีทางเท้า ถนนสายย่อย เขตทาง 4 ม. เป็นคิวจราจร 4 ม. ไม่มีทางเท้า ซึ่งรถยนต์คันไม่ได้ ส่วนถนนสายยก ในชุมชนมีทางเข้าออก 4 ทาง	-ทางเข้าชุมชนหลังตลาดทิพย์นครเป็นคอนกรีต เขตทาง 5 ม. ไม่มีทางเท้า ด้านในเป็นถนนลาดของ เขตทาง 4 ม. ด้านหลังชุมชนเป็นทางคอนกรีตกว้าง 1 ม. บริเวณป้อมยามทิพย์นครซึ่งเป็นทางที่คอนกรีต กว้าง 2 ม. ด้านในปูล๊อคเป็นทางเดิน เขตทาง 1 ม. มีทางเข้าออก 1 ทางหลักและ 4 ทางย่อย	-ถนนสายหลักเป็นหินคลุก เขตทาง 3-4 เมตร ถนนสายรองเป็นดิน เขตทาง 1-2 เมตร ไม่มีทางเดินเท้า ในชุมชนมีทางเข้าออก 3 ทาง	-ถนนสายหลักเป็นหินคลุก เขตทาง 3-4 เมตร ถนนสายรองเป็นดิน เขตทาง 1-2 เมตร ไม่มีทางเดินเท้า ในชุมชนมีทางเข้าออก 3 ทาง

ตาราง 5.1 สภาพทั่วไปในด้านต่าง ๆ ของชุมชนพื้นที่ศึกษา 6 แห่ง (ต่อ)

สภาพทั่วไป	วัดพระเจ้าสามองค์	เมืองสาทรหลวง	โอบแก้ว	ภักดีนคร	คลองเงิน 2	รถไฟสามัคคี
3. การใช้ประโยชน์ที่อยู่อาศัย	-ชุมชนนี้อยู่ริม ถ.ราชบรรดา ซึ่งมีรถสี่ล้อรับจ้างผ่าน	-ชุมชนนี้อยู่ ถ.เชิงใหม่ - ถ.พูน ขอย 9 ซึ่งมีรถประจำทาง (เชิงใหม่-ลำพูน) ผ่านแต่ภายในชุมชนไม่มีรถรับจ้างผ่านประจำ	-ชุมชนนี้อยู่ ถ.เชิงใหม่ - ลำพูน ขอย 9 และ 11 ซึ่งมีรถประจำทาง (เชิงใหม่-ลำพูน) ผ่านแต่ภายในชุมชนไม่มีรถรับจ้างผ่านประจำ	-ชุมชนนี้อยู่ระหว่าง ถ.ภักดีนคร ถ.หายา และ ถ.หายา ซึ่งมีรถสี่ล้อรับจ้างผ่าน	-ชุมชนนี้อยู่ริม ถ.รัตนโกสินทร์ ซึ่งมีรถประจำทาง (เชิงใหม่ - ลำพูน) ผ่านและรถสี่ล้อรับจ้าง	-ชุมชนนี้อยู่ริม ถ.รถไฟ ซึ่งอยู่ด้านในของ ถ.เจริญเมือง ไม่มีรถรับจ้างผ่าน
4. สาธารณูปโภค	-แสดงในรูปแบบ S2	-แสดงในรูปแบบ S2	-แสดงในรูปแบบ S2	-แสดงในรูปแบบ S2	-แสดงในรูปแบบ S2	-แสดงในรูปแบบ S2
ก) น้ำใช้	-ใช้น้ำประปาจากการประปาส่วนภูมิภาค, ใช้น้ำบ่อ	-ใช้น้ำประปาจากการประปาส่วนภูมิภาค, ใช้น้ำบ่อ	-ใช้น้ำประปาจากการประปาส่วนภูมิภาค, ใช้น้ำบ่อ	-ใช้น้ำประปาจากการประปาส่วนภูมิภาค, ใช้น้ำบ่อ	-ใช้น้ำบ่อ, ใช้น้ำคด, ใช้น้ำประปาหยอดหรือขุด	-ใช้น้ำบ่อ, มีการขุดเจาะน้ำบ่อน้ำบาดาลมาใช้
ข) การระบายน้ำ	-ตามธรรมชาติ, มีทางระบายน้ำจากถนนลงสู่ท่อระบายน้ำ	-มีทางระบายน้ำจากถนนและที่ดินในชุมชนลงสู่ท่อระบายน้ำ	-ตามธรรมชาติ, มีทางระบายน้ำจากถนนลงสู่ท่อระบายน้ำ	-มีทางระบายน้ำจากครัวเรือนลงสู่คูหา, มีทางระบายน้ำจากถนนลงสู่ท่อระบายน้ำ	-ตามธรรมชาติ	-ตามธรรมชาติ
ค) การกำจัดขยะ	-ใช้รถเก็บขยะของเทศบาล	-ใช้รถเก็บขยะของเทศบาล	-เทศบาลเก็บบางส่วน, บางส่วนกำจัดเองโดยการเผา หรือนำไปทิ้งนอกชุมชน	-เทศบาลเก็บบางส่วน, บางส่วนกำจัดเองโดยการเผา หรือนำไปทิ้งนอกชุมชน	-กำจัดเองโดยการเผา, ทิ้งทั่วไป หรือนำไปทิ้งนอกชุมชน	-กำจัดเอง โดยการเผาหรือนำไปทิ้งนอกชุมชน
ง) ไฟฟ้า	-ใช้ไฟฟ้าจาก ก.ฟ.ภ.	-ใช้ไฟฟ้าจาก ก.ฟ.ภ.	-ส่วนใหญ่ใช้ไฟฟ้าจาก ก.ฟ.ภ. บางส่วนต่อพ่วงจากที่อยู่อาศัยใกล้เคียง	-ส่วนใหญ่ใช้ไฟฟ้าจาก ก.ฟ.ภ. บางส่วนต่อพ่วงจากที่อยู่อาศัยใกล้เคียง	-ต่อพ่วงจากที่อยู่อาศัยนอกชุมชนใกล้เคียง บางส่วนใช้ตะเกียง/เทียนไข	-ต่อพ่วงจากที่อยู่อาศัยนอกชุมชนใกล้เคียง บางส่วนใช้ตะเกียง/เทียนไข

ตาราง 5.1 สภาพทั่วไปในด้านต่าง ๆ ของชุมชนพื้นที่ศึกษา 6 แห่ง (ต่อ)

สภาพทั่วไป	วัดพระเจ้าเอ็งราย	เมืองสาทรหลวง	ใจแก้ว	ทิพย์เนตร	คลองจิง 2	รถไฟสามัคคี
จ) โทรศัทพ์สาธารณะ	-มีแบบหอจดหรืออยู่	-มีแบบหอจดหรืออยู่	-มีแบบหอจดหรืออยู่	-มีแบบหอจดหรืออยู่	-ไม่มี	-มีแบบหอจดหรืออยู่
จ) ไฟถนน	-มีทั่วถึง	-มีบางส่วน	-มีบางส่วน	-มีบางส่วน	-ไม่มี	-ไม่มี
5. สาธารณูปการ	-ตลาดประจวบชัยภูมิ, ส.มีนิศาตร์, อาคารพาณิชย์ริมถ.สามถัน ประกอบด้วยร้านอาหาร ของร้านค้า สถานบริการอื่น ๆ แผงลอยขายอาหาร และร้านค้าหน้า รร. อนุบาลเชียงใหม่	-ตลาดหนองหอย และย่านการค้าสองฝั่ง ถ.เชียงใหม่-ลำพูน, ห้างฯ ไอของ, ร้านค้าย่อยภายในชุมชน	-ตลาดหนองหอย และย่านการค้าสองฝั่ง ถ.เชียงใหม่-ลำพูน, ห้างฯ ไอของ, ร้านค้าย่อยภายในชุมชน	-ตลาดทิพย์เนตร, ร้านค้าริมถ. ทิพย์เนตรและถ. รัวกลาย, หนองบัวกาดใหม่, แผงลอยขายอาหารหน้าศูนย์วัฒนธรรมเชียงใหม่, อาคารพาณิชย์ริมถ. มหิดล, ร้านค้าในชุมชน, บริษัทธานีรินทร์	-ตลาดเมืองใหม่, ตลาดเทศบาล, ตลาดคาวาเหนือ, ตลาดค้าปลีก, ตลาดตมเพชร	-ตลาดสันป่าข่อย, ย่านการค้าและอาคารพาณิชย์ริมสองฝั่งถ.เจริญเมือง, สถานีรถไฟเชียงใหม่
ข) สถานศึกษา	-รร. อนุบาลเชียงใหม่ -รร. พุทธิโคกณ -รร. หอพระ -รร. อุพรราชวิทยาลัย -รร. วัดหม่อมจันทอง -รร. วัดโนนท้อพ่าย -รร. เมตตาศึกษา -โรงพยาบาลรวมแพทย์ -คณิศรชุมชนเชียงใหม่ -ศูนย์บริการสาธารณสุขเชียงใหม่ ประจวบชัยภูมิ -รพ. มหาราชนครเชียงใหม่	-รร. วัดเมืองสาทรน้อย -รร. อนุบาลจากสุวรรณ -รร. อนุบาลสวนเด็ก -รร. มงฟอร์ตประถม -รร. พระหฤทัยเชียงใหม่ -รร. เรซินขงสีวิทยาลัย -รร. ไชยโรจน์วิทยาลัย -รพ. ราชเวช -ศูนย์บริการสาธารณสุขหนองหอย -ร้านขายยาและคลินิกบริเวณตลาดหนองหอย	-รร. วัดเมืองสาทรน้อย -รร. อนุบาลจากสุวรรณ -รร. อนุบาลสวนเด็ก -รร. มงฟอร์ตประถม -รร. พระหฤทัยเชียงใหม่ -รร. เรซินขงสีวิทยาลัย -รร. ไชยโรจน์วิทยาลัย -รพ. ราชเวช -ศูนย์บริการสาธารณสุขหนองหอย -ร้านขายยาและคลินิกบริเวณตลาดหนองหอย	-รร. เทศบาลวัดศรีบึงเมือง -รร. เทศบาลวัดศรีสุพรรณ -วิทยาลัยพาริตทอธวัน -โรงเรียนวิฑูโนนท้อพ่าย -ศูนย์สม. ในชุมชน -ศูนย์บริการสาธารณสุขเชียงใหม่ ประจวบชัยภูมิ -รพ. มหาราชนครเชียงใหม่ -รพ. รวบรวมแพทย์	-รร. วัดป่าแพ่ง -วิทยาลัยพลศึกษาเชียงใหม่ -รร. เทศบาลวัดเชียงยืน -รร. อนุศึกษา -รร. เทศบาลดอกจิง -รพ. ช้างเผือก -รพ. เทศบาล -ร้านขายยาและคลินิกบริเวณตลาดตมเพชร	-รร. เทศบาลวัดคูท่า -รร. เทศบาลวัดท่ามะตอย -รร. โมตรจิตศิริเตียน -รร. เรียงใหม่เทศบาลโนนไสย -รพ. กายาภาวิเศษ -ร้านขายยาและคลินิกบริเวณตลาดสันป่าข่อยและถนนเจริญเมือง

ตาราง 5.1 สภาพทั่วไปในด้านต่าง ๆ ของชุมชนพื้นที่ศึกษา 6 แห่ง (ต่อ)

สภาพทั่วไป	วัดพระเจ้าเม้งราช	เมืองสาครหลวง	ใจแก้ว	ทิพย์นคร	คลองเงิน 2	รถไฟสามัคคี
<p>๑) ส่วนสาธารณะ, สนามเด็กเล่น, สนามกีฬา</p> <p>๖. ลักษณะการก่อสร้างอาคาร</p>	<p>- ส่วนสาธารณะหนองบวกรวด</p> <p>- ที่อยู่อาศัยส่วนใหญ่เป็นบ้านชั้นเดียว ก่ออิฐ รองลงมาเป็นบ้านสองชั้น ไม่ทาสี ทรอมมามากนัก ขนาดเนื้อที่ประมาณ 15-30 ตร.วา มีอาคารพาณิชย์ 1-2 หลัง และมีเพียง 5 - 10 หลังเท่านั้นที่มีสภาพเก่า ตกปรกและทรุดโทรม</p>	<p>- สนามเด็กเล่นในชุมชนใจแก้ว</p> <p>- ที่อยู่อาศัยส่วนใหญ่เป็นบ้านชั้นเดียว ก่ออิฐ ก่อไม้ 4 ห้อง แต่สภาพบ้านเรือนมีขนาดปานกลางและเล็ก และค่อนข้างเก่า มีการแบ่งเขตกันรั้วแต่ละบ้านอย่างชัดเจน ขนาดเนื้อที่ประมาณ 10-20 ตร.วา</p>	<p>- สนามเด็กเล่นในชุมชน</p> <p>- มีสภาพกายภาพของที่อยู่อาศัยมีรั้วรอบขอบชิด ส่วนใหญ่แล้วเป็นบ้านชั้นเดียว อยู่ใกล้กับชุมชนเมืองสาครหลวง แต่แตกต่างกันบริเวณบ้านจะแคบกว่า และในส่วนของสภาพแออัดนั้นมีสภาพที่อยู่อาศัยและบ้านมีสภาพที่ค่อนข้างทรุดความเป็นอยู่ที่ค่อนข้างทรุดโทรม และขนาดของบ้านจะเล็กกว่าส่วนแรก ขนาดเนื้อที่ประมาณ 10-15 ตร.วา</p>	<p>- สนามเด็กเล่นสนามหญ้า</p> <p>- สวนงอกผัก</p> <p>- บ้านเรือนที่อยู่อาศัยเป็นกำแพงเมืองเก่าและบริเวณริมลำห้วยมีสภาพทรุดโทรม และมีควมสกปรกอยู่มาก มีลักษณะของที่อยู่อาศัยหลายแบบ ทั้งบ้านชั้นเดียว บ้านสองชั้น รวมถึงห้องแถวและกระท่อม แต่ส่วนใหญ่เป็นบ้านชั้นเดียว ก่ออิฐ มีขนาดเนื้อที่ 5 - 10 ตร.วา และภายในมีคนอยู่อาศัยอย่างแออัด</p>	<p>- สนามกีฬาเทศบาลฯ</p> <p>- ที่อยู่อาศัยทั้งหมดมีสภาพชำรุดทรุดโทรม ก่อสร้างด้วยวัสดุที่หาได้ง่าย เช่น ไม้ และเศษวัสดุ จึงกะเสีถ้าสภาพที่อยู่อาศัยสกปรกรุนแรง เป็นบ้านชั้นเดียว ขนาดเล็กกับแคบ มี 1 - 2 ห้อง เท่านั้น ขนาดเนื้อที่ประมาณ 5-10 ตร.วา</p>	<p>- ที่ว่างภายในชุมชน</p> <p>- สภาพที่อยู่อาศัยส่วนใหญ่ก่อสร้างด้วยวัสดุที่พอจะหาได้ เช่น กระเบื้อง แผ่นไม้ กระดาษ ฯลฯ บางส่วนก่ออิฐ ที่อยู่อาศัยมีขนาดเล็ก สภาพเก่าและสกปรกทรุดโทรม ขนาดเนื้อที่ประมาณ 5-10 ตร.วา</p>

ชุมชนรถไฟสามัคคี ชุมชนคลองเงิน 2 และชุมชนที่ตั้งอยู่ตามแนวกำแพงดิน ได้แก่ ชุมชนทิพย์เนตร

5.1.2 ขนาดที่ดิน

ชุมชนพื้นที่ศึกษามีขนาดของชุมชนแตกต่างกันไปตั้งแต่ 10 - 50 ไร่ ดังตาราง 5.1 โดยเมื่อพิจารณาขนาดของที่ดินร่วมกับการครอบครองที่ดินแล้ว พบว่าในชุมชนที่ไม่บุกรุกได้แก่ ชุมชนวัดพระเจ้าเม็งราย ชุมชนเมืองสาครหลวง ชุมชนใจแก้วส่วนใหญ่แล้วจะมีพื้นที่มากกว่าชุมชนบุกรุก คือ มีพื้นที่ชุมชนประมาณ 21 - 50 ไร่ ในขณะที่ชุมชนบุกรุกได้แก่ ชุมชนทิพย์เนตร ชุมชนคลองเงิน 2 ชุมชนรถไฟสามัคคี ส่วนใหญ่จะมีพื้นที่ชุมชนประมาณ 10 - 20 ไร่ อาจเป็นเพราะชุมชนบุกรุกมักสร้างที่อยู่อาศัยบนที่ดินของหน่วยงานภาครัฐซึ่งไม่ได้ใช้ประโยชน์ ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ที่มีขนาดเล็ก ทำให้การขยายตัวของชุมชนมีจำกัดและบางชุมชน เช่น ชุมชนรถไฟสามัคคีเจ้าของที่ดินคือการรถไฟแห่งประเทศไทยมีข้อกำหนดไม่ให้ชุมชนขยายตัวเพิ่มอีกมิฉะนั้นจะไม่อนุญาตให้อยู่อาศัยบนที่ดินอีกต่อไป จึงเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีส่วนกำหนดขนาดพื้นที่ของชุมชน

เมื่อพิจารณาขนาดที่ดินร่วมกับที่ตั้งชุมชนแล้ว พบว่าในกลุ่มที่อยู่ใกล้เมืองส่วนใหญ่มีขนาดที่ดิน 10 - 20 ไร่ ส่วนกลุ่มที่อยู่ไกลเมืองส่วนใหญ่มีขนาดมากกว่า 20 ไร่ การที่กลุ่มที่อยู่ไกลเมืองมีขนาดที่ดินมากกว่าอาจเนื่องจาก ภายในเขตเมืองชั้นในมีการปลูกสร้างที่อยู่อาศัยค่อนข้างหนาแน่น การขยายขนาดของชุมชนเป็นไปได้ยาก แต่ภายนอกเขตเก่ายังมีพื้นที่ว่างอยู่มากกว่าประกอบกับราคาที่ดินต่ำ ชุมชนจึงมีโอกาสขยายพื้นที่ออกไป

เมื่อพิจารณาขนาดที่ดินร่วมกับอายุของชุมชนพบว่า ชุมชนดั้งเดิมจะก่อตัวมานานกว่าและมี การขยายตัวตามวันเวลาทำให้พื้นที่ชุมชนมีขนาดใหญ่กว่า ชุมชนใหม่

กล่าวได้ว่าขนาดของที่ดินจะมีความสัมพันธ์กับการครอบครองที่ดิน ทำเลที่ตั้งของชุมชน และอายุชุมชน

5.1.3 การคมนาคมเข้าถึง

ชุมชนพื้นที่ศึกษาทั้ง 6 แห่ง แม้จะสามารถเดินทางเข้าถึงได้สะดวก เพราะการคมนาคมภายนอกนั้นสามารถเดินทางได้โดยรถโดยสารรับจ้างหรือรถโดยสารประจำทาง เนื่องจากชุมชนตั้งอยู่ด้านหลังอาคารพาณิชย์และบ้านเรือนริมถนนสายหลัก ซึ่งติดต่อกับภายนอกสะดวกและส่วนใหญ่มีทางเข้าออกมากกว่า 1 ทาง แต่กลับพบว่าภายในชุมชนมักเป็นถนน ทางเดินเล็กและแคบจึงทำให้เดินทางไม่สะดวกนัก

โดยเมื่อพิจารณาการคมนาคมเข้าถึงร่วมกับการครอบครองที่ดินแล้ว พบว่าในชุมชนที่ไม่บุกรุกที่ดินจะมีการคมนาคมเข้าถึงได้สะดวก และมีทางเข้า - ออกหลายทาง โดยเส้นทางคมนาคมส่วนใหญ่เป็นถนนลาดยางและบางส่วนเป็นถนนคอนกรีต ที่มีความกว้างของผิวจราจรประมาณ 4 เมตร ซึ่งรถยนต์สามารถผ่านเข้า-ออกได้ แต่ไม่มีทางเดินเท้า ส่วนชุมชนบุกรุกแม้จะอยู่ด้านหลังกลุ่ม

ที่อยู่อาศัยและร้านค้า หรืออาคารพาณิชย์ริมถนนสายหลักแต่ก็พบว่าถนนส่วนใหญ่ในชุมชนเป็นดิน และหินคลุก หากฝนตกจะมีน้ำขังและเป็น โคลนเฉอะแฉะและเดินทางลำบาก ส่วนทางเดินภายในชุมชน จะแคบทอดค้วไปตามช่องว่างระหว่างที่อยู่อาศัยสร้างด้วยไม้วางเรียงกันหรือเป็นทางดิน ซึ่งในกลุ่ม ชุมชนบุกรุกนี้ชุมชนทิพย์เนตรจะมีการเข้าถึงที่สะดวกที่สุด เพราะได้รับการปรับปรุงถนนจากเทศบาลมาแล้ว แต่ยังมีบางส่วนโดยเฉพาะบริเวณกำแพงดินที่เป็นถนนดินซึ่งเทศบาลไม่สามารถปรับปรุงได้เพราะเป็นพื้นที่กำแพงเมืองเก่าอยู่ในความดูแลของกรมศิลปากรและสำนักงานธนารักษ์ จังหวัด และในชุมชนบุกรุกนี้จะมีทางเข้าออกชุมชนน้อยกว่าชุมชนไม่บุกรุกอาจเนื่องจากการบุกรุก ที่ดิน ทำให้ได้รับการบริการสาธารณูปโภคน้อยกว่าและพื้นที่ที่มีทางเข้าออกน้อยเหล่านี้ทำให้ไม่มีผู้เข้ามาอยู่อาศัย ผู้มีรายได้น้อยจึงมาบุกรุกสร้างที่อยู่อาศัย

เมื่อพิจารณาการคมนาคมเข้าถึงร่วมกับที่ตั้งชุมชน พบว่า ชุมชนที่ตั้งอยู่ในเขตเก่าชั้นใน แม้ จะมีการคมนาคมสะดวกแค่ 2 ใน 3 ชุมชน คือ ชุมชนทิพย์เนตรและชุมชนคลองเงิน 2 เส้นทางสัญจร ในชุมชนส่วนใหญ่ยังเป็นถนนดินและหินคลุก ส่วนชุมชนที่อยู่นอกเขตเก่า 2 ใน 3 ชุมชน คือชุมชน เมืองสาทรหลวงและชุมชนใจแก้ว มีการคมนาคมเข้าถึงสะดวกถนนส่วนใหญ่ในชุมชนลาดยางหรือ เป็นคอนกรีต ความแตกต่างนี้อาจเนื่องจากในเขตเก่าชั้นในมีการขยายตัวของที่อยู่อาศัยจนเต็มพื้นที่ ทำให้ไม่สามารถขยายถนน เพื่อความสะดวกในการเดินทาง และการที่ถนนมีขนาดเล็กแคบจึงทำให้ การเข้าไปปรับปรุงของหน่วยงานทำให้ยาก สภาพถนนจึงไม่ได้รับการปรับปรุงเท่าที่ควร แต่ในชุมชนที่อยู่นอกเขตเก่าการสร้างบ้านเรือนไม่หนาแน่นมาก ทำให้การปรับปรุงสภาพถนนทำได้ง่ายขึ้น เส้นทางคมนาคมเข้าถึงจึงมีสภาพดีกว่า

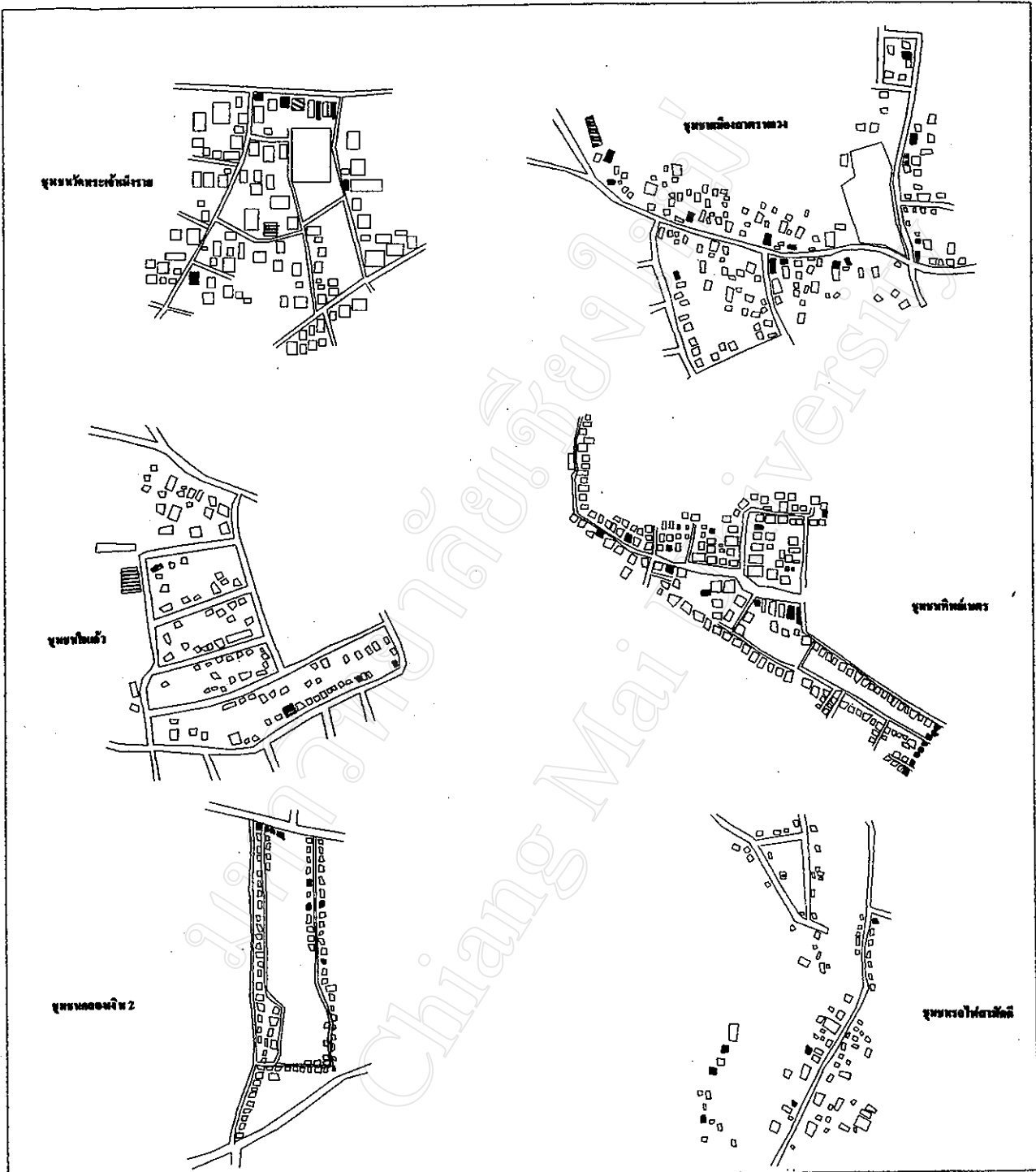
เมื่อพิจารณาการคมนาคมเข้าถึงร่วมกับอายุชุมชน พบว่า ชุมชนเก่าและชุมชนที่แยกตัวออกมาจากชุมชนเก่ามีการคมนาคมเข้าถึงสะดวก เพราะเป็นชุมชนดั้งเดิมที่อยู่ตามแนวเส้นทางคมนาคม มานาน ได้รับการปรับปรุงมาตลอด ส่วนชุมชนใหม่นั้นการเข้าถึงไม่สะดวกเพราะเกิดในภายหลัง โดยมาแทรกตามบริเวณพื้นที่ว่างซึ่งไม่ได้รับการปรับปรุง จึงทำให้สภาพถนนและการเดินทางในชุมชน ไม่สะดวกมากนัก

กล่าวได้ว่าการคมนาคมเข้าถึงจะขึ้นอยู่กับตัวแปรด้านการครอบครองที่ดิน ทำเลที่ตั้งชุมชน และอายุของชุมชน

5.1.4 การใช้ประโยชน์ที่อยู่อาศัย

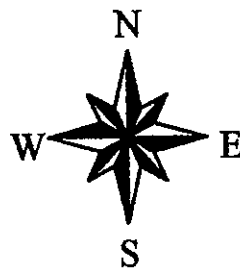
การใช้ประโยชน์ที่อยู่อาศัยภายในชุมชนพื้นที่ศึกษาทั้ง 6 แห่ง ในภาพรวมจะเหมือนกันทุกแห่งคือส่วนใหญ่ใช้อยู่อาศัยเพียงอย่างเดียว แทรกด้วยการใช้ที่อยู่อาศัยร่วมกับประกอบการค้าและ ใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อกิจกรรมของชุมชน (รูป 5.2 และตาราง 2.17 ในภาคผนวก ข) โดยพบว่าร้อยละ 53.85 ใช้อยู่อาศัยเพียงอย่างเดียว รองลงมาคือ ร้อยละ 16.26 ใช้ที่อยู่อาศัยร่วมกับประกอบการค้าใน

รูป 5.2 การใช้ประโยชน์ที่อยู่อาศัยและที่ดินในชุมชนพื้นที่ศึกษา

100 0 100 ม.

- ถนน
- ที่อยู่อาศัย
- การค้า
- บ้านเช่า, หอพัก
- ศูนย์ชุมชน
- สถานพยาบาล

ที่มา: จากการสำรวจพื้นที่ชุมชน, 2543

ลักษณะของร้านค้าย่อยขนาดเล็ก ค้าขายอาหารและของใช้ในชีวิตประจำวัน นอกนั้นเป็นการให้บริการต่าง ๆ เช่น ตัดเย็บเสื้อผ้า เสริมสวย ชักกรีด เป็นต้น มีเพียง 1 - 2 หลังคาเรือนเท่านั้นที่ทำงานหัตถกรรมในครัวเรือนประเภทงานฝีมือ เช่น ผลิตตุ๊กหรือโคม เพื่อใช้ในงานเทศกาลต่าง ๆ หรือผลิตของที่ระลึก เป็นต้น ส่วนการใช้ประโยชน์ที่ดินอื่น ๆ ภายในชุมชน ได้แก่ การใช้ที่ดินเพื่อกิจการส่วนรวมของชุมชน เช่น ศูนย์สาธารณสุขมูลฐานชุมชน ศาลาเอนกประสงค์และสนามเด็กเล่นของชุมชน เป็นต้น ซึ่งพบอยู่ในทุกชุมชน

เมื่อพิจารณาการใช้ประโยชน์ที่อยู่อาศัยร่วมกับการครอบครองที่ดิน พบว่า ชุมชนที่ไม่บุกรุกที่ดิน มีประเภทการใช้ประโยชน์ที่อยู่อาศัยที่หลากหลายกว่าชุมชนบุกรุก ยกตัวอย่างเช่น ชุมชนวัดพระเจ้าเม็งราย พบว่า มีคลินิกชุมชน ร้านอาหาร ร้านซ่อมมอเตอร์ไซค์ ส่วนชุมชนเมืองสาทรหลวงกับชุมชนใจแก้วมีอยู่ซ่อมรถ บริษัทและโรงแรมขนาดเล็ก เป็นต้น และมีการใช้ที่ดินเพื่อกิจกรรมของชุมชนหลายประเภทมากกว่าชุมชนบุกรุก เช่น มีศาลาเอนกประสงค์ของชุมชน สนามเด็กเล่น และศูนย์สาธารณสุขมูลฐานชุมชน เป็นต้น โดยกลุ่มชุมชนบุกรุกมักมีเพียงที่อยู่อาศัยและร้านขายของชำขนาดเล็กเท่านั้น ทั้งนี้อาจเนื่องจากในกลุ่มชุมชนบุกรุกผู้อยู่อาศัยในชุมชนส่วนใหญ่มีฐานะยากจน มีเงินลงทุนในการประกอบอาชีพน้อย จึงมักประกอบอาชีพที่ต้องใช้แรงงานซึ่งต้องออกไปทำงานนอกบริเวณชุมชนมากกว่ากลุ่มที่ไม่บุกรุกที่สามารถลงทุนเปิดร้านหรือขายหรือให้เช่าที่ดินของตนเพื่อประกอบกิจกรรมการค้าอื่น ๆ ในบริเวณชุมชน

เมื่อพิจารณาการใช้ประโยชน์ที่อยู่อาศัยร่วมกับอายุชุมชน พบว่า ชุมชนเก่าและชุมชนใหม่ที่แยกตัวมาจากชุมชนเก่าจะมีประเภทการใช้ที่ดินที่หลากหลายกว่าชุมชนใหม่ ทั้งนี้อาจเนื่องจากชุมชนที่อยู่มานานกว่ามีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัยให้เข้ากับสภาพสังคม เศรษฐกิจดีขึ้น

เมื่อพิจารณาการใช้ประโยชน์ที่อยู่อาศัยร่วมกับที่ตั้งชุมชน การรับรองจากเทศบาล และขนาดของชุมชน พบว่า ไม่มีความสัมพันธ์กันอย่างชัดเจน

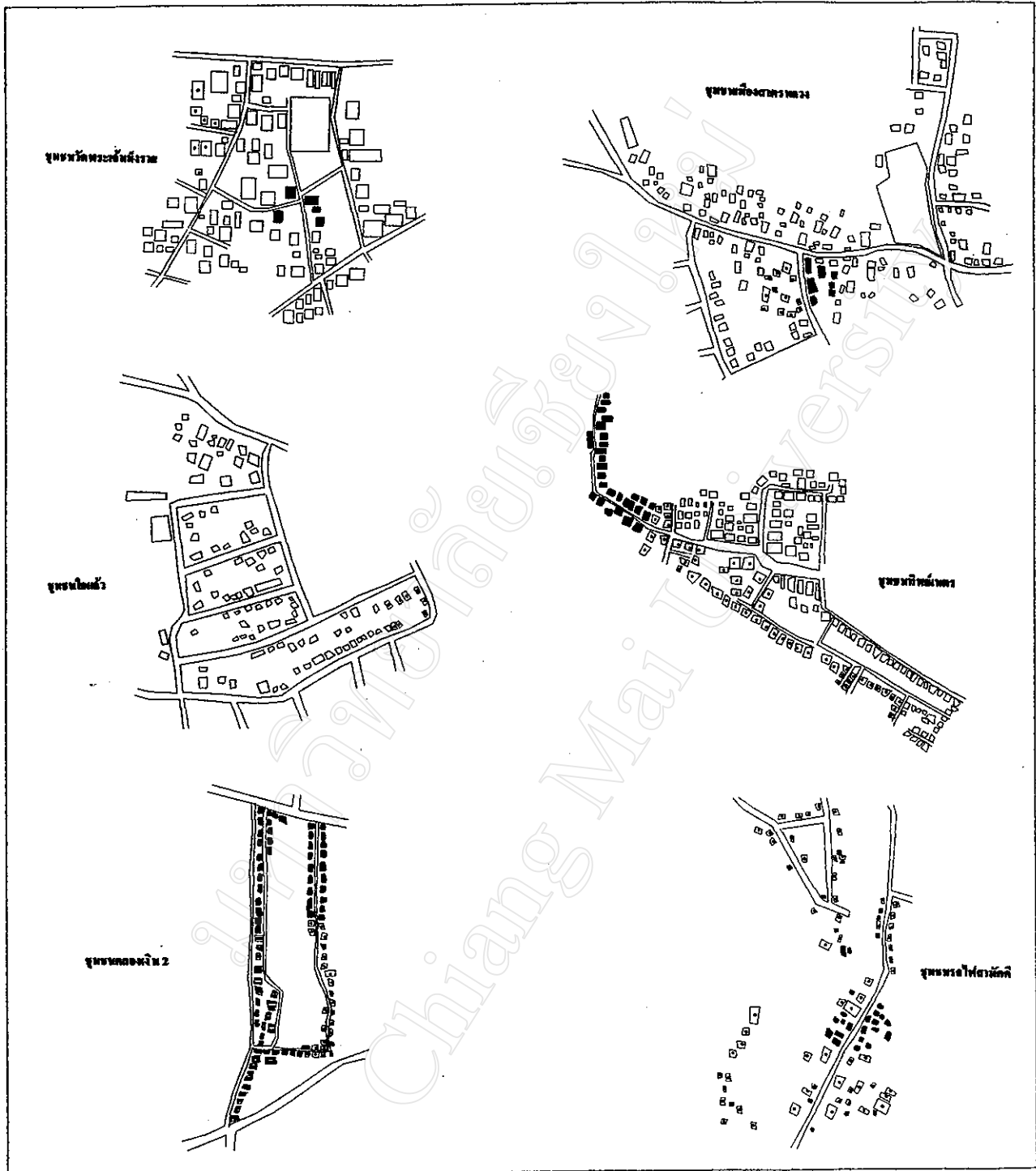
เพราะฉะนั้นกล่าวได้ว่าการใช้ประโยชน์ที่อยู่อาศัยในชุมชนแออัด จะขึ้นอยู่กับอายุชุมชน และการครอบครองที่ดิน

5.1.5 ระบบสาธารณูปโภค

1.แหล่งที่มาของน้ำเพื่อการอุปโภค

ชุมชนพื้นที่ศึกษา 4 ชุมชน ได้รับการจัดหาบริการน้ำประปา จากการประสานงานของเทศบาลร่วมกับการประปาส่วนภูมิภาคทำให้ครัวเรือนในชุมชน มีน้ำประปาใช้โดยมิมีเตอร์น้ำเป็นของตนเอง มีเพียง 2 ชุมชนที่ไม่มีน้ำประปาใช้ (รูป 5.3 และตาราง 1.2 ในภาคผนวก ข) อย่างไรก็ตามพบว่าชุมชนพื้นที่ศึกษาทุกชุมชนยังมีบางส่วนที่ใช้น้ำจากบ่อถึงร้อยละ 21.01 และน้ำบาดาลอยู่ร้อยละ 35.29

รูป 5.3 สภาพทั่วไปของชุมชนพื้นที่ศึกษาข้างเนกตามแหล่งที่มาของน้ำเพื่อการอุปโภค

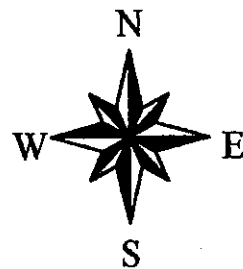
100 0 100 ม.

๑๕๓

แหล่งที่มา

- น้ำประปา
- น้ำประปาหอดเหนือ
- น้ำบาดาล
- น้ำบ่อ

ที่มา: จากเรดิารวจพื้นที่ชุมชน, 2543

เมื่อพิจารณาแหล่งที่มาของน้ำเพื่อการอุปโภค ร่วมกับการครอบครองที่ดิน พบว่า ชุมชนที่ไม่บุกรุกจะใช้น้ำประปาเป็นหลัก แต่บางส่วนก็ยังใช้น้ำบ่อ เนื่องจากเป็นชุมชนดั้งเดิมที่มีบ่อน้ำอยู่ในบริเวณบ้าน จนปัจจุบันแม้จะมีการใช้น้ำประปาแล้วแต่บางบ้านก็ยังใช้น้ำบ่ออยู่ ส่วนในชุมชนบุกรุก ส่วนใหญ่จะใช้น้ำบ่อและน้ำบาดาล โดยในชุมชนรถไฟสามัคคีจะใช้น้ำบาดาลที่ชาวบ้านขุดเจาะเองและน้ำบ่อซึ่งเทศบาลรวมถึงนักการเมืองท้องถิ่นจัดหาให้ในช่วงเลือกตั้งให้ใช้ร่วมกัน ส่วนชุมชนคลองเงิน 2 ร้อยละ 71.44 ใช้น้ำประปาหยอดเหรียญที่เทศบาลจัดไว้ให้แต่มีบริการไม่ทั่วถึงทั้งชุมชนจึงยังคงใช้น้ำบาดาลอยู่ และชุมชนทิพย์นครที่แม้ส่วนใหญ่จะใช้น้ำประปาที่ต่อโดยตรงจากการประปา แต่พบว่าร้อยละ 3.45 ยังใช้น้ำประปาที่ต่อพ่วงมาจากเพื่อนบ้านใกล้เคียงโดยเสียค่าน้ำในราคาที่สูงกว่าปกติคือหน่วยละ 5 บาทหรือแล้วแต่ผู้ใช้จะตกลงกับผู้ให้ต่อพ่วงเองว่าจะเหมาะจ่ายหรือคิดตามปริมาณน้ำที่ใช้ การที่ไม่มีน้ำประปาใช้เนื่องจากที่อยู่อาศัยมีแนว โนม์ว่าจะถูกไล่รื้อ

เมื่อพิจารณาแหล่งที่มาของน้ำเพื่อการอุปโภคร่วมกับอายุชุมชน พบว่า ชุมชนเก่าและชุมชนที่แยกตัวจากชุมชนเก่าจะได้รับบริการน้ำเพื่อการอุปโภคจากการประปาอย่างทั่วถึง แต่ชุมชนใหม่ส่วนใหญ่ยังไม่ได้รับการบริการ ทั้งนี้เนื่องจากชุมชนเก่าได้รับการจัดการบริการสาธารณูปโภคเพื่อให้บริการประชาชนมานาน ส่วนชุมชนใหม่ที่มีจำนวนมากขึ้นทำให้การบริการที่มีไม่เพียงพอหรือเกี่ยวข้องกับที่ไม่ได้รับอนุญาตจากเจ้าของที่ดิน

เมื่อพิจารณาแหล่งที่มาของน้ำเพื่อการอุปโภคร่วมกับการรับรองจากเทศบาล พบว่าชุมชนที่ได้รับการรับรองจากเทศบาลส่วนใหญ่ได้รับการบริการน้ำประปาอย่างทั่วถึง ยกเว้นชุมชนรถไฟสามัคคีเพราะไม่ได้รับอนุญาตจากเจ้าของที่ดิน ในขณะที่ชุมชนที่เทศบาลไม่ได้รับรองนั้นพบว่าชุมชนวัดพระเจ้าเม็งรายได้รับการบริการน้ำประปาอย่างทั่วถึง เนื่องจากเป็นชุมชนเก่าที่ได้รับการปรับปรุงบริการสาธารณูปโภคค่อนข้างทั่วถึง

เมื่อได้พิจารณาปัจจัยในด้านทำเลที่ตั้งและขนาดของชุมชนร่วมกับแหล่งที่มาของน้ำเพื่อการอุปโภค พบว่า ไม่มีความสัมพันธ์กันอย่างชัดเจน เพราะฉะนั้นอาจกล่าวได้ว่า ระบบสาธารณูปโภคในด้านการบริการน้ำเพื่อการอุปโภค หรือการจัดหาน้ำประปานั้นมีความสัมพันธ์กับการครอบครองที่ดิน อายุชุมชน และการรับรองจากเทศบาล

2.แหล่งที่มาของน้ำเพื่อการบริโภค

ชุมชนพื้นที่ศึกษาทั้ง 6 แห่งซื้อน้ำดื่มเป็นถังจากรถส่งน้ำของบริษัทน้ำดื่มที่นำมาส่งตามบ้าน ส่วนบริเวณที่มีถนนทางเดินแคบรถส่งน้ำเข้าไปไม่ถึงต้องออกมาซื้อน้ำดื่มจากร้านค้าเอง ส่วนที่บริโภคน้ำประปาคิดเป็นร้อยละ 21.19 และบริโภคน้ำบ่อหรือน้ำบาดาลโดยนำมาต้มหรือกรองน้ำก่อน มีถึงร้อยละ 12.71 (ตาราง 1.3 ในภาคผนวก ข)

พบว่าในด้านแหล่งที่มาของน้ำเพื่อการบริโภค ไม่มีความแตกต่างของแต่ละกลุ่ม เนื่องจากทั้งหมดซื้อน้ำดื่มบรรจุเป็นถึงจากเอกชน ทั้งนี้เนื่องจากปัจจัยในด้านคุณภาพน้ำตามธรรมชาติที่ไม่สามารถนำมาดื่ม ได้มากกว่าตัวแปรด้านอื่น ๆ

3.แหล่งที่มาของแสงสว่าง

ชุมชนพื้นที่ศึกษา 4 แห่งใช้แสงสว่างจากไฟฟ้าโดยมิมิเตอร์ไฟเป็นของตนเอง (รูป 5.4) มีเพียงสองแห่งที่ต้องต่อพ่วงสายไฟจากที่อยู่อาศัยของเอกชนที่อยู่บริเวณใกล้เคียง โดยเสียค่าไฟฟ้าในราคาที่สูงกว่าปกติ โดยที่บางครัวเรือนยังไม่มีไฟฟ้าใช้

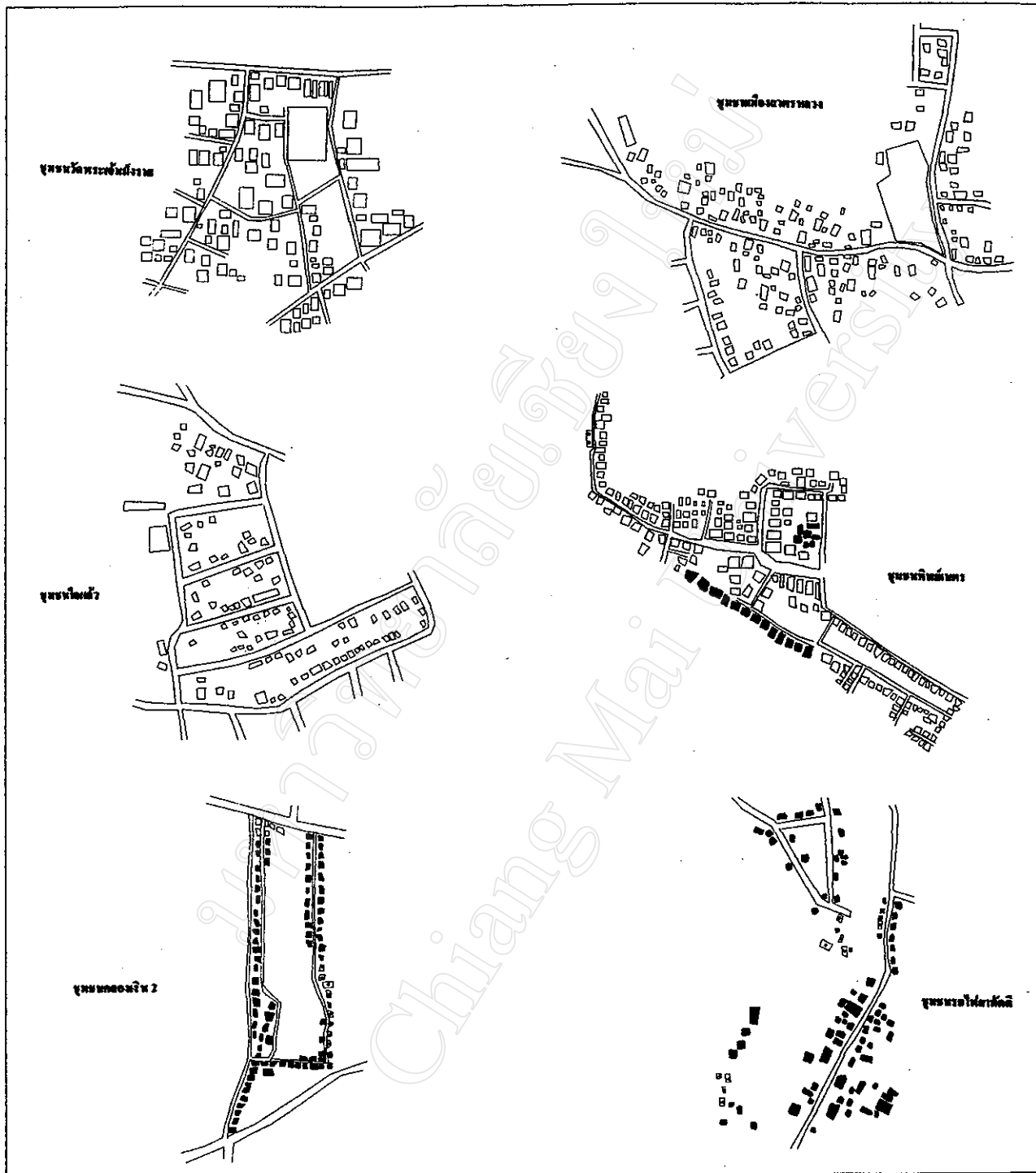
เมื่อพิจารณาแหล่งที่มาของแสงสว่างร่วมกับการครอบครองที่ดิน พบว่าในกลุ่มชุมชนที่ไม่บุกรุก ร้อยละ 93.33 ใช้ไฟฟ้าโดยมิมิเตอร์ไฟเป็นของตนเอง มีเพียงร้อยละ 6.67 ในชุมชนใจแก้วที่ต่อพ่วงจากบ้านใกล้เคียง (ตาราง 1.4 ในภาคผนวก ข) ซึ่งมักเป็นบ้านเช่า โดยเจ้าของบ้านต่อพ่วงสายไฟมาจากบ้านของตนเองและคิดค่าไฟฟ้าตามปริมาณที่ใช้ ส่วนในชุมชนบุกรุก ครัวเรือนร้อยละ 38.33 ต้องต่อพ่วงสายไฟจากที่อยู่อาศัยของเอกชนที่อยู่บริเวณใกล้เคียง และเสียค่าไฟฟ้าในราคาที่สูงกว่าปกติคือหน่วยละ 5-8 บาท และมีบางส่วนที่ไม่มีไฟฟ้าใช้ต้องใช้ตะเกียงหรือเทียนไขถึงร้อยละ 8.33

เมื่อพิจารณาแหล่งที่มาของแสงสว่างร่วมกับอายุชุมชน พบว่าชุมชนเก่าและชุมชนใหม่ที่แยกตัวออกมาจะมีไฟฟ้าใช้โดยมิมิเตอร์เองเป็นส่วนใหญ่ ส่วนชุมชนใหม่ส่วนใหญ่จะต้องต่อพ่วงหรือใช้ตะเกียง เทียนไข ทั้งนี้อาจเนื่องจากชุมชนเก่าได้รับการปรับปรุงทางด้านสาธารณูปโภคจากเทศบาลฯ แต่ชุมชนใหม่การบริการยังไม่ทั่วถึง อย่างไรก็ตามยังขึ้นอยู่กับปัจจัยอื่น ๆ ด้วย เช่น การอนุญาตจากเจ้าของที่ดิน

เมื่อพิจารณาแหล่งที่มาของแสงสว่างร่วมกับการรับรองจากเทศบาล พบว่าชุมชนที่ได้รับรองส่วนใหญ่มีไฟฟ้าใช้โดยมิมิเตอร์ของตนเอง ยกเว้นชุมชนรถไฟสามัคคีแม้จะได้รับการรับรองแล้ว แต่ก็ไม่ได้รับอนุญาตจากเจ้าของที่ดินคือการรถไฟแห่งประเทศไทย เทศบาลฯและการไฟฟ้าฯจึงไม่สามารถเข้าไปให้ความช่วยเหลือได้ จึงต้องต่อพ่วงจากเอกชน จะเห็นว่าการรับรองจากเทศบาลไม่ใช่ปัจจัยเดียวที่ส่งผลให้มีไฟฟ้าใช้ เช่นเดียวกับชุมชนที่ไม่ได้รับรองอย่างชุมชนคลองเงิน 2 ที่ต้องต่อพ่วงไฟฟ้าทั้งที่เป็นที่ดินของเทศบาล แต่ชุมชนวัดพระเจ้าเม็งรายมีไฟฟ้าใช้เนื่องจากอยู่ในเขตเมืองที่มีการบริการอย่างทั่วถึง

กล่าวได้ว่าขนาดของชุมชนและทำเลที่ตั้ง ไม่มีความสัมพันธ์อย่างชัดเจนกับแหล่งที่มาของแสงสว่าง แต่ขึ้นอยู่กับ การครอบครองที่ดิน อายุชุมชนและการรับรองจากเทศบาล

รูป 5.4 ภาพทั่วไปของชุมชนพื้นที่ศึกษาจำแนกตามแหล่งที่มาของแสงสว่าง

100 0 100 ม.

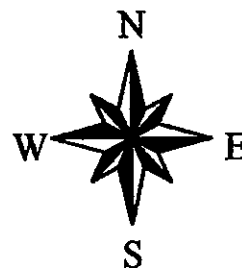
ถนน

แหล่งที่มา

ไฟฟ้า (มีมิเตอร์เอง)

ไฟฟ้า (ต่อฟ่วง)

ตะเกียง, เทียนไข

ที่มา: จากการสำรวจพื้นที่ชุมชน, 2543

4.การใช้โทรศัพท์

ชุมชนพื้นที่ศึกษาส่วนใหญ่ หรือ 5 ชุมชนมีการติดตั้งโทรศัพท์ส่วนตัวใช้ในบ้านคิดเป็นร้อยละ 45.38 รองลงมาคือร้อยละ 36.97 ใช้โทรศัพท์สาธารณะแบบหยอดเหรียญครั้งละ 1 บาท อย่างไรก็ตามมีถึงร้อยละ 8.40 ที่ไม่ได้ใช้โทรศัพท์ (ตาราง 1.5 ในภาคผนวก ข) ซึ่งจากการสำรวจพื้นที่ศึกษาพบว่าแต่ละชุมชนมีตู้โทรศัพท์สาธารณะบริการเพียงชุมชนละ 1 ตู้ ซึ่งไม่ได้รับการดูแลเท่าที่ควรทำให้ตู้โทรศัพท์เสียบ่อยจึงจำเป็นต้องใช้โทรศัพท์หยอดเหรียญแบบ 5 บาทตามร้านค้า ซึ่งเสียค่าใช้จ่ายเกินความจำเป็น

เมื่อพิจารณาการใช้โทรศัพท์ร่วมกับการครอบครองที่ดิน พบว่า ชุมชนที่ไม่บุกรุกมีโทรศัพท์ส่วนตัวใช้ในบ้านคิดเป็นร้อยละ 60.34 รองลงมาคือการใช้โทรศัพท์สาธารณะแบบหยอดเหรียญครั้งละ 1 บาท คิดเป็นร้อยละ 17.24 ในส่วนของชุมชนบุกรุก ชุมชนทิพย์นครมีโทรศัพท์ส่วนตัวใช้ในบ้านมากกว่าชุมชนอื่น ๆ คือร้อยละ 48.28 รองลงมาคือชุมชนรถไฟสามัคคีที่ในชุมชนมีเพียง 4 หลังคาเรือนเท่านั้นที่ขออนุญาตมีโทรศัพท์ใช้ในบ้าน ส่วนชุมชนคลองเงิน 2 ยังไม่มีการติดตั้งโทรศัพท์ส่วนตัวใช้ในบ้าน ดังนั้นครัวเรือนร้อยละ 64.30 จึงใช้โทรศัพท์สาธารณะตามตู้โทรศัพท์ที่อยู่ใกล้เคียงกับที่อยู่อาศัยหรือทั่วไป

เมื่อพิจารณาการใช้โทรศัพท์ร่วมกับอายุชุมชน พบว่าชุมชนเก่าและชุมชนที่แยกตัวจากชุมชนเก่าส่วนใหญ่ติดตั้งโทรศัพท์ส่วนตัวใช้ที่บ้าน ส่วนชุมชนใหม่ส่วนใหญ่ต้องใช้โทรศัพท์สาธารณะทั่วไป อย่างไรก็ตามในประเด็นการใช้โทรศัพท์นี้พบว่ามีความสัมพันธ์กับอายุชุมชนในแง่ของฐานะทางเศรษฐกิจของชุมชน โดยชุมชนเก่าจะมีฐานะทางเศรษฐกิจดีกว่า เนื่องจากอยู่มานานมีการปรับตัวการเรียนรู้และการเลื่อนฐานะสูงขึ้น จึงสามารถรับภาระค่าใช้จ่ายในการติดตั้งโทรศัพท์ในบ้านได้

กล่าวได้ว่า ในด้านการติดตั้งโทรศัพท์ในบ้านไม่มีความสัมพันธ์กับที่ตั้งชุมชนขนาดชุมชนและการรับรองจากเทศบาล แต่ขึ้นอยู่กับอายุของชุมชนและการครอบครองที่ดิน

5.การระบายน้ำ

ชุมชนพื้นที่ศึกษาส่วนใหญ่ หรือ 4 ชุมชนมีท่อหรือรางระบายน้ำจากครัวเรือนแล้วไหลมาลงที่รวมที่เทศบาลฯ ได้จัดไว้ให้ มีเพียง 2 ชุมชนที่ไม่มีท่อระบายน้ำแต่อาศัยการระบายน้ำตามธรรมชาติ อย่างไรก็ตามพบว่าทุกชุมชนยังมีการระบายน้ำตามธรรมชาติในบางบริเวณ โดยทิ้งน้ำเสียลงพื้นแล้วปล่อยให้ไหลไปตามธรรมชาติ ถึงร้อยละ 36.13 และบ้านเรือนที่อยู่ติดคลองทิ้งน้ำเสียลงคลองถึงร้อยละ 6.73 (ตาราง 1.6 ในภาคผนวก ข)

เมื่อพิจารณาการระบายน้ำร่วมกับการครอบครองที่ดิน พบว่า ชุมชนที่ไม่บุกรุกได้รับการจัดหาท่อและรางระบายน้ำในชุมชน แม้ว่าจะไม่ทั่วถึง เนื่องจากบ้านเรือนส่วนใหญ่ในชุมชน

ปลูกสร้างไม่เป็นระเบียบ การดำเนินการวางท่อทำได้ยาก ทำได้เพียงขุดดินให้เป็นทางระบายน้ำตามธรรมชาติ ส่วนชุมชนบุงรุก มีเพียงชุมชนทิพย์เนตรที่ได้รับการปรับปรุงทำทางระบายน้ำในชุมชนครัวเรือนตัวอย่างในชุมชนร้อยละ 51.73 จึงมีท่อระบายน้ำทิ้งจากครัวเรือน แต่ชุมชนคลองเงิน 2 ชุมชนรถไฟสามัคคี และบางส่วนของชุมชนทิพย์เนตรซึ่งไม่มีท่อหรือรางระบายน้ำทิ้งจากครัวเรือนจึงทิ้งน้ำเสียลงพื้นหรือคูคลองและลำเหมืองที่อยู่ในบริเวณชุมชน ทำให้สภาพแวดล้อมของชุมชนสกปรก มีขยะ น้ำเสีย กลิ่นเหม็นและยุงชุม ความแตกต่างนี้อาจเนื่องจากชุมชนบุงรุกไม่ได้รับอนุญาตจากเจ้าของที่ดิน เนื่องจากไม่ต้องการให้เข้าไปเปลี่ยนแปลงพื้นที่เพราะต้องการใช้ประโยชน์อย่างอื่น เช่น บริเวณกำแพงดิน แนวคลองสาธารณะหรือที่ดินของการรถไฟแห่งประเทศไทย

เมื่อพิจารณาการระบายน้ำร่วมกับอายุชุมชน พบว่า ชุมชนเก่าและชุมชนที่แยกตัวจากชุมชนเก่าได้รับการจัดหาท่อหรือรางระบายน้ำในชุมชน ในขณะที่ชุมชนใหม่ส่วนใหญ่ระบายน้ำตามธรรมชาติ ทั้งนี้เนื่องจากชุมชนเก่าได้รับการปรับปรุงสาธารณูปโภคจากเทศบาลมาแล้ว ส่วนชุมชนใหม่การบริการยังไม่ทั่วถึง อย่างไรก็ตามขึ้นอยู่กับปัจจัยอื่น ๆ ด้วยดังเช่นการครอบครองที่ดินที่ได้กล่าวมาแล้ว

เมื่อพิจารณาการระบายน้ำร่วมกับการรับรองของเทศบาล พบว่าชุมชนที่เทศบาลรับรองส่วนใหญ่ได้รับการจัดหาท่อและรางระบายน้ำในชุมชน ยกเว้นชุมชนรถไฟสามัคคีที่เจ้าของที่ดินไม่อนุญาต ส่วนชุมชนที่ไม่ได้รับรองแต่ได้รับการปรับปรุงได้แก่ชุมชนวัดพระเจ้าเม็งราย เนื่องจากเป็นชุมชนเก่า และอยู่ใจกลางเมืองจึงได้รับการปรับปรุงดูแลจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

กล่าวได้ว่า ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการได้รับบริการด้านการระบายน้ำ ขึ้นอยู่กับอายุชุมชน การครอบครองที่ดิน การรับรองจากเทศบาลและที่ตั้งของชุมชน

6.การจัดการขยะ

ชุมชนพื้นที่ศึกษาส่วนใหญ่ หรือ 4 ชุมชนได้รับการบริการกำจัดขยะโดยมีรถเก็บขยะของเทศบาลฯมาจัดเก็บภายในชุมชน (ตาราง 1.7 ในภาคผนวก ข) อย่างไรก็ตาม พบว่าสองในสี่ชุมชนจัดเก็บไม่ทั่วถึง คือชุมชนใจแก้วและชุมชนทิพย์เนตรเนื่องจากบางบริเวณในชุมชน มีถนนหรือซอยที่แคบรถเก็บขยะเข้าไปไม่ถึง ชาวชุมชนจึงต้องนำขยะเดินมาทิ้งตามจุดทิ้งขยะของชุมชน หรือนำมาทิ้งนอกชุมชน และบางส่วนต้องจัดการขยะโดยการเผาตัวเอง โดยเฉพาะเศษใบไม้และขยะทั่วไป ส่วนชุมชนคลองเงิน 2 และชุมชนรถไฟสามัคคีต้องจัดการขยะเองโดยการเผาหรือนำไปทิ้งนอกชุมชน การไม่ได้รับบริการจากเทศบาลฯนี้เป็นผลมาจากด้านกายภาพของชุมชน คือมีถนนทางเดินแคบรถไม่สามารถเข้าไปเก็บได้

เมื่อพิจารณาการจัดการขยะร่วมกับการครอบครองที่ดินพบว่า ในกลุ่มของชุมชนที่ไม่บุงรุก ได้รับบริการจัดเก็บขยะจากเทศบาลฯ ถึงร้อยละ 32.75 ซึ่งเสียค่าบริการเดือนละ 20 บาทต่อ

หลังคาเรือน อย่างไรก็ตามร้อยละ 34.48 ต้องนำขยะออกไปทิ้งที่จุดทิ้งขยะของชุมชนเองเพราะรถเก็บขนขยะเข้าไปไม่ถึง ส่วนชุมชนนุกรุกนั้น มีเพียงชุมชนที่พยนต์นครที่รถเก็บขยะเข้ามาเก็บถึงในบางบริเวณของชุมชน ส่วนในชุมชนคลองเงิน 2 และชุมชนรถไฟสามัคคี ชาวชุมชนต้องนำขยะไปทิ้งที่จุดทิ้งขยะนอกชุมชนรอการจัดเก็บต่อไปหรือจัดการขยะโดยการเผาตัวเอง อย่างไรก็ตามในชุมชนนุกรุก พบว่าชาวชุมชนยังทิ้งขยะทั่วไปทั้งบนพื้นและในคูคลองซึ่งทำให้สภาพการอยู่อาศัยสกปรก ความแตกต่างของการให้นี้เกิดขึ้นเนื่องจากการเข้าถึงยากของพื้นที่โดยชุมชนนุกรุกมักจะตั้งอยู่ในบริเวณที่ไม่เหมาะสม เช่น แนวกำแพงดิน แนวคลองสาธารณะซึ่งการจัดเก็บเข้าถึงยาก ประกอบกับความคับแคบของถนนจึงเกิดปัญหาขยะตกค้าง

เมื่อพิจารณาการจัดการขยะร่วมกับอายุชุมชน พบว่า ชุมชนเก่าและชุมชนที่แยกตัวจากชุมชนเก่าได้รับการจัดเก็บขยะจากเทศบาล ส่วนชุมชนใหม่ส่วนใหญ่ไม่ได้รับการนี้เนื่องจากชุมชนเก่าตั้งอยู่ในแนวการจัดเก็บขยะของเทศบาลมานาน ส่วนชุมชนใหม่ที่เกิดแทรกขึ้นมาถนนในชุมชนคับแคบ รถไม่สามารถเข้าไปเก็บขนได้

เมื่อพิจารณาการจัดการขยะร่วมกับการรับรองจากเทศบาล พบว่าชุมชนที่เทศบาลรับรองส่วนใหญ่ได้รับการ แต่ชุมชนที่ไม่ได้รับรองแต่ได้รับการ คือชุมชนวัดพระเจ้าเม็งราย ทั้งนี้เนื่องจากเป็นชุมชนเก่าและตั้งอยู่ในเขตเก่าซึ่งในที่ที่มีการบริการเป็นประจำทำให้ได้รับการค่อนข้างทั่วถึง

กล่าวได้ว่าการบริการจัดการขยะขึ้นอยู่กับ อายุชุมชน การครอบครองที่ดิน การรับรองจากเทศบาลและทำเลที่ตั้งของชุมชน

7.สถานเลี้ยงเด็กเล็กในชุมชน

ชุมชนพื้นที่ศึกษาทั้ง 6 แห่งมีสถานรับเลี้ยงเด็กเล็กอยู่ใกล้ชุมชน แต่พบว่าร้อยละ 43.10 ของครัวเรือนตัวอย่างเลี้ยงลูกหลานที่บ้าน โดยพ่อแม่หรือญาติพี่น้อง ปู่ย่าตายาย (ตาราง 1.8 ในภาคผนวก ข) อาจเป็นเพราะฐานะทางเศรษฐกิจของพ่อแม่ไม่อำนวยหรือเพราะบริการด้านนี้ของรัฐมีไม่เพียงพอ

เมื่อพิจารณาการเลี้ยงเด็กเล็กร่วมกับอายุชุมชน พบว่าในชุมชนเก่าและชุมชนที่แยกตัวจากชุมชนเก่า ครัวเรือนที่นำเด็กไปฝากตามสถานรับเลี้ยงเด็ก และครัวเรือนที่เลี้ยงเด็กเองหรือให้ญาติพี่น้องหรือผู้สูงอายุเลี้ยง มีสัดส่วนเท่ากันคือร้อยละ 35.71 อาจเนื่องจากชุมชนในกลุ่มนี้ ต้องทำงานนอกบ้านทำให้ไม่มีเวลาดูแลเด็กเล็ก และอีกส่วนหนึ่งคือเป็นชุมชนเก่าแก่จึงมีผู้สูงอายุในครัวเรือนที่มีเวลาร่างดูแลลูกหลานได้ และชุมชนเก่ายังมีฐานะทางเศรษฐกิจดีกว่า จึงสามารถรับภาระค่าใช้จ่ายที่สูงขึ้นได้ ส่วนในชุมชนใหม่นั้น พบว่าส่วนใหญ่เลี้ยงเด็กเอง โดยเฉพาะชุมชนรถไฟสามัคคี

มีถึงร้อยละ 94.11 เนื่องจากผู้ปกครองส่วนใหญ่ ทำงานอยู่ที่บ้านจึงสามารถดูแลเด็กได้เอง ประกอบกับมีฐานะทางเศรษฐกิจค่อนข้างยากจนจึงไม่มีเงินเพื่อใช้จ่ายในการจ้างคนดูแลเด็ก

กล่าวได้ว่าในด้านการดูแลเด็กปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ ได้แก่ อายุของชุมชนที่ส่ง ผลถึงฐานะทางเศรษฐกิจของชุมชน ส่วนปัจจัยอื่น ๆ พบว่าไม่มีความสัมพันธ์อย่างชัดเจน

8.ลักษณะการก่อสร้างที่อยู่อาศัย

ลักษณะของที่อยู่อาศัยในชุมชนพื้นที่ศึกษาส่วนใหญ่ หรือ 5 ชุมชน เป็นบ้านไม้ชั้นเดียว (ตาราง 1.1 ในภาคผนวก ข) มีเพียงชุมชนเมืองสาครหลวงที่ส่วนใหญ่เป็นบ้านสองชั้น เนื่องจากบริเวณชุมชนเป็นที่ลุ่มมีน้ำท่วมบ่อยครั้ง จึงนิยมสร้างบ้านสองชั้นกันมาก วัสดุที่ใช้ในการก่อสร้างที่อยู่อาศัยในชุมชนพื้นที่ศึกษาร้อยละ 39.65 เป็นไม้ รองลงมาคือก่อสร้างด้วยอิฐร้อยละ 37.06 และพบว่าร้อยละ 63.79 มีจำนวนห้องในบ้านเพียง 1 – 2 ห้อง และมีขนาดพื้นที่บ้านเพียง 20 – 40 ตารางเมตรถึงร้อยละ 18.96

เมื่อพิจารณาลักษณะที่อยู่อาศัยร่วมกับการครอบครองที่ดิน พบว่า ในกลุ่มที่ไม่บุกรุก สภาพการอยู่อาศัยค่อนข้างดี มีบ้านเรือนถาวร รั้วรอบขอบชิดมักสร้างบ้านชั้นเดียวด้วยอิฐหรือ กิ่งอิฐกึ่งไม้ มีเพียงชุมชนเมืองสาครหลวงที่ส่วนใหญ่เป็นบ้านสองชั้นถึงร้อยละ 66.66 จำนวนห้องในบ้านโดยเฉลี่ยจะมากกว่าชุมชนบุกรุกคือมีถึง 3 – 4 ห้อง และขนาดพื้นที่บ้านส่วนใหญ่จะมากกว่า 40 ตารางเมตร ยังพบว่ามีกรสร้างบ้านเรือนอย่างถาวรให้เช่าอาศัยซึ่งมีสภาพเป็นห้องแถว หอพัก ทั้งชั้นเดียวและสองชั้น ทั้งนี้อาจเนื่องจากเป็นเจ้าของที่ดินเองจึงสามารถต่อเติมซ่อมแซมที่ละเล็กละน้อยจนมีความมั่นคงถาวรขึ้น ในขณะที่ชุมชนบุกรุกเกือบทั้งหมดเป็นบ้านไม้ชั้นเดียวขนาดเล็ก มีพื้นที่เพียง 20 – 40 ตารางเมตร สภาพบ้านไม่มั่นคงแข็งแรง ทนต่อลมสกปรก ยังพบที่มีการแบ่งห้องหรือสร้างบ้านหลังเล็ก ๆ ในบริเวณใกล้เคียงให้เช่า บ้านในชุมชนส่วนใหญ่ขนาด 1 – 2 ห้องโดยเฉพาะชุมชนรถไฟสามัคคี ซึ่งบ้านเรือนก่อสร้างง่าย ๆ ด้วยเศษวัสดุเก่าเก่าที่พอจะหาได้มาประกอบเป็นตัวบ้าน เช่น ไม้อัด หรือกระเบื้องในสภาพกึ่งถาวร ทั้งที่เป็นชุมชนที่มีอายุประมาณ 40 ปี แต่ยังคงอยู่ในสภาพเดิม ซึ่งอาจเพราะบุกรุกเข้ามาอยู่อาศัยจึงจำเป็นต้องใช้วัสดุง่าย ๆ ในการสร้างบ้านเพื่อที่จะสะดวกในการรื้อถอน หากเกิดกรณีถูกไล่รื้อ

เมื่อพิจารณาลักษณะที่อยู่อาศัยร่วมกับอายุชุมชน พบว่าชุมชนเก่าและชุมชนที่แยกตัวจากชุมชนเก่ามีลักษณะที่อยู่อาศัยที่ดีกว่า มีความมั่นคงถาวรมากกว่าชุมชนใหม่ ทั้งนี้อาจเนื่องจากชุมชนเก่ามีฐานะทางเศรษฐกิจหรือรายได้สูงกว่า มีความสามารถในการลงทุนปรับปรุงที่อยู่อาศัย

กล่าวได้ว่าลักษณะของที่อยู่อาศัยขึ้นอยู่กับ อายุของชุมชน และการครอบครองที่ดิน ส่วนขนาดของชุมชน ทำเลที่ตั้งและการรับรองจากเทศบาล ไม่มีความสัมพันธ์กับลักษณะที่อยู่อาศัยอย่างชัดเจน

9. สาธารณูปการ

ชุมชนพื้นที่ศึกษาทั้ง 6 แห่ง มีทำเลที่ตั้งใกล้กับแหล่งสาธารณูปการ ได้แก่ ตลาด หรือย่านการค้า สถานพยาบาล สถานศึกษา สวนสาธารณะ โดยแหล่งสาธารณูปการเหล่านี้จะอยู่ห่างจากที่ตั้งชุมชนภายในรัศมี 1 - 1.5 กิโลเมตร ซึ่งผู้อยู่อาศัยในชุมชนส่วนใหญ่จะเลือกไปใช้บริการยังสถานที่ที่อยู่ใกล้ชุมชนมากที่สุด จากการศึกษาการใช้บริการสถานที่ต่าง ๆ ของผู้มีรายได้น้อย พบว่าชุมชนพื้นที่ศึกษาไปใช้บริการยังตลาดที่อยู่ใกล้ชุมชนมากที่สุด กล่าวคือ ร้อยละ 60.86 ของชุมชนวัดพระเจ้าเม็งราย ไปซื้อสินค้าที่ตลาดประตูเชียงใหม่ ร้อยละ 100.00 และ ร้อยละ 69.56 ของชุมชนเมืองสาครหลวงและชุมชนใจแก้ว ตามลำดับ ไปซื้อสินค้าที่ตลาดหนองหอย ร้อยละ 85.30 ของชุมชนทิพย์เนตรใช้บริการที่ตลาดทิพย์เนตร ร้อยละ 100.00 ของชุมชนคลองเงิน 2 ซื้อสินค้าที่ตลาดเมืองใหม่ และร้อยละ 58.83 ของชุมชนรถไฟสามัคคีซื้อสินค้าที่ตลาดสันป่าข่อย (รายละเอียดคังตาราง 2.27 ในภาคผนวก ข)

สำหรับสถานศึกษาที่ชุมชนพื้นที่ศึกษาส่งบุตรหลานเข้าเรียน พบว่าตั้งแต่ระดับก่อนประถมศึกษาถึงมัธยมศึกษาตอนต้น ส่วนใหญ่จะส่งบุตรหลานเข้าเรียนในสถานศึกษาที่อยู่ใกล้ชุมชน กล่าวคือ ชุมชนวัดพระเจ้าเม็งรายร้อยละ 18.75 และ ร้อยละ 12.50 ส่งบุตรหลานเข้าเรียนในโรงเรียนยุพราชวิทยาลัย และ โรงเรียนอนุบาลเชียงใหม่ ตามลำดับ ร้อยละ 16.68 ของชุมชนเมืองสาครหลวงส่งบุตรหลานเข้าเรียนในโรงเรียนมงฟอร์ตวิทยาลัย แผนกประถม ร้อยละ 22.23 ของชุมชนใจแก้ว ส่งบุตรหลานเข้าเรียนในโรงเรียนเมืองสาครน้อย ร้อยละ 21.80 ของชุมชนทิพย์เนตรส่งบุตรหลานเข้าเรียนในโรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ ร้อยละ 50.00 ของชุมชนคลองเงิน 2 ส่งบุตรหลานเข้าเรียนในโรงเรียนวัดป่าแพ่ง และร้อยละ 25.01 ของชุมชนรถไฟสามัคคีส่งบุตรหลานเข้าเรียนในโรงเรียนเทศบาลวัดท่าสะอาด (รายละเอียดแสดงคังตาราง 2.28) ส่วนในระดับที่สูงขึ้นไปพบว่าสถานศึกษาที่อยู่ไกลจากที่อยู่อาศัยมากขึ้น เนื่องจากจำนวนสถานศึกษาที่น้อยลง และเนื่องจากฐานะที่ยากจนทำให้โอกาสศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นไปลดลง

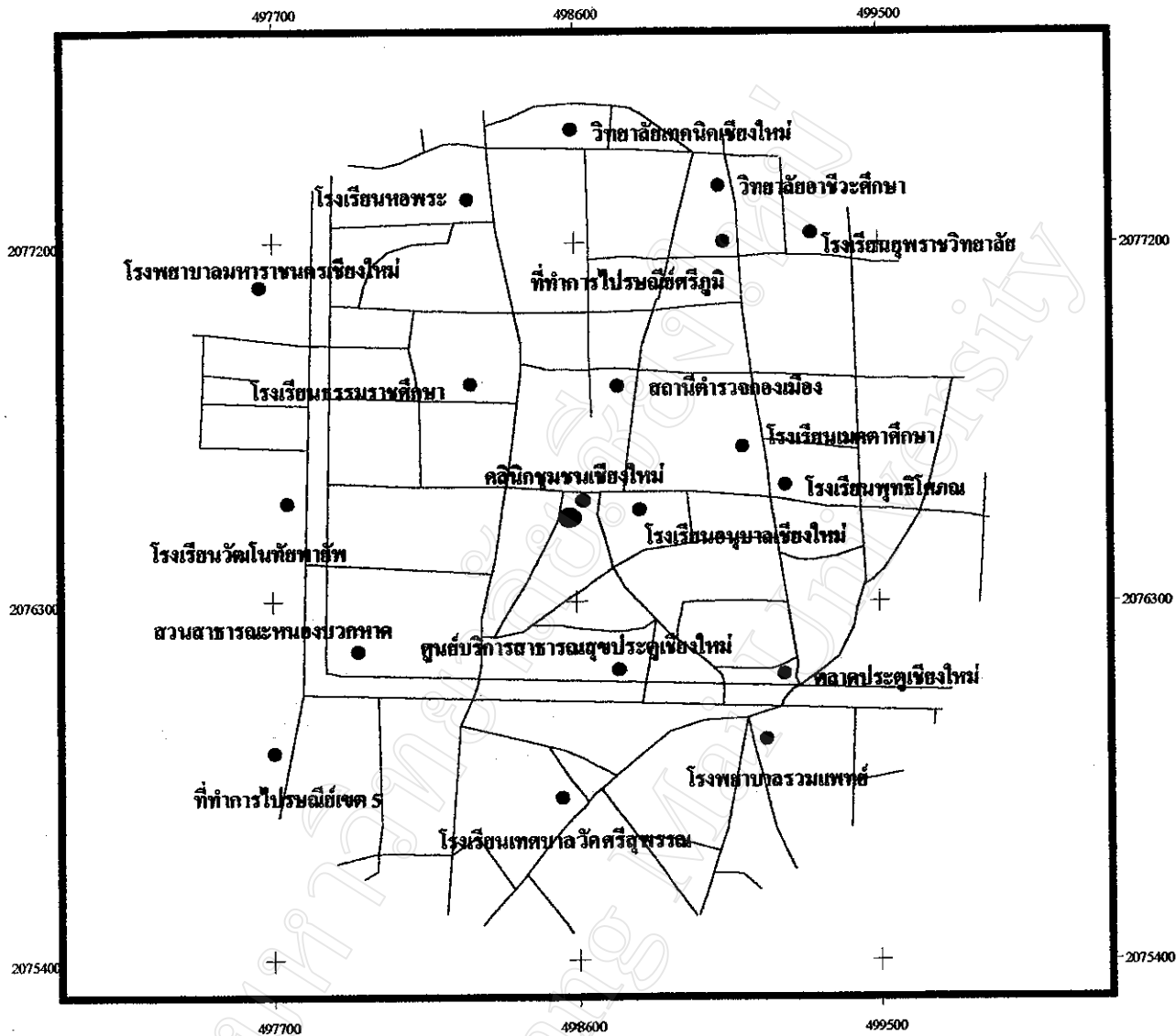
สำหรับสถานที่รักษาพยาบาลเมื่อเจ็บป่วย พบว่าผู้มีรายได้น้อยจะเลือกไปใช้บริการสถานพยาบาลของรัฐมากที่สุด โดยเฉพาะโรงพยาบาลมหาราชนครเชียงใหม่ เนื่องจากเสียค่าใช้จ่ายน้อย และมีบุคลากร เครื่องมือที่ครบครัน โดยร้อยละ 50.00 ร้อยละ 26.08 ร้อยละ 55.88 และร้อยละ 29.17 ของชุมชนเมืองสาครหลวง ชุมชนใจแก้ว ชุมชนทิพย์เนตร และชุมชนคลองเงิน 2 ตามลำดับไปใช้บริการที่โรงพยาบาลมหาราชนครเชียงใหม่ ส่วนร้อยละ 8.69 ของชุมชนวัดพระเจ้าเม็งรายใช้บริการที่โรงพยาบาลรวมแพทย์ และร้อยละ 58.83 ของชุมชนรถไฟสามัคคีใช้บริการที่โรงพยาบาลค่ายกาวิละ (รายละเอียดแสดงคังตาราง 2.29 ในภาคผนวก ข) อย่างไรก็ตามหากเจ็บป่วยเล็กน้อยผู้มีรายได้น้อยส่วนใหญ่จะซื้อยามารับประทานเองตามร้านขายยาที่อยู่ใกล้ชุมชน

สำหรับในด้านสถานที่พักผ่อนหย่อนใจพบว่า ผู้มีรายได้น้อยส่วนใหญ่จะพักผ่อนอยู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 34.78 40.00 13.05 36.11 20.00 และ 82.36 ของชุมชนวัดพระเจ้าเม็งราย ชุมชนเมืองสาทรหลวง ชุมชนใจแก้ว ชุมชนทิพย์เนตร ชุมชนคลองเงิน 2 ชุมชนรถไฟสามัคคี ตามลำดับ (รายละเอียดแสดงดังตาราง 2.30 ในภาคผนวก ข) เนื่องจากสะดวกสบาย และค่าใช้จ่าย โดยรูปแบบของการพักผ่อน ได้แก่ ดูโทรทัศน์ นอนหลับ และพูดคุยกับเพื่อนบ้าน เป็นต้น

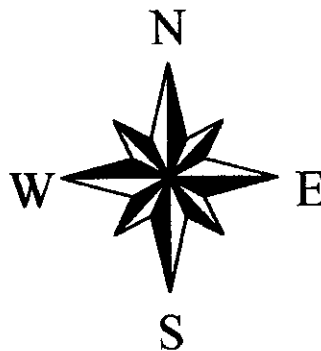
จากการศึกษาในด้านแหล่งสาธารณูปการนี้พบว่า ชุมชนเก่าและชุมชนที่แยกตัวจากชุมชนเก่า กับชุมชนที่อยู่ในเขตเก่าชั้นในจะอยู่ใกล้แหล่งสาธารณูปการมากกว่า โดยชุมชนที่มีอายุมากกว่าหรือชุมชนที่แยกตัวจากชุมชนเก่า มักเป็นชุมชนดั้งเดิมที่เกิดขึ้นและขยายตัวไปพร้อมกับเมือง โดยมีการสร้างสาธารณูปโภค สาธารณูปการมารองรับ ส่วนชุมชนที่มีทำเลที่ตั้งอยู่ใจกลางเมืองหรือในเขตเก่าชั้นใน ทำให้ระยะทางการเดินทางสั้นกว่าอยู่บริเวณอื่น ๆ จึงไปใช้บริการต่าง ๆ ได้สะดวก ยกตัวอย่างเช่น ชุมชนวัดพระเจ้าเม็งรายอยู่ใกล้กับตลาดประตูเชียงใหม่ โรงพยาบาลมหาราชนครเชียงใหม่ โรงพยาบาลรวมแพทย์ คลินิกชุมชนเชียงใหม่ โรงเรียนอนุบาลเชียงใหม่ สวนสาธารณะหนองบวกหาด เป็นต้น (รูป 5.5 – 5.10) จะเห็นว่าในด้านระยะห่างจากแหล่งสาธารณูปการนี้ อายุชุมชนและทำเลที่ตั้งของชุมชนจะเป็นตัวแปรที่สำคัญที่สุดที่ทำให้ชุมชนอยู่ใกล้แหล่งสาธารณูปการ ส่วนขนาดของชุมชน การรับรองจากเทศบาลและการครอบครองที่ดินนั้น พบว่าไม่มีความสัมพันธ์อย่างชัดเจน

จากการศึกษาลักษณะทางกายภาพของชุมชนพื้นที่ศึกษาทั้ง 6 แห่ง พบว่า ส่วนใหญ่แล้วปัจจัยในด้านอายุของชุมชน ทำเลที่ตั้งของชุมชน การครอบครองที่ดิน และการรับรองจากเทศบาลจะเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดลักษณะทางกายภาพของชุมชน โดยชุมชนที่มีอายุมากกว่า มีการครอบครองที่ดินแบบไม่บุกรุก ได้รับการรับรองจากเทศบาลและมีทำเลที่ตั้งอยู่ในเขตเก่าชั้นในของเมือง จะมีลักษณะทางกายภาพที่ดีกว่าชุมชนใหม่ ชุมชนที่บุกรุกที่ดิน ชุมชนที่ยังไม่ได้รับการรับรองจากเทศบาลและชุมชนที่อยู่นอกเขตเก่า ทั้งนี้เนื่องจากโดยมากแล้วอายุของชุมชนจะเป็นตัวกำหนดฐานะทางเศรษฐกิจโดยชุมชนเก่าที่มีการปรับตัวให้เข้ากับเมืองมานานกว่าจะมีฐานะทางเศรษฐกิจดีกว่าชุมชนเก่า ส่วนชุมชนที่ไม่บุกรุกจะมีความมั่นคงในที่อยู่อาศัยมากกว่าสามารถสร้างที่อยู่อาศัยที่ถาวรมั่นคง ในขณะที่ชุมชนบุกรุกไม่สามารถสร้างที่อยู่อาศัยถาวรเพราะไม่มีความมั่นคงในการอยู่อาศัย และหากเจ้าของที่ดินไม่อนุญาตก็จะไม่สามารถรับบริการสาธารณะต่าง ๆ ได้ ส่วนชุมชนที่เทศบาลรับรองจะได้รับการปรับปรุงด้านสาธารณูปโภคทำให้สภาพการอยู่อาศัยดีขึ้น และชุมชนที่อยู่ในเขตเก่าชั้นในจะได้รับการบริการสาธารณูปโภคที่ทั่วถึง และอยู่ใกล้แหล่งบริการต่าง ๆ เพราะเป็นย่านที่อยู่อาศัยดั้งเดิมของเมืองจึงได้รับการดูแลด้านสาธารณูปโภคมาบ้างแล้วและอยู่ใจกลางเมืองการเดินทางไปยังบริเวณต่าง ๆ ของเมืองจึงสะดวก ใช้เวลาน้อยและเสียค่าใช้จ่ายน้อยด้วย

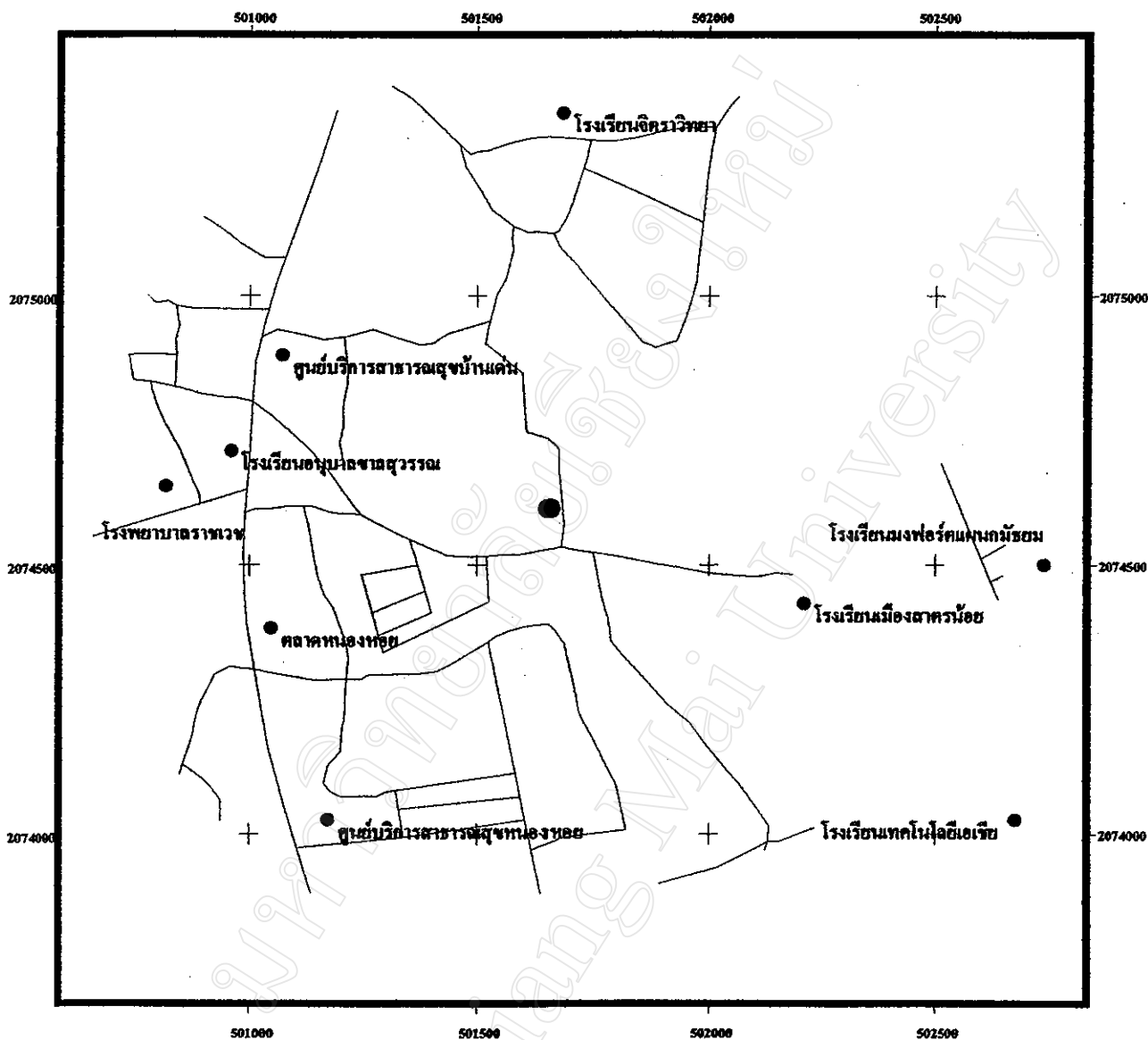
รูป 5.5 แหล่งสาธารณูปการภายในรัศมี 1 กิโลเมตรของชุมชนวัดพระเจ้าเม็งราย

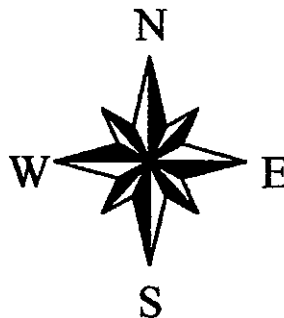
- ชุมชนวัดพระเจ้าเม็งราย
- แหล่งสาธารณูปการ
- ~ ถนน

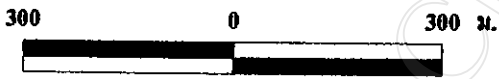
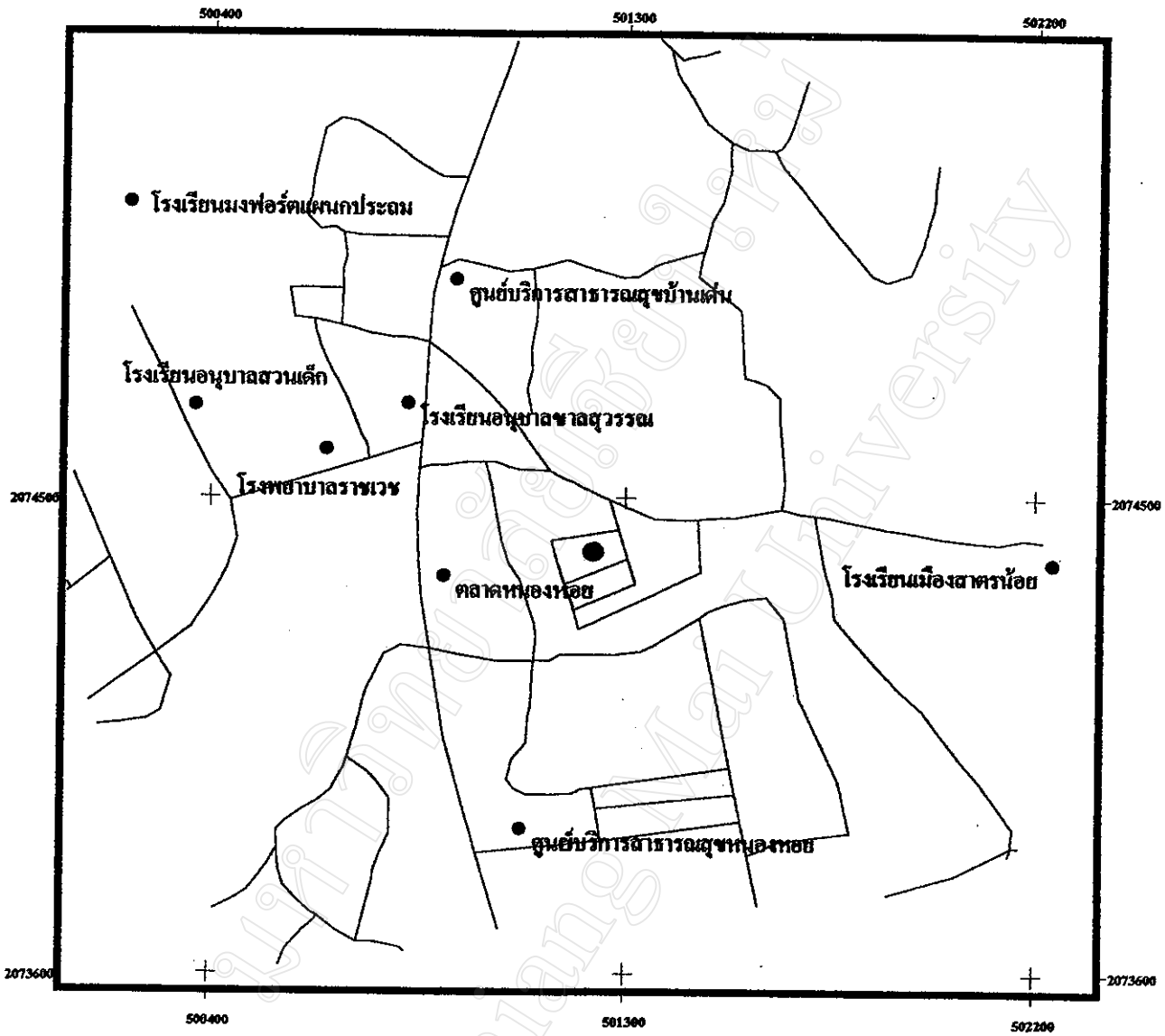
รูป 5.6 แหล่งสาธารณสุขการภายในรัศมี 1 กิโลเมตรของชุมชนเมืองสาครหลวง

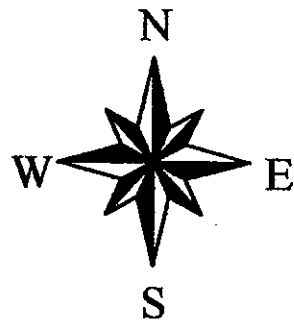
- ชุมชนเมืองสาครหลวง
- แหล่งสาธารณสุขการ
- ~ ถนน

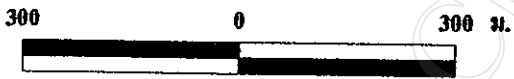
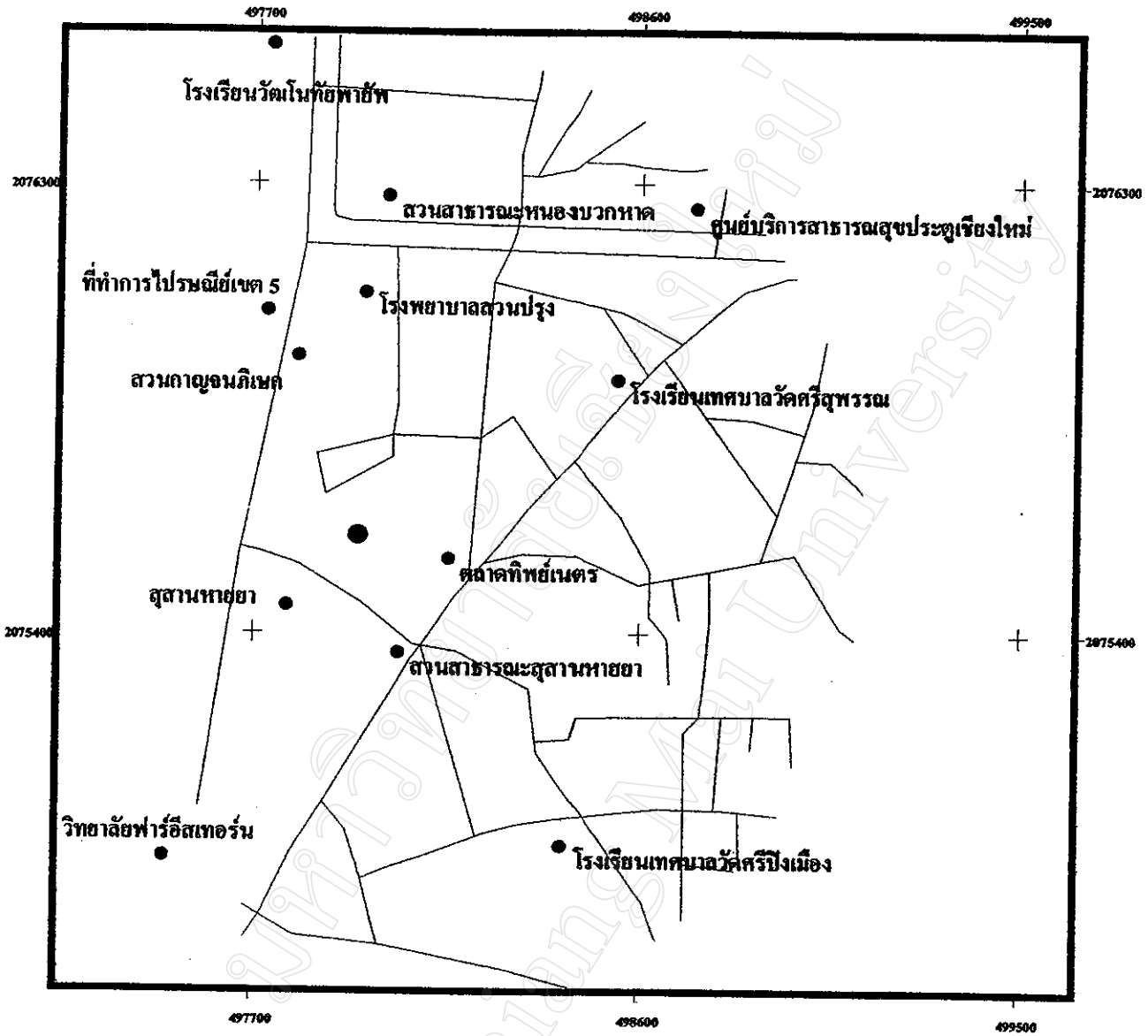
รูป 5.7 แหล่งสาธารณสุขการภายในรัศมี 1 กิโลเมตรของชุมชนใจแก้ว

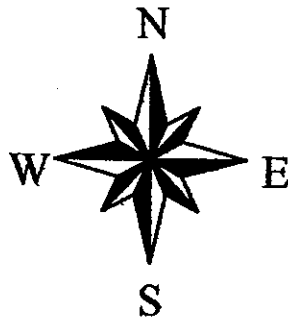
- ชุมชนใจแก้ว
- แหล่งสาธารณสุขการ
- ~ ถนน

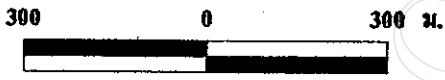
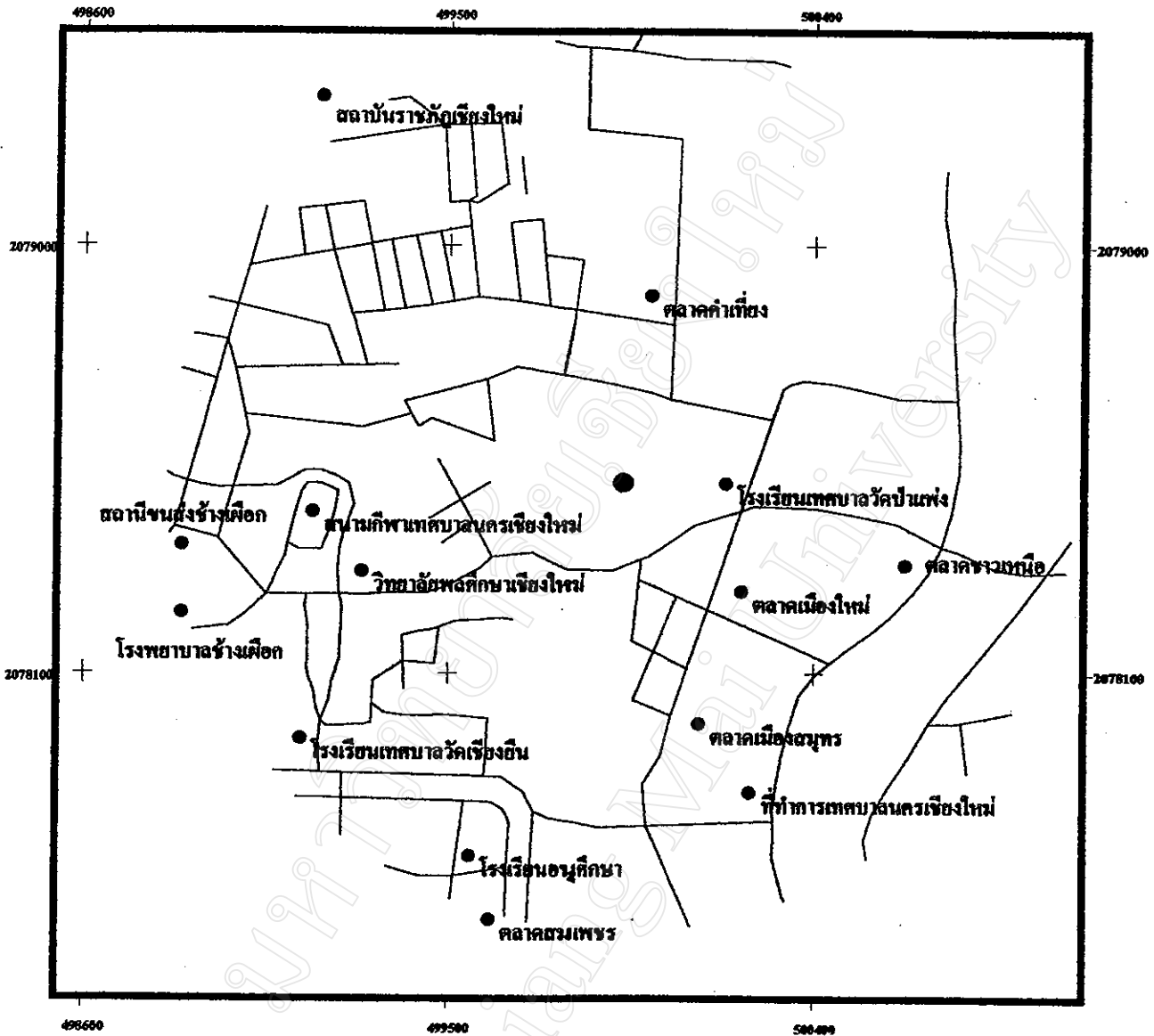
รูป 5.8 แหล่งสาธารณูปการภายในรัศมี 1 กิโลเมตรของชุมชนทิพย์เนตร

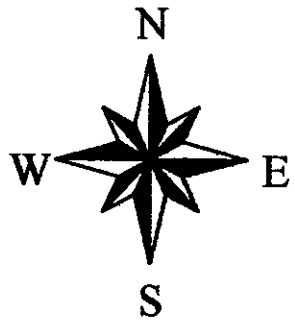
- ชุมชนทิพย์เนตร
- แหล่งสาธารณูปการ
- ~ ถนน

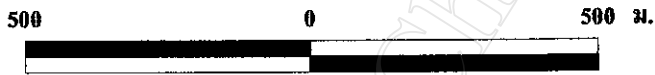
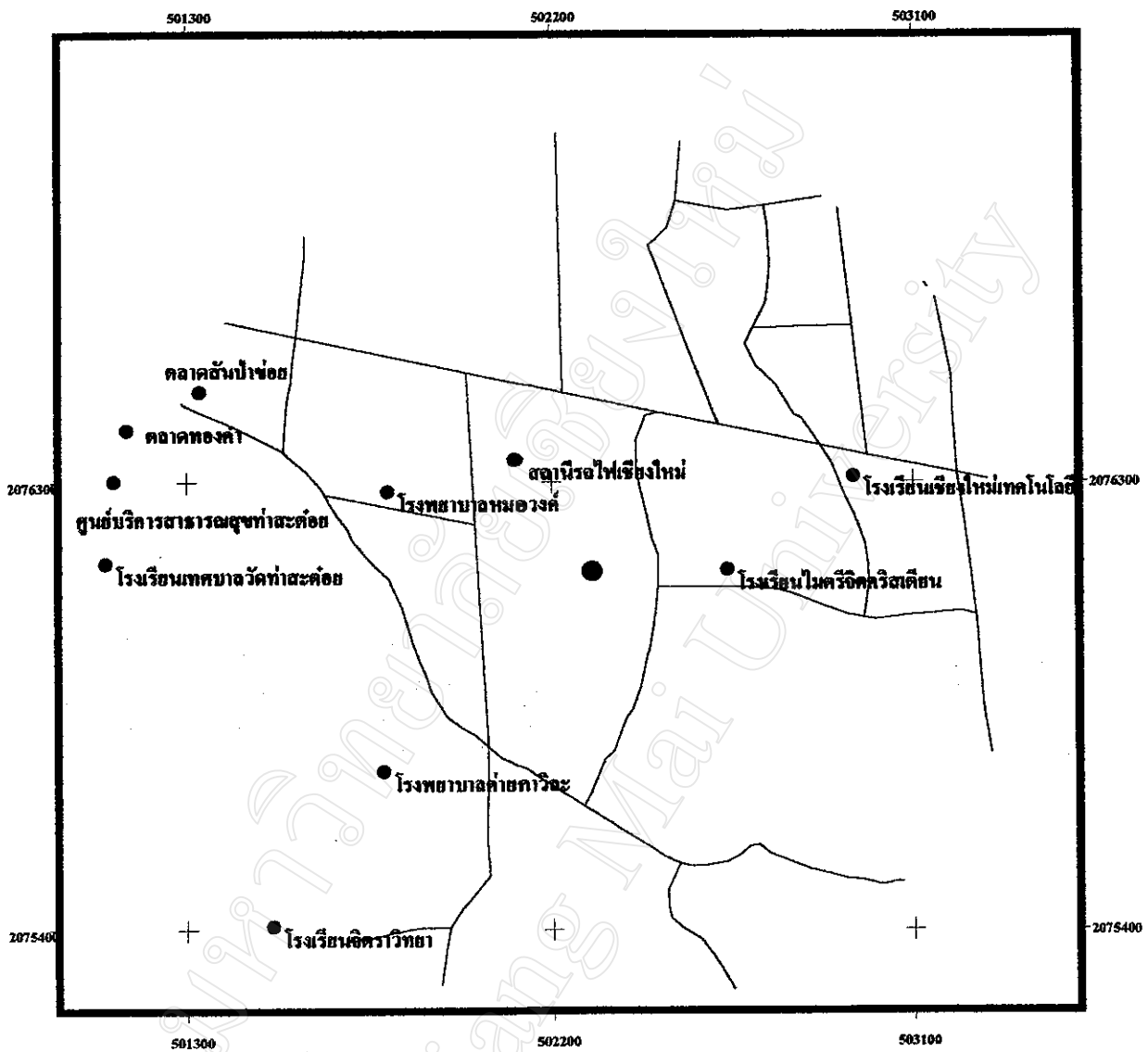
รูป 5.9 แหล่งสาธารณูปการภายในรัศมี 1 กิโลเมตรของชุมชนคลองเงิน 2

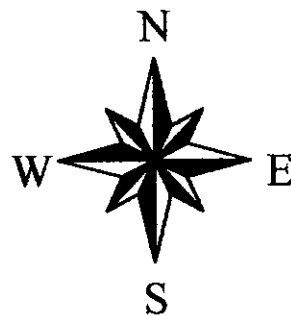
- ชุมชนคลองเงิน 2
- แหล่งสาธารณูปการ
- ถนน

รูป 5.10 แหล่งสาธารณูปการภายในรัศมี 1 กิโลเมตรของชุมชนรถไฟสามัคคี

- ชุมชนรถไฟสามัคคี
- แหล่งสาธารณูปการ
- ~ ถนน

5.2 ลักษณะทางประชากร เศรษฐกิจ สังคมในชุมชน

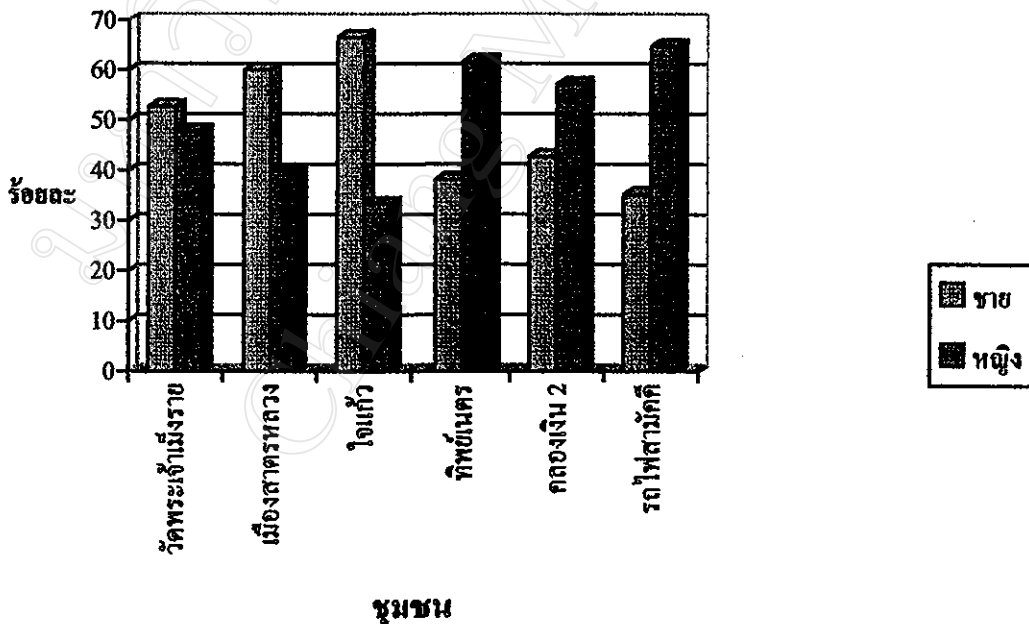
ข้อมูลด้านลักษณะทางประชากร เศรษฐกิจและสังคมครั้งนี้ ได้ศึกษาจากสมาชิกในครัวเรือนจำนวน 116 คน จากครัวเรือนตัวอย่าง 116 ครัวเรือน จากครัวเรือนทั้งหมด 755 ครัวเรือน ซึ่งจากการศึกษาโดยใช้แบบสอบถามและการสัมภาษณ์โดยผลการศึกษารูปได้ดังนี้

1.ลักษณะของผู้ตอบแบบสอบถาม มีตัวแปรที่ใช้ในการศึกษาคือ เพศ อายุ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน ซึ่งผู้ตอบแบบสอบถามมีลักษณะดังนี้

-เพศ

สำหรับเพศของผู้ตอบแบบสอบถามในการศึกษานี้ มีสัดส่วนใกล้เคียงกันแต่ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง (แผนภูมิ 5.1 และตาราง 2.1 ในภาคผนวก ข) กล่าวคือ เพศหญิงร้อยละ 52.58 และเพศชายร้อยละ 47.42 โดยเพศหญิงส่วนใหญ่เป็นแม่บ้านหรือผู้สูงอายุซึ่งเป็นที่เคารพนับถือในบ้านและเพศชายส่วนใหญ่เป็นผู้หารายได้หลักเลี้ยงครอบครัว

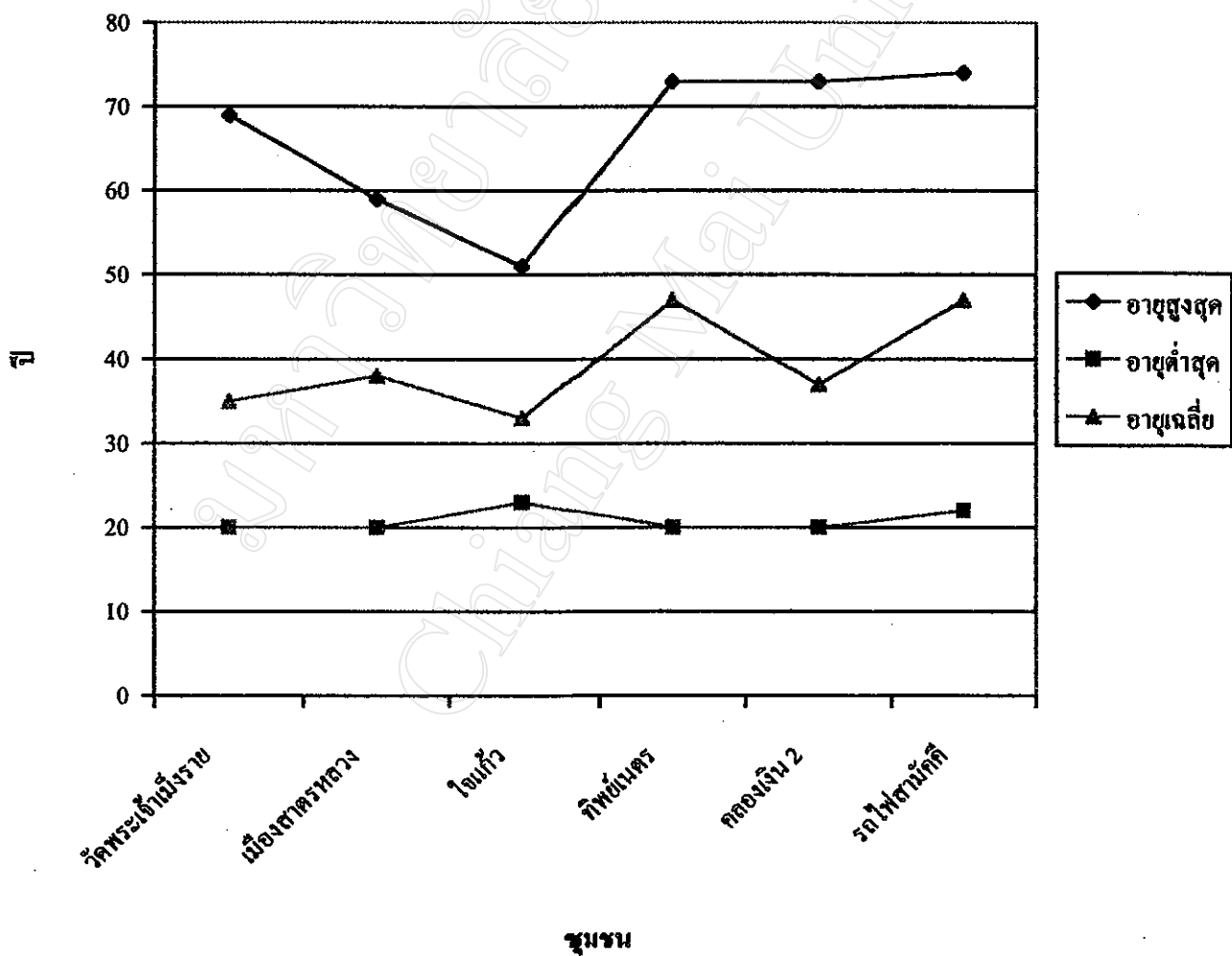
แผนภูมิ 5.1 อัตราร้อยของผู้อตอบแบบสอบถามจำแนกตามเพศ

-อายุ

ผู้ตอบแบบสอบถามในการศึกษานี้ มีอายุอยู่ในวัยกลางคนมากที่สุดคือ ระหว่าง 20 - 29 ปี 30 - 39 ปี และ 40 - 49 ปี ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 31.03 25.00 และ 18.96 ตามลำดับ (แผนภูมิ 5.2 และตาราง 2.2 ในภาคผนวก ข) ซึ่งเป็นวัยของผู้หารายได้หลักในการเลี้ยงดูครอบครัว อายุของผู้ตอบแบบสอบถามที่พบรองลงมาคือระหว่าง 60 - 69 ปี 50 - 59 ปี และ 69 ปีขึ้นไป ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 13.79 8.62 และ 2.60 ตามลำดับ

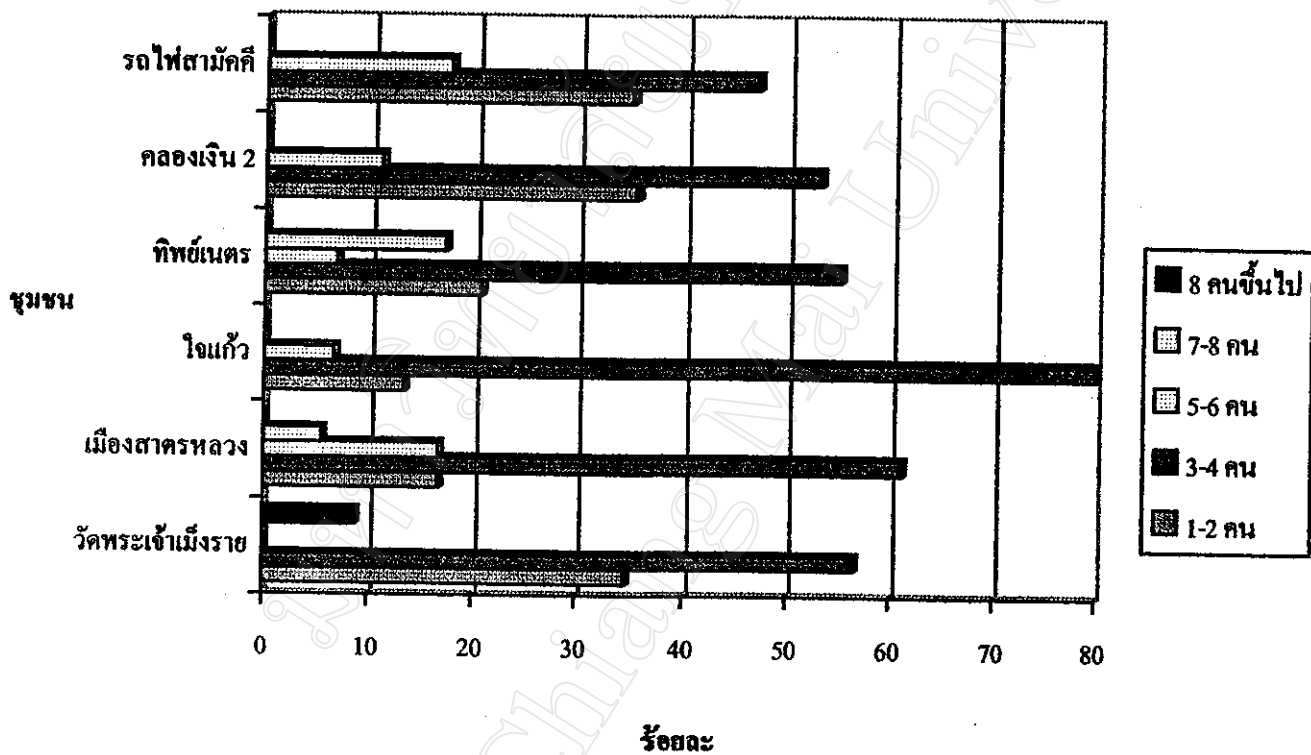
แผนภูมิ 5.2 อายุเฉลี่ยของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามชุมชนพื้นที่ศึกษา

-จำนวนสมาชิกในครัวเรือน

ครัวเรือนตัวอย่างในการศึกษารั้งนี้ร้อยละ 57.76 มีสมาชิกในครัวเรือน 3 - 4 คน รองลงมาคือร้อยละ 25.86 มีสมาชิกในครัวเรือน 1 - 2 คน และร้อยละ 9.48 มีสมาชิกในครัวเรือน 5 - 6 คน และพบว่าครัวเรือนที่มีสมาชิกตั้งแต่ 7 คน ขึ้นไปมีถึงร้อยละ 6.90 (แผนภูมิ 5.3 และตาราง 2.4 ในภาคผนวก ข)

แผนภูมิ 5.3 อัตราส่วนร้อยละของครัวเรือนตัวอย่างจำแนกตามจำนวนสมาชิกในครัวเรือน

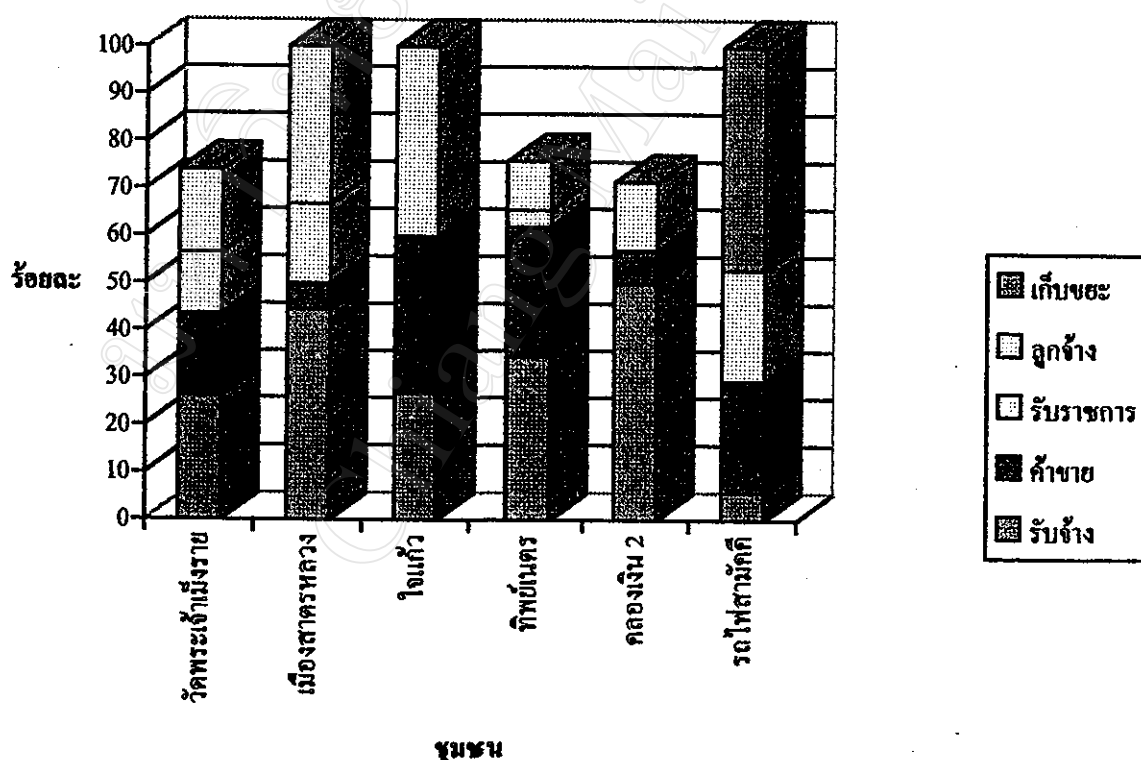
2. ลักษณะทางเศรษฐกิจ ได้นำตัวแปรด้านอาชีพ และรายได้เฉลี่ยของครัวเรือนมาพิจารณา ซึ่งผลการศึกษาปรากฏดังนี้

-อาชีพ

ในครัวเรือนตัวอย่างศึกษาพบว่า มีผู้ประกอบการอาชีพรับจ้างทั่วไปมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 31.03 รองลงมาคืออาชีพลูกจ้างและพนักงาน เช่น พนักงานบริษัททำความสะอาด ลูกจ้างโรงงานอุตสาหกรรม และพนักงานโรงแรม เป็นต้น ส่วนอาชีพค้าขายอาหารหรือของชำโดยมากมักเปิด

เป็นร้านค้าเล็ก ๆ ภายในบ้านและชุมชน ที่มีจำนวนใกล้เคียงกันคือร้อยละ 21.55 และ 19.82 ตามลำดับ ส่วนอาชีพที่มีผู้ทำน้อยที่สุดคือรับราชการและพนักงานรัฐวิสาหกิจพบว่ามีเพียงร้อยละ 6.03 และส่วนใหญ่เป็นเด็ก คนชราและวัยหนุ่มสาวที่ว่างงาน คิดเป็นร้อยละ 14.68 (แผนภูมิ 5.4 และตาราง 2.5 ในภาคผนวก ข) เฉพาะอาชีพรับจ้างทั่วไป พบว่ามีความหลากหลายมาก เช่น รับจ้างซักรีด ตัดเย็บเสื้อผ้า เสริมสวย ตัดผมชาย ก่อสร้าง ถีบสามล้อ เงินของตามตลาด พนักงานทำความสะอาด ลูกจ้างร้านอาหารหรือร้านขายของและหัตถกรรม เช่น การแกะสลัก เป็นต้น อย่างไรก็ตามอาชีพรับจ้างต่าง ๆ เหล่านี้มีการเปลี่ยนแปลงบ่อย ๆ แสดงให้เห็นความต้องการอิสระในการเลือกงานซึ่งเหมาะสมกับความสามารถของตนเอง และความจำเป็นต้องเลือกงานที่ใช้ทักษะน้อยเพราะความค้อยโอกาสทางการศึกษา

แผนภูมิ 5.4 อัตราส่วนร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามอาชีพ

เมื่อพิจารณาโครงสร้างอาชีพร่วมกับอายุชุมชน พบว่าในกลุ่มของชุมชนเก่าและชุมชนใหม่ที่แยกตัวจากชุมชนเก่า แม้ว่าโครงสร้างอาชีพของผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่จะคล้ายกับในชุมชนใหม่ คือมีอาชีพรับจ้างเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 26.09 44.44 และ 26.67 ของหัวหน้าครัวเรือนในชุมชนวัดพระเจ้าเม็งราย ชุมชนเมืองสาครหลวงและชุมชนใจแก้วตามลำดับ แต่จะมีผู้ประกอบอาชีพรับราชการหรือพนักงานรัฐวิสาหกิจซึ่งเป็นอาชีพที่มีรายได้แน่นอนมากกว่า กล่าวคือมีถึงร้อยละ 13.04 ของชุมชนวัดพระเจ้าเม็งราย และร้อยละ 16.67 ในชุมชนเมืองสาครหลวง ขณะที่ชุมชนใหม่ ร้อยละ 34.48 และ 50.00 ของผู้ตอบแบบสอบถามในชุมชนทิพย์เนตร ชุมชนคลองเงิน 2 ตามลำดับ มีอาชีพรับจ้างทั่วไปเพราะอยู่ใกล้แหล่งจ้างงาน ได้แก่ ตลาดทิพย์เนตร ตลาดเมืองใหม่ ย่านการค้าหน้าศูนย์วัฒนธรรมเชียงใหม่ หนองบัวหาดใหม่ กาดไม้ดอกสนามบิน บริษัทธานินทร์ เอลน่าจำกัด มีเพียงชุมชนรถไฟสามัคคีที่ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอาชีพเก็บของเก่าขายมากที่สุด ถึงร้อยละ 47.06 เพราะชุมชนนี้อยู่ใกล้สถานีรถไฟ ซึ่งเป็นแหล่งผลิตสิ่งของใช้แล้วปริมาณมากที่คนกลุ่มนี้สามารถนำมาคัดแยกแล้วขายเพื่อสร้างรายได้ให้ครอบครัวต่อไป จะเห็นว่าในกลุ่มชุมชนเก่ามีโครงสร้างอาชีพที่หลากหลาย และเป็นอาชีพที่มีความมั่นคง ทำงานที่มีทักษะมากกว่า และมีรายได้แน่นอนมากกว่ากลุ่มชุมชนใหม่ ทั้งนี้เนื่องจากการอยู่มานานกว่าทำให้มีเวลาในการปรับตัวและผสมผสานเข้ากับเมืองมากกว่า มีการเลื่อนฐานะมาทำงานที่มีรายได้สูงกว่าได้

เมื่อพิจารณาโครงสร้างอาชีพร่วมกับการครองครองที่ดิน ทำเลที่ตั้ง ขนาดของชุมชน การรับรองจากเทศบาล ไม่มีความสัมพันธ์กันอย่างชัดเจน แต่มีความสัมพันธ์กับอายุชุมชน

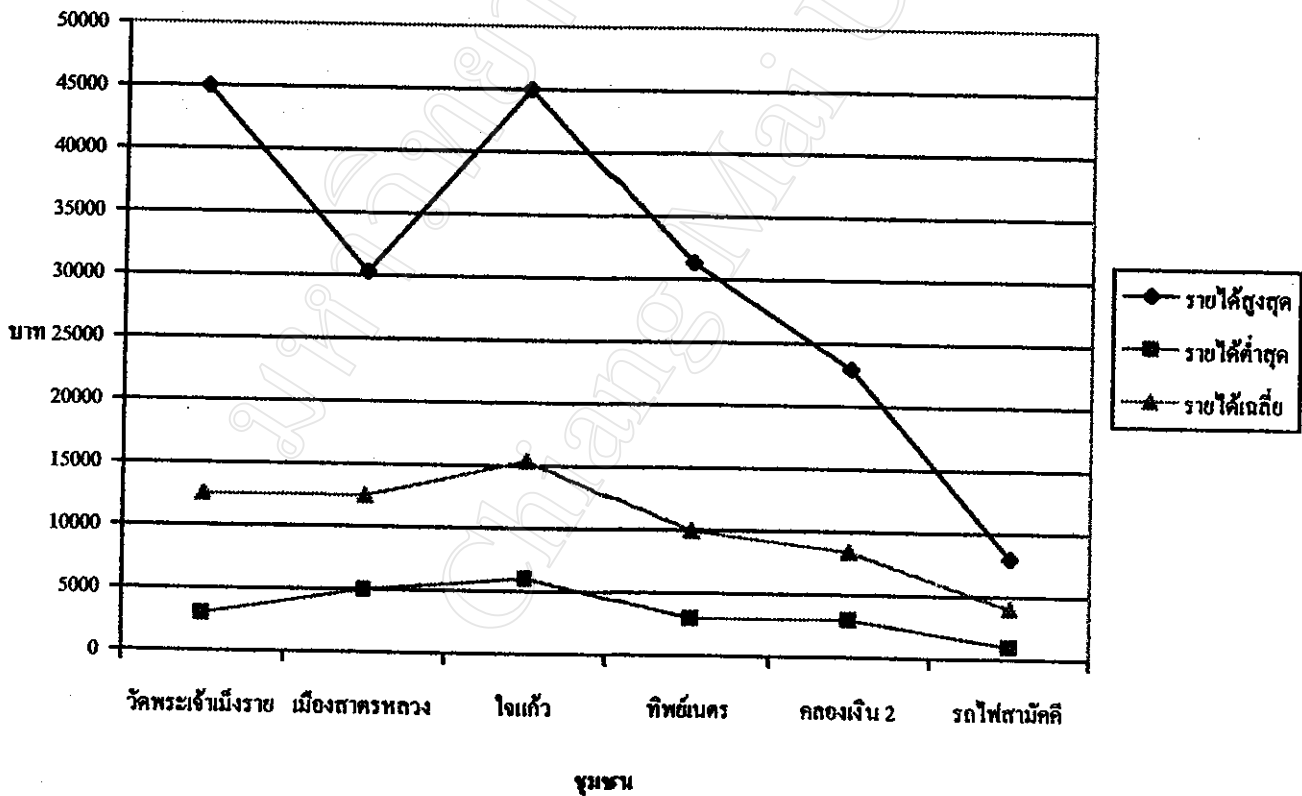
-รายได้เฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือน

ครัวเรือนตัวอย่างในชุมชนพื้นที่ศึกษา 6 ชุมชน จำนวน 116 ครัวเรือนมีค่าเฉลี่ยของรายได้ต่อเดือนของครัวเรือนประมาณ 10,000 บาท (แผนภูมิ 5.5 และตาราง 2.6 ในภาคผนวก ข) ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์การจัดกลุ่มผู้มีรายได้น้อยของการเคหะแห่งชาติ เนื่องจากแต่ละครัวเรือนมีจำนวนสมาชิกมาก ประกอบกับมีการศึกษาน้อยกล่าวคือ ส่วนใหญ่เมื่อสำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษาหรือมัธยมศึกษาแล้วมักจะออกมาทำงานช่วยครอบครัวสืบเนื่องจากความยากจน อีกทั้งชุมชนอยู่ใกล้กับแหล่งงานและย่านการค้าจึงเป็นเหตุจูงใจให้มาทำงาน และงานที่ทำมักเป็นงานที่มีค่าตอบแทนน้อยจึงทำให้รายได้ของครัวเรือนน้อยด้วย

เมื่อพิจารณารายได้ร่วมกับอายุชุมชน พบว่าในกลุ่มชุมชนเก่าและชุมชนใหม่ที่แยกตัวจากชุมชนเก่า พบว่าครัวเรือนตัวอย่างส่วนใหญ่มีรายได้ 10,000 บาทขึ้นไปโดยเฉพาะพบว่าบางครัวเรือนในชุมชนวัดพระเจ้าเม็งรายและชุมชนใจแก้ว มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนมากถึง 45,000 บาทซึ่งเป็นรายได้สูงสุด ทำให้ค่าเฉลี่ยรายได้ต่อครัวเรือนสูงสุดกว่าทุกชุมชน ทั้งนี้เนื่องจากสมาชิกในครัว

เรือนตัวอย่างในชุมชนนี้จะเป็นผู้ที่อยู่ในวัยทำงานและส่วนใหญ่มีงานทำเกือบทั้งหมด และสืบเนื่องมาจากโครงสร้างอาชีพที่มีความมั่นคง รายได้แน่นอนมากกว่าจึงมีค่าเฉลี่ยรายได้ต่อเดือนของครัวเรือนสูงกว่า ในขณะที่ชุมชนใหม่มีครัวเรือนที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนตั้งแต่ 10,000 บาทขึ้นไปน้อยและไม่แน่นอน เพราะส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้างซึ่งรายได้ไม่แน่นอน จึงทำให้ค่าเฉลี่ยของรายได้ต่อครัวเรือนน้อย เนื่องจากสมาชิกส่วนใหญ่ของครัวเรือนในชุมชนเหล่านี้เป็นผู้ย้ายถิ่นมาจากแหล่งอื่น มีฐานะยากจนเป็นเหตุให้ผู้ที่ย้ายถิ่นมาในชุมชนเหล่านี้ขาดโอกาสทางการศึกษา ประกอบกับการปรับตัวให้เข้ากับเมืองยังน้อย จึงจำเป็นต้องประกอบอาชีพที่มีการใช้ทักษะน้อย ค่าแรงถูก ค่าเฉลี่ยของรายได้ต่อครัวเรือนจึงน้อยตามไปด้วย

แผนภูมิ 5.5 รายได้เฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือนจำแนกตามชุมชนพื้นที่ศึกษา

จากการสอบครัวเรือนตัวอย่างถึงความพอเพียงของรายได้ พบว่าร้อยละ 42.24 มีรายได้พอใช้แต่ก็ไม่มีเงินเหลือเก็บ และร้อยละ 35.34 ต้องกระเบียดกระเสียนเพื่อให้เพียงพอสำหรับสมาชิกในครัวเรือน ส่วนที่มีรายได้ไม่พอใช้ซึ่งเนื่องจากมีสมาชิกในครัวเรือนมากหรือมีผู้ว่างงานหรือรายได้น้อยมีถึงร้อยละ 6.04 โดยต้องหยิบยืมจากผู้อื่น ซึ่งส่วนใหญ่เป็นญาติพี่น้อง เพื่อนหรือคนรู้จักกัน บางส่วนที่มีอาชีพรับราชการสามารถกู้เงินจากสหกรณ์ออมทรัพย์มาใช้ในการลงทุนต่าง ๆ อย่างไรก็ตามพบว่าผู้มีรายได้น้อยไม่ต้องการกู้เงินหากไม่มีความจำเป็น เพราะนอกจากจะไม่มีผู้ค้ำประกันแล้ว ยังต้องเสียดอกเบี้ยจากการกู้เงินนอกระบบจากนายทุนในอัตราที่สูงมากถึงร้อยละ 20 – 30 บาท ต่อเดือน

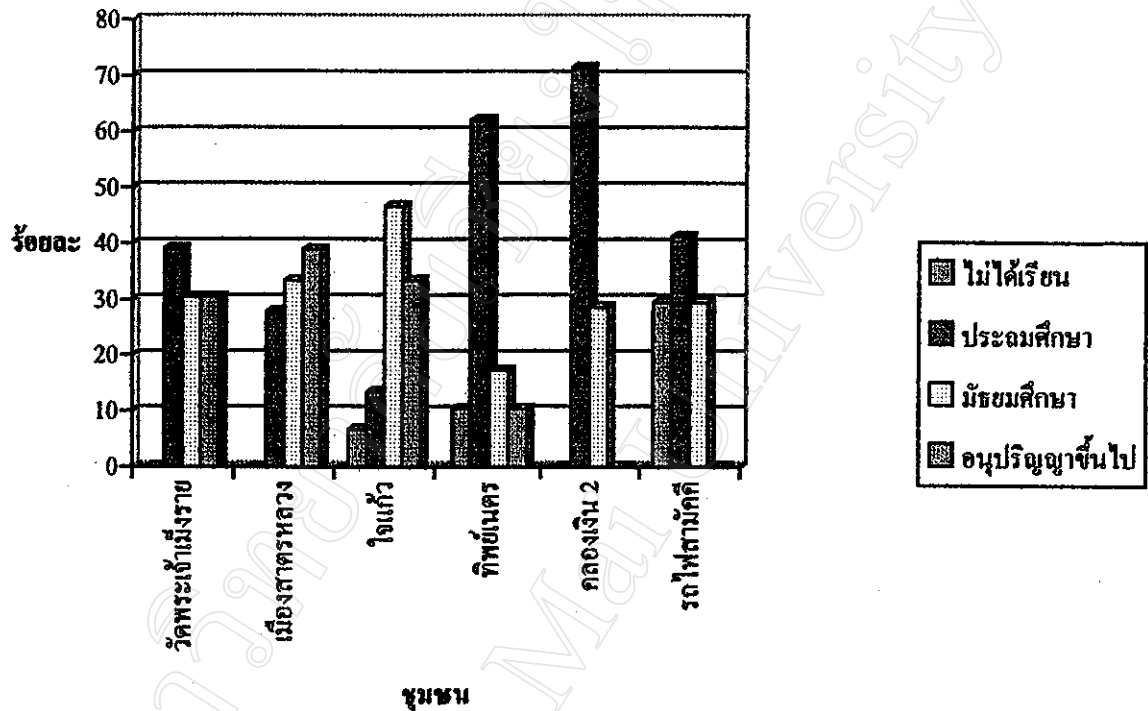
กล่าวได้ว่าปัจจัยในด้านขนาดชุมชน การครอบครองที่ดิน การรับรองจากเทศบาล และทำเลที่ตั้งชุมชน ไม่มีความสัมพันธ์อย่างชัดเจน แต่ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับรายได้ของชุมชน คือ อายุของชุมชน

3.ลักษณะทางสังคม ได้ทำการศึกษาในด้านระดับการศึกษา ภูมิฐานะเดิม สาเหตุที่ย้ายจากที่เดิม ระยะเวลาการอยู่อาศัยในชุมชน รวมถึงกรรมสิทธิ์ในที่อยู่อาศัยและที่ดิน ซึ่งมีผลการศึกษาดังนี้

-ระดับการศึกษา

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่สำเร็จการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 29.31 (แผนภูมิ 4.6 และตาราง 2.10 ในภาคผนวก ข) แสดงให้เห็นถึงความด้อยโอกาสทางการศึกษาและความจำเป็นในการทำมาหาเลี้ยงชีพรวมกัน เนื่องจากความยากจนจึงทำให้สมาชิกที่จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาแล้วจำเป็นต้องออกมาทำงานเพื่อช่วยแบ่งเบาภาระให้กับครอบครัว อย่างไรก็ตามพบว่าครัวเรือนตัวอย่างถึงร้อยละ 18.98 ที่มีโอกาสศึกษาในระดับอนุปริญญาขึ้นไป และมีแนวโน้มจะมีผู้เข้ารับการศึกษาระดับนี้เพิ่มขึ้น อาจเป็นเพราะมีค่านิยมว่าหากมีการศึกษาสูงแล้วสามารถหางานทำที่ดีและได้รับค่าตอบแทนมากขึ้น

แผนภูมิ 5.6 อัตราส่วนร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามระดับการศึกษา

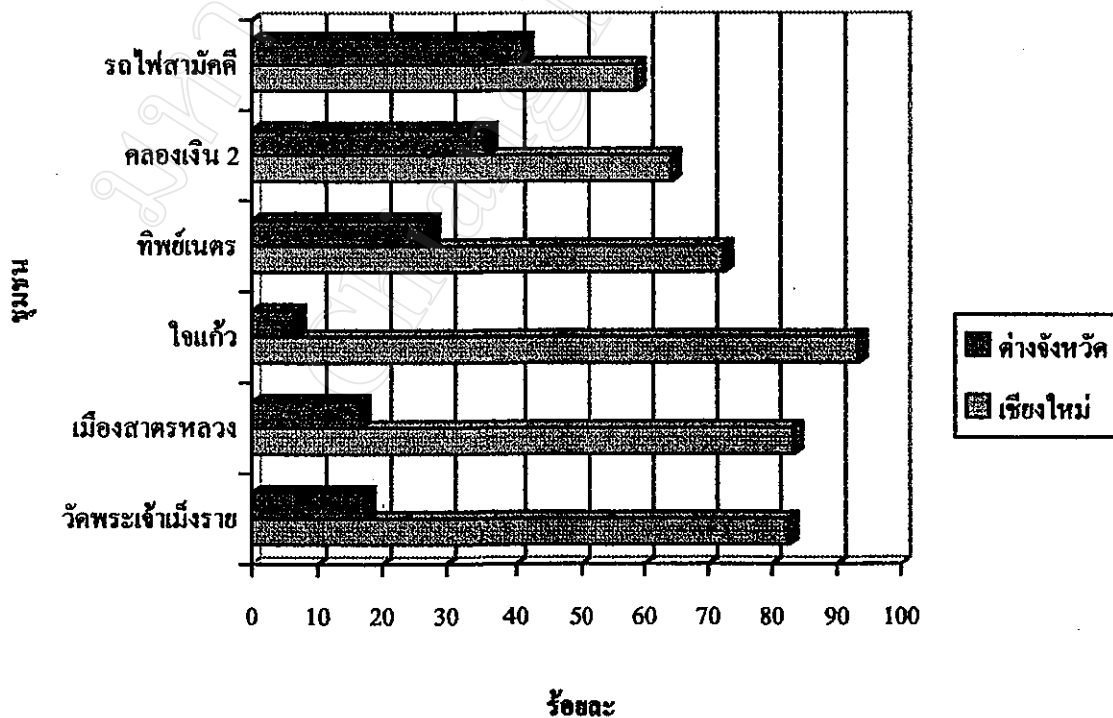
เมื่อพิจารณาระดับการศึกษาร่วมกับอายุชุมชน พบว่าในกลุ่มของชุมชนเก่าและชุมชนใหม่ที่แยกตัวจากชุมชนเก่า พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาตั้งแต่ อนุปริญญาเป็นต้นไปถึงร้อยละ 33.92 ซึ่งแสดงถึงโอกาสในการศึกษาต่อที่มากขึ้น อย่างไรก็ตามผู้ที่จบการศึกษาในระดับประถมศึกษาปีที่ 4 มีถึงร้อยละ 21.42 และผู้ที่จบการศึกษาเพียงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ถึงร้อยละ 19.64 ซึ่งไม่มีโอกาสศึกษาต่อเพราะต้องออกมาทำงานช่วยเหลือครอบครัว ส่วนครัวเรือนในชุมชนใหม่ พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4 มากที่สุดถึงร้อยละ 36.67 ส่วนผู้ที่ศึกษาต่อในระดับอนุปริญญาขึ้นไปมีเพียงร้อยละ 4.99 และร้อยละ 13.33 ของครัวเรือนตัวอย่างพบว่าไม่ได้เรียนหนังสือ ทั้งนี้เนื่องจากการปรับตัวกับเมืองยังน้อย เมื่อไม่มีค่าใช้จ่ายในการศึกษาเล่าเรียนจึงต้องออกมาทำงานเพื่อช่วยครอบครัว เพราะฐานะทางบ้านยากจนจึงส่งผลให้ได้ทำงานประเภทใช้แรงงานซึ่งมีค่าจ้างต่ำ

อย่างไรก็ตามพบว่าในกลุ่มชุมชนใหม่นั้น ชุมชนทิพย์เนตรมีผู้ที่มีโอกาสศึกษาต่อในระดับอนุปริญาขึ้นไปสูงกว่าชุมชนอื่น ๆ ในกลุ่มเดียวกัน ซึ่งอาจเนื่องจากโครงสร้างอาชีพ และยังเป็นชุมชนที่อยู่ภายในเขตเมืองเก่า อยู่ใกล้กับสถานศึกษาต่าง ๆ ลดค่าใช้จ่ายในการเดินทาง ต่างกับชุมชนรถไฟสามัคคีที่มีอายุเท่ากันแต่อยู่ไกลเมืองการเดินทางมาสถานศึกษาต้องเสียค่าใช้จ่ายมาก และส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเก็บของเก่าขาย ซึ่งมีรายได้น้อยกว่า ส่วนชุมชนคลองเงิน 2 ซึ่งมีอายุชุมชนน้อยกว่า จึงมีการปรับตัวน้อยกว่าชุมชนทิพย์เนตร

- ภูมิสำเนาเดิม

ภูมิสำเนาเดิมของผู้ตอบแบบสอบถามในชุมชนที่ทำการศึกษา ร้อยละ 76.72 อยู่ในเขตจังหวัดเชียงใหม่ โดยเฉพาะอำเภอเมืองถึงร้อยละ 47.47 (แผนภูมิ 5.7 และตาราง 2.3 ในภาคผนวก ข) ซึ่งผู้อยู่อาศัยในเขตอำเภอเมืองเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่เกิดในชุมชน รองลงมาคือเขตอำเภออื่น ๆ ที่อยู่รอบนอกของจังหวัดเชียงใหม่ คิดเป็นร้อยละ 29.25 และอยู่ในต่างจังหวัดถึงร้อยละ 23.28

แผนภูมิ 5.7 ภูมิสำเนาเดิมของผู้ตอบแบบสอบถามในชุมชนพื้นที่ศึกษา

เมื่อพิจารณาภูมิลำเนาพร้อมกับอายุชุมชน พบว่าในชุมชนเก่าและชุมชนใหม่ที่แยกตัวจากชุมชนเก่า ผู้อยู่อาศัยจะมีภูมิลำเนาในเขตจังหวัดเชียงใหม่มากที่สุด โดยในชุมชนวัดพระเจ้าเม็งราย ชุมชนเมืองสาครหลวง และชุมชนใจแก้ว ผู้อยู่อาศัยจะมีภูมิลำเนาในเขตอำเภอเมืองมากที่สุดถึงร้อยละ 43.48 61.10 และ 46.66 ของกลุ่มตัวอย่างในชุมชนเหล่านี้ตามลำดับ ส่วนใหญ่เป็นผู้เกิดในชุมชน อาจเป็นเพราะชุมชนเหล่านี้เป็นชุมชนเก่าแก่และได้รับช่วงการถือครองบ้านจากรุ่นปู่และพ่อตามลำดับ ส่วนครัวเรือนที่ย้ายถิ่นเข้ามาจากที่อื่นจะเป็นผู้อยู่อาศัยที่มีภูมิลำเนาเดิมในอำเภอรอบนอกหรือจังหวัดต่าง ๆ ทางภาคเหนือ ทั้งนี้เนื่องมาจากการสมรสโดยที่คู่สมรสย้ายมาอยู่บ้านสามีหรือภรรยาที่อาศัยในชุมชนนี้ จะเห็นว่าการย้ายถิ่นในกลุ่มชุมชนเก่าส่วนใหญ่เป็นการย้ายถิ่นภายในภูมิภาค (Intra urban)

ส่วนในชุมชนใหม่พบว่า ผู้อยู่อาศัยจะมีภูมิลำเนาเดิมในเขตจังหวัดเชียงใหม่มากกว่าต่างจังหวัด โดยผู้ที่มีภูมิลำเนาในเขตจังหวัดเชียงใหม่จะอยู่ในเขตอำเภอเมืองมากที่สุด ส่วนผู้อยู่อาศัยที่มีภูมิลำเนาในเขตต่างจังหวัดนั้นพบว่า ครัวเรือนตัวอย่างในชุมชนทิพย์นครมีภูมิลำเนาในจังหวัดลำพูนมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 13.79 นอกจากนั้นเป็นจังหวัดต่าง ๆ ทั่วไป (ไม่เฉพาะเจาะจง) รวมกันคิดเป็นร้อยละ 13.79 ส่วนชุมชนคลองเงิน 2 จะมีเขตภูมิลำเนาในจังหวัดเชียงใหม่มากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 14.29 นอกจากนั้นเป็นจังหวัดต่าง ๆ ทั่วไป (ไม่เฉพาะเจาะจง) ร้อยละ 14.28 และชุมชนรถไฟสามัคคีจะมีเขตภูมิลำเนาในจังหวัดพิษณุโลกมากที่สุดร้อยละ 11.78 นอกจากนั้นเป็นจังหวัดต่าง ๆ ทั่วไป (ไม่เฉพาะเจาะจง) ร้อยละ 29.40 ซึ่งจะเห็นว่ามึลักษณะการเคลื่อนย้ายภายในภูมิภาค เช่นเดียวกับชุมชนเก่า

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาเฉพาะกลุ่มที่มีภูมิลำเนาในต่างจังหวัด พบว่าในชุมชนใหม่ภูมิลำเนาเดิมของประชากร มีความแตกต่างกับชุมชนเก่าและชุมชนใหม่ที่แยกตัวจากชุมชนเก่า โดยผู้อยู่อาศัยในชุมชนใหม่จะมีภูมิลำเนาในเขตต่างจังหวัดและต่างภูมิภาค เช่น กรุงเทพฯ (ร้อยละ 1.72 ของครัวเรือนตัวอย่าง) นครราชสีมาและสกลนคร (ร้อยละ 0.86 ของครัวเรือนตัวอย่าง) มากกว่าชุมชนเก่าและชุมชนใหม่ที่แยกตัวจากชุมชนเก่า แสดงว่าในกลุ่มชุมชนใหม่จะมีการย้ายถิ่นที่ไกลกว่า (เพราะมาจากต่างจังหวัดและต่างภูมิภาคมากกว่า) ในชุมชนเก่า ซึ่งมีภูมิลำเนาเดิมในเขตจังหวัดเชียงใหม่มากที่สุด แสดงว่าในระยะแรกลักษณะของการย้ายถิ่นของผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัดในเขตเมืองเชียงใหม่ จะเป็นไปในลักษณะการย้ายถิ่นจากในภูมิภาคเดียวกัน (Intra urban) แต่ในระยะหลังเริ่มมีการย้ายถิ่นระหว่างภูมิภาคมากขึ้น (Inter urban) ทั้งนี้เนื่องจากความยากจนและไม่สามารถหางานในจังหวัดของตนเองได้ จึงย้ายถิ่นเข้ามาหางานทำในเชียงใหม่ และจำเป็นต้องเข้ามาอาศัยอยู่ในพื้นที่ว่างใกล้แหล่งงาน เพราะค่าเช่าถูกหรืออาจไม่เสียค่าเช่าเลย ขณะเดียวกันก็ได้ชักชวนญาติพี่น้องให้ย้ายมาอยู่ด้วยกัน เมื่อจำนวนประชากรเพิ่มขึ้นและที่อยู่อาศัยทรุดโทรมจึงเกิดเป็นชุมชนแออัดขึ้น

- สาเหตุที่ย้ายจากที่อยู่อาศัยเดิม

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ย้ายออกมาจากที่อยู่อาศัยเดิม เพราะปัจจัยด้านลบจากที่อยู่เดิมเป็นแรงผลักดัน กล่าวคือ ร้อยละ 36.16 ให้เหตุผลว่าที่อยู่อาศัยเดิมไกลจากที่ทำงานหรือต้องการไปทำงานทำในเมือง (ตาราง 5.2 และตาราง 2.12 ในภาคผนวก ข) รองลงมาคือต้องการแยกครัวเรือนใหม่ถึงร้อยละ 24.36 โดยที่อยู่อาศัยปัจจุบันจะใกล้ที่ทำงานและมีการคมนาคมที่สะดวกกว่าที่อยู่อาศัยเดิม สามารถเดินทางไปทำงานและไปยังสถานที่ต่าง ๆ เพื่อกิจกรรมในชีวิตประจำวันได้สะดวก (พบว่าร้อยละ 10.92 ของครัวเรือนตัวอย่างย้ายออกจากที่อยู่อาศัยเดิมเพราะเดินทางไม่สะดวก) ส่วนเหตุผลอื่น ๆ ที่พบได้แก่ ความไม่พอใจสภาพแวดล้อมเดิม คิดเป็นร้อยละ 10.08 เช่น ไม่ถูกกับเพื่อนบ้านหรือความยากลำบากจากการประกอบอาชีพเดิม เนื่องจากบางส่วนมีอาชีพเกษตรกรรม แต่ประสบปัญหาหาค่าผลผลิตตกต่ำและพืชผลเสียหาย จึงเลือกย้ายเข้ามาหางานรับจ้างทำในเมือง โดยลักษณะของการย้ายออกนั้นส่วนใหญ่จะเป็นผู้ชายซึ่งเป็นหัวหน้าครัวเรือนหรือผู้หารายได้หลักให้ครอบครัวมาทำงานทำก่อน เมื่อหาที่พักซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นบ้านพักคนงานหรือชุมชนแออัดได้จึงชักชวนให้คู่สมรสหรือครอบครัวย้ายตามมา ดังนั้นผู้ที่ย้ายตามมาจึงเป็นผู้หญิง เด็กและผู้สูงอายุที่ย้ายมาอยู่กับลูกหลาน

ตาราง 5.2 สาเหตุในการย้ายจากที่อยู่อาศัยเดิมเข้าสู่ในชุมชนพื้นที่ศึกษาทั้ง 6 แห่งในปัจจุบัน

อันดับ	สาเหตุ					
	ทิพย์เนตร	คลองเงิน 2	รถไฟสามก๊ก	ใจแก้ว	เมืองสาทรหลวง	วัดพระเจ้าเม็งราย
1	ไกลที่ทำงาน	ไกลที่ทำงาน	ไกลที่ทำงาน	ไกลที่ทำงาน	แยกครัวเรือนใหม่	แยกครัวเรือนใหม่
2	แยกครัวเรือนใหม่	แยกครัวเรือนใหม่	ถูกใกล้ที่	เดินทางไม่สะดวก	ไกลที่ทำงาน	ไกลที่ทำงาน
3	เดินทางไม่สะดวก	ตามคู่สมรส	ทำเกษตรไม่ได้ผล	แยกครัวเรือนใหม่	ไม่พอใจสภาพแวดล้อม	ไม่พอใจสภาพแวดล้อม

เมื่อพิจารณาสาเหตุที่ย้ายจากที่อยู่อาศัยเดิมร่วมกับอายุชุมชน พบว่า ชุมชนเก่าและชุมชนที่ไม่บุกรุกที่ดิน ได้แก่ ชุมชนวัดพระเจ้าเม็งราย ชุมชนเมืองสาทรหลวง และชุมชนใจแก้วส่วนใหญ่มีเหตุผลสำคัญคือ การแยกครัวเรือนใหม่ ซึ่งไม่เกี่ยวกับการทำงาน แต่จะขยายที่อยู่อาศัยเดิมที่คับแคบเกินไป มาตั้งครัวเรือนใหม่และเหตุผลของการทำงานจึงเป็นเหตุผลรองลงมา ในขณะที่ชุมชนใหม่และชุมชนบุกรุกพบว่า การอยู่ไกลแหล่งงานเป็นเหตุผลหลักที่ทำให้ผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัดย้ายออกจากที่อยู่อาศัยเดิมเพื่อมาอยู่ในชุมชนปัจจุบัน โดยเหตุผลรองลงมา คือการแยกครัวเรือนใหม่ ทั้งนี้เนื่องจากผู้อยู่อาศัยในชุมชนเก่าและชุมชนไม่บุกรุกส่วนใหญ่เป็นคนท้องถิ่นที่มีที่อยู่

อาศัยและที่ดินเป็นของตนเอง การขยายตัวของชุมชนเป็นไปในลักษณะเพิ่มประชากรตามธรรมชาติมากกว่าการย้ายถิ่นเข้า และเมื่อจำนวนสมาชิกในครัวเรือนมากขึ้นหรือสมรสจึงมีการแยกครัวเรือนออกมา ซึ่งเป็นเหตุผลหลักในการย้ายออกจากที่อยู่อาศัยเดิม ส่วนชุมชนใหม่และชุมชนบุกรุกที่ย้ายถิ่นมาในช่วงหลัง ซึ่งมักมีฐานะยากจน ประสบปัญหาความลำบากจากที่อยู่อาศัยเดิมจึงต้องเข้ามาหางานทำในเมืองและอยู่ร่วมกันบริเวณที่ใกล้แหล่งงาน ทำให้ในชุมชนนี้การอยู่ไกลแหล่งงานจึงเป็นเหตุผลสำคัญในการย้ายออกจากที่อยู่อาศัยเดิม

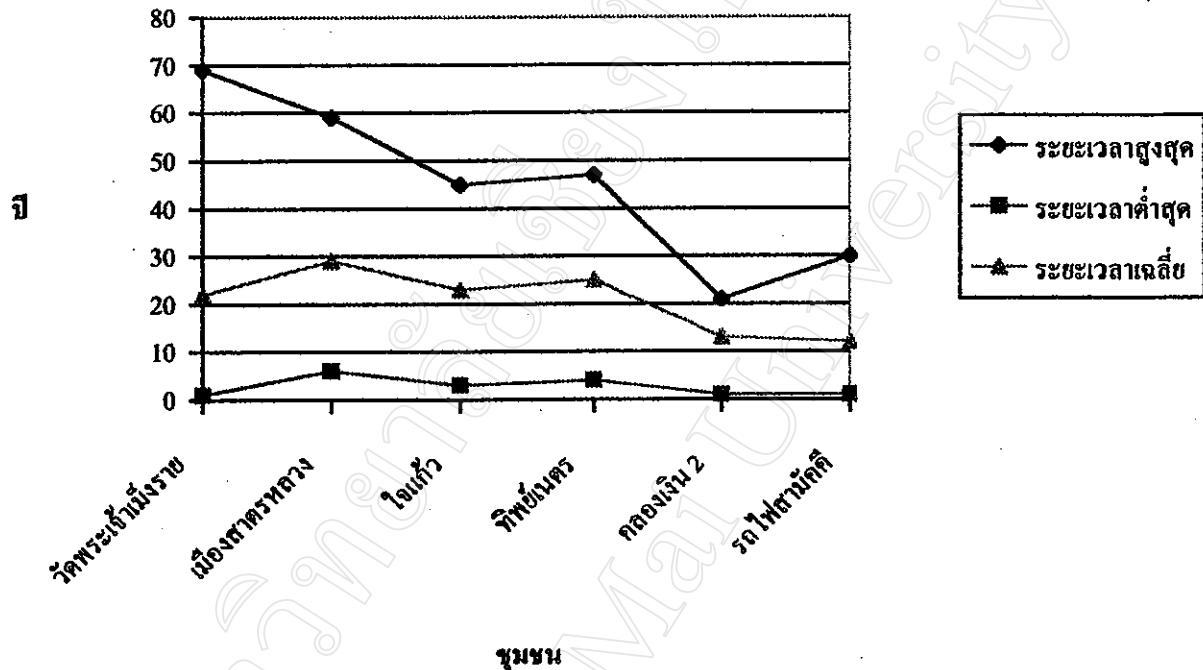
เมื่อพิจารณาสาเหตุของการย้ายออกจากที่อยู่อาศัยเดิมร่วมกับที่ตั้งชุมชน ขนาดชุมชน และการรับรองจากเทศบาล พบว่าไม่มีความสัมพันธ์กันอย่างชัดเจน ดังนั้นกล่าวได้ว่าสาเหตุที่ย้ายออกจากที่อยู่อาศัยเดิมของผู้มีรายได้น้อยมีความสัมพันธ์กับอายุของชุมชนและการรับรองที่ดิน

-ระยะเวลาการอยู่อาศัยในชุมชน

ผู้ตอบแบบสอบถามในชุมชนพื้นที่ศึกษาส่วนใหญ่อยู่อาศัยในชุมชนมาประมาณ 10 - 30 ปี (แผนภูมิ 5.8 และตาราง 2.11 ในภาคผนวก ข) ซึ่งเป็นระยะเวลาที่ยาวนานพอสมควรที่มีส่วนทำให้ผู้อยู่อาศัยในชุมชนมีโอกาสปรับปรุงซ่อมแซมหรือขยายที่อยู่อาศัยให้มีถาวรมั่นคงยิ่งขึ้น ประกอบกับทำให้เกิดความรู้สึกรักใคร่ผูกพันกันในชุมชน เนื่องจากได้พูดคุย ประสบปัญหาต่าง ๆ และดำเนินกิจกรรมชุมชนร่วมกัน

เมื่อพิจารณาระยะเวลาการอยู่อาศัยในชุมชนร่วมกับ อายุของชุมชน พบว่าในกลุ่มของชุมชนเก่าและชุมชนที่ไม่บุกรุก ได้แก่ ชุมชนวัดพระเจ้าเม็งราย ชุมชนเมืองสาครหลวง และชุมชนใจแก้ว พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามที่อยู่อาศัยในชุมชนนานที่สุดอยู่ถึง 69 ปี ซึ่งเท่ากับอายุของผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งได้รับบ้านเรือนสืบทอดมาจากรุ่นพ่อและแม่ และพบว่าในกลุ่มนี้มีระยะเวลาการอยู่อาศัยในชุมชนเฉลี่ย 25 ปี เพราะครัวเรือนตัวอย่างส่วนหนึ่งเป็นผู้เช่าจากเจ้าของบ้านซึ่งมาอยู่ในชุมชนได้ไม่นานนัก ส่วนชุมชนใหม่และชุมชนบุกรุกนั้น ผู้ตอบแบบสอบถามเข้ามาอยู่อาศัยได้ไม่นานเมื่อเทียบกับชุมชนดั้งเดิม เช่น ชุมชนคลองเงิน 2 ซึ่งผู้ที่อยู่อาศัยนานที่สุดอยู่ในชุมชนมา 21 ปี แต่ค่าเฉลี่ยพบว่าชุมชนใหม่ส่วนใหญ่อยู่ในชุมชนประมาณ 13 ปี และชุมชนรถไฟสามัคคีซึ่งระยะเวลาการอยู่อาศัยเฉลี่ยเพียง 12 ปี กล่าวได้ว่าระยะเวลาการอยู่อาศัยในชุมชนนั้นมีความสัมพันธ์กับอายุชุมชน และการรับรองที่ดิน เนื่องจากชุมชนเก่าและชุมชนที่ไม่บุกรุกส่วนใหญ่ ผู้อยู่อาศัยเกิดและเติบโตในชุมชนจึงทำให้อยู่ในชุมชนมานาน ส่วนชุมชนใหม่และชุมชนบุกรุกมักย้ายถิ่นมาในระยะหลัง ซึ่งเกิดจากคนวัยทำงานเข้ามาอยู่ก่อน ส่วนเด็กมักย้ายตามครอบครัวในระยะหลัง ทำให้กลุ่มนี้มีระยะเวลาการอยู่อาศัยในชุมชนน้อยกว่า เมื่อพิจารณาระยะเวลาการอยู่อาศัยในชุมชนร่วมกับที่ตั้งชุมชน ขนาดชุมชน และการรับรองจากเทศบาล พบว่าไม่มีความสัมพันธ์กันอย่างชัดเจน

แผนภูมิ 5.8 ระยะเวลาการอยู่อาศัยในชุมชนของผู้ตอบแบบสอบถาม

-ลักษณะการครอบครองที่อยู่อาศัย

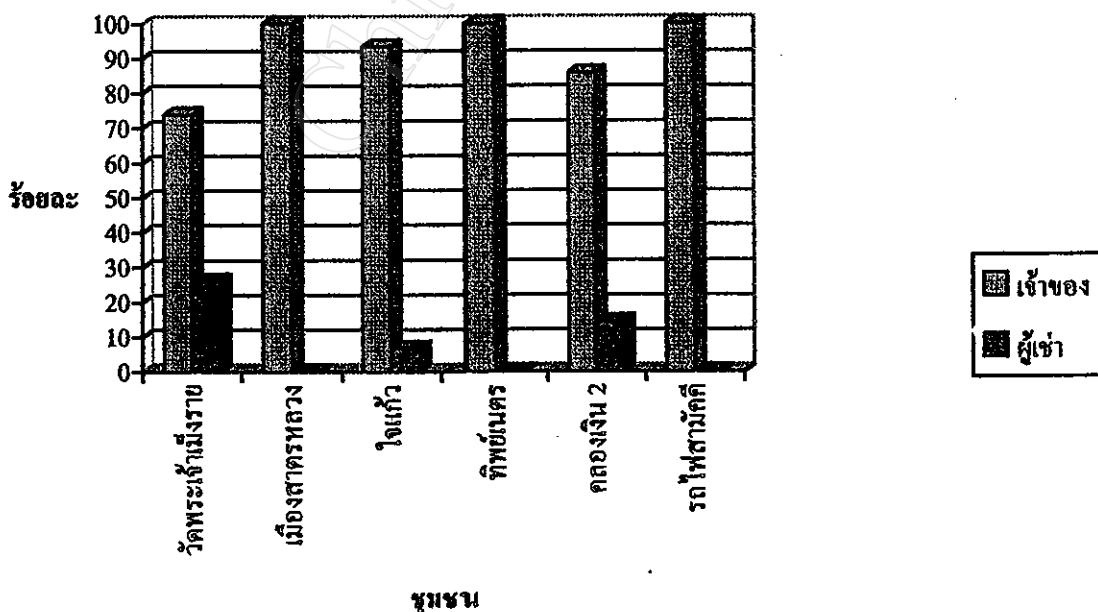
ผู้ตอบแบบสอบถามในชุมชนพื้นที่ศึกษา มีลักษณะการครอบครองที่อยู่อาศัยในลักษณะเป็นเจ้าของมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 92.24 (แผนภูมิ 5.9 และตาราง 2.16 ในภาคผนวก ข) ซึ่งส่วนใหญ่จะสร้างที่อยู่อาศัยเอง มีเพียงบางส่วนเท่านั้นที่มาอยู่อาศัยชั่วคราวโดยการเช่าบ้าน จากเจ้าของเดิมที่ย้ายออกหรือเจ้าของบ้านซึ่งแบ่งห้องให้เช่าหรือทำธุรกิจหอพัก ครั้วเรือนที่เช่าบ้านต่อจากเจ้าของเดิมหรือเป็นห้องที่เจ้าของแบ่งให้เช่านั้นมีเพียงร้อยละ 7.76 ของครั้วเรือนที่ศึกษาทั้งหมด ในการที่มีการเช่าบ้านน้อยเพราะชาวชุมชนมีฐานะยากจน เมื่อให้ผู้อื่นมาเช่าต่อหรือแบ่งห้องก็ยากที่จะหาที่อยู่ใหม่เพราะชุมชนอื่นก็ไม่มีที่ว่างในชุมชนพอเพียงให้เข้าไปปลูกสร้างบ้านได้อีก ค่าเช่าบ้านต่อเดือน มีราคาตั้งแต่ต่ำกว่า 500 บาท จนถึง 2,000 บาทขึ้นไปตามแต่ความสะดวกที่จะได้รับ มีค่าเฉลี่ยค่าเช่าบ้านของชุมชนประมาณ 1,000 บาท ซึ่งหากเปรียบเทียบกับบริเวณอื่นที่ไม่ใช่ชุมชนแออัดก็จัดได้ว่าเป็นค่าเช่าที่ถูกลง

เมื่อพิจารณาการครอบครองที่อยู่อาศัยร่วมกับอายุชุมชน พบว่าชุมชนเก่าและชุมชนใหม่ที่แยกตัวจากชุมชนเก่ามีลักษณะการครอบครองที่อยู่อาศัยส่วนใหญ่เป็นเจ้าของ แต่การเช่าที่อยู่อาศัยมีมากกว่าชุมชนใหม่ ทั้งนี้เนื่องจากชุมชนเก่ามีฐานะทางเศรษฐกิจดีกว่ามีความสามารถในการตัดแปลงหรือลงทุนสร้างห้องเช่าเพื่อประโยชน์ทางการค้ามากกว่าชุมชนใหม่

เมื่อพิจารณาการครอบครองที่อยู่อาศัยร่วมกับการครอบครองที่ดิน พบว่าในกลุ่มชุมชนที่ไม่บุกรุก ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเจ้าของบ้าน จึงมีความมั่นคงในการอยู่อาศัยมาก ส่วนกลุ่มที่เช่าบ้านต่อจากเจ้าของเดิมที่ย้ายออกไปอยู่ที่อื่นและกลุ่มที่เช่าห้องพักอยู่ โดยมีค่าเช่าประมาณ 1,500 - 2,000 บาทต่อเดือนนั้น พบว่ามีผู้เช่าอยู่ในชุมชนวัดพระเจ้าเม็งรายมากที่สุด ทั้งนี้อาจเนื่องจากเป็นเจ้าของที่อยู่อาศัยเองจึงมีการตัดแปลงที่อยู่อาศัยและพื้นที่ว่างเพื่อหาประโยชน์ทางเศรษฐกิจมากที่สุด ส่วนชุมชนบุกรุก ผู้ตอบแบบสอบถามร้อยละ 96.67 เป็นเจ้าของบ้านที่สร้างขึ้นเอง โดยมีบางส่วนแบ่งห้องหรือต่อเติมบ้านเพื่อช่วยเหลือให้ผู้มาอยู่ทีหลังได้เช่าอยู่อาศัย โดยเฉพาะพบมากที่สุด ในชุมชนคลองเงิน 2 โดยค่าเช่าบ้านในชุมชน กลุ่มนี้ประมาณเดือนละ 300 - 1,000 บาท กลุ่มนี้มีรายได้น้อยกว่าและขนาดที่อยู่อาศัยเล็กกว่า จึงไม่สามารถตัดแปลงที่อยู่อาศัยเพื่อให้เช่าได้มากนัก

เมื่อพิจารณาการครอบครองที่อยู่อาศัยร่วมกับทำเลที่ตั้งชุมชน ขนาดของชุมชน การรับรองของเทศบาล พบว่าไม่มีความสัมพันธ์กันอย่างชัดเจน ดังนั้นกล่าวได้ว่าการครอบครองที่อยู่อาศัยมีความสัมพันธ์กับอายุชุมชน และการครอบครองที่ดิน

แผนภูมิ 5.9 อัตราส่วนร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามการครอบครองที่อยู่อาศัย

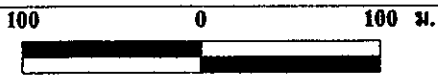
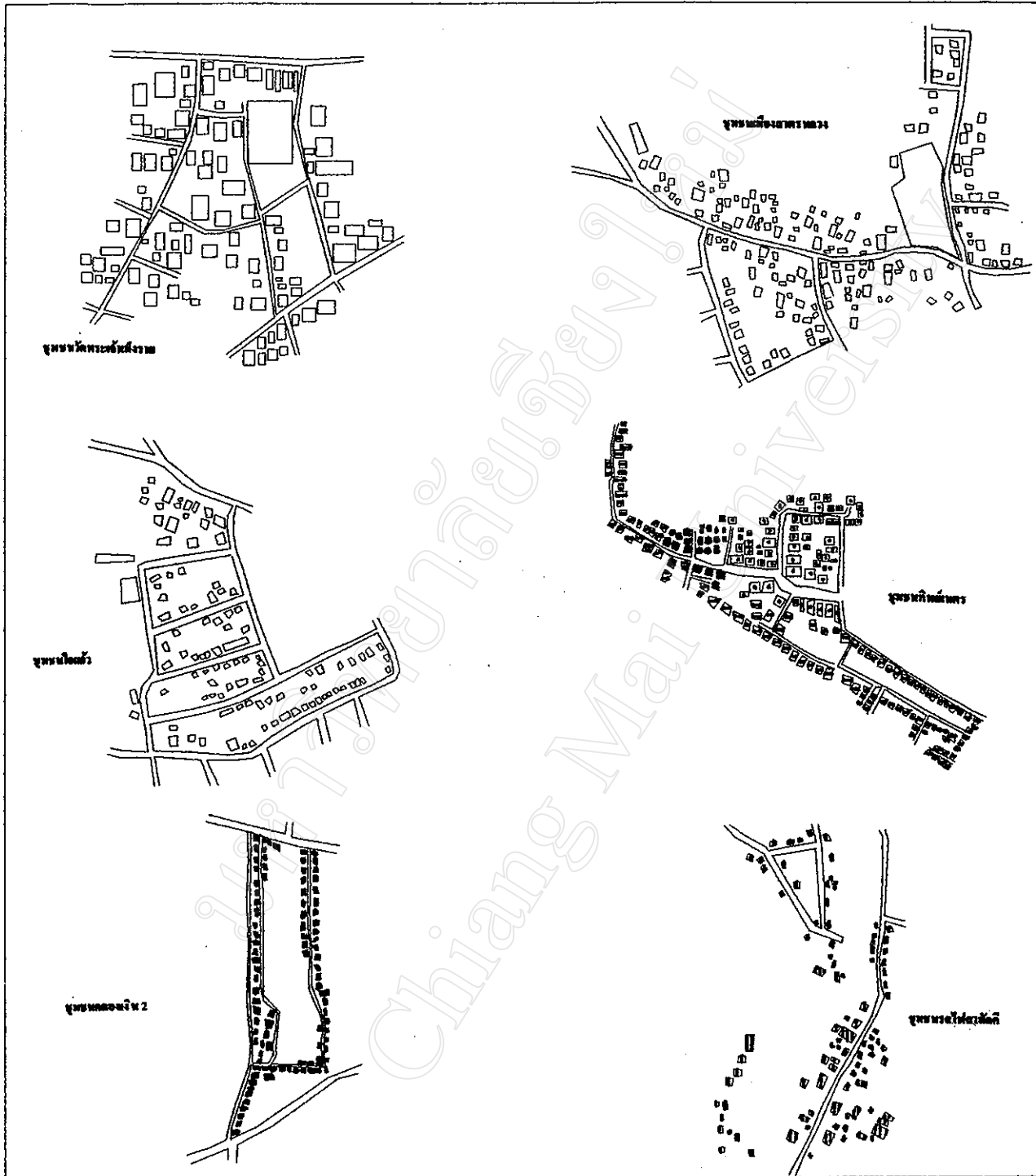
-ลักษณะการครอบครองที่ดิน

การครอบครองที่ดินของชุมชนพื้นที่ศึกษา 6 ชุมชนนี้ สามารถจำแนกเป็น 4 ประเภทคือ เป็นเจ้าของที่ดินเองคือชุมชนเมืองสาครหลวง ชุมชนใจแก้ว และบางส่วนของชุมชนวัดพระเจ้าเม็งราย ส่วนที่บุกรุกที่ดินของราชการคือชุมชนรถไฟสามัคคี ชุมชนคลองเงิน 2 และบางส่วนของชุมชนทิพย์เนตร ส่วนที่เช่าที่ดินจากหน่วยงานราชการคือบางส่วนของชุมชนทิพย์เนตร และเช่าที่วัดคือบางส่วนของชุมชนวัดพระเจ้าเม็งราย โดยในการศึกษาคั้งนี้พบว่า คริวเรือนตัวอย่างร้อยละ 45.69 เป็นเจ้าของที่ดินเอง (รูป 5.11 แผนภูมิ 5.10 และตาราง 2.18, 2.19 ในภาคผนวก ข) รองลงมาคือร้อยละ 42.24 ที่บุกรุกที่ดินอยู่อาศัย และร้อยละ 12.07 เช่าที่ดินเพื่อสร้างที่อยู่อาศัย

เมื่อพิจารณาการครอบครองที่ดินร่วมกับอายุของชุมชน พบว่า ชุมชนเก่าและชุมชนใหม่ที่แยกตัวจากชุมชนเก่า ส่วนใหญ่จะเป็นคริวเรือนที่ได้รับที่ดินจากบรรพบุรุษสืบทอดกันมา และทำให้ส่วนใหญ่เป็นเจ้าของที่ดินเองและอีกส่วนหนึ่งจะเช่าที่ดินของวัดอยู่อาศัยเพราะวัดให้เช่าที่ดินในระยะยาว ดังนั้นกลุ่มนี้จึงมีพื้นที่ครอบครองมากกว่าคริวเรือนในชุมชนใหม่ มีความผูกพันกับที่อยู่อาศัยและมีความสนิทสนมคุ้นเคยกับเพื่อนบ้าน ญาติพี่น้องที่อยู่ในบริเวณใกล้เคียง ในส่วนของชุมชนใหม่ ส่วนใหญ่เข้ามาอยู่อาศัยหลัง กล่าวคือเข้ามาอยู่ประมาณ 20 - 40 ปี ที่ผ่านมา ซึ่งที่ดินมีราคาสูงจึงต้องไปอยู่บนที่ดินที่ไม่ได้รับอนุญาตจากเจ้าของที่ดิน ซึ่งเจ้าของละเลยไม่เอาใจใส่แม้จะเป็นที่ว่างพื้นที่ไม่มากนัก แต่ก็พอที่จะปลูกบ้านอาศัยอยู่ได้ ทำให้ชุมชนใหม่ส่วนใหญ่บุกรุกที่ดินของภาครัฐ อย่างไรก็ตามพบว่าชุมชนทิพย์เนตรมีบางส่วนเช่าที่ดินของเทศบาลนครเชียงใหม่ในอัตราค่าเช่าที่ตารางวาละ 2.50 บาทต่อปี ซึ่งพื้นที่ชุมชน 20.5 ไร่ เป็นที่ดินของเทศบาล 9.3 ไร่ และที่ดินของราชพัสดุตามแนวกำแพงดิน 11.2 ไร่ ผู้ที่เช่าที่ของเทศบาลจะมีสัญญาเช่าโดยต่อสัญญาปีต่อปี ทำให้ไม่มีความมั่นคงในการอยู่อาศัยเพราะไม่แน่ใจว่าจะเลิกต่อสัญญาเมื่อไหร่ และเมื่อสอบถามถึงจำนวนปีที่ผู้อยู่อาศัยต้องการให้เจ้าของที่ดินให้ผู้เช่าได้เช่าต่อสัญญา พบว่าส่วนใหญ่ถึงร้อยละ 41.67 ต้องการให้เช่าที่ได้ในระยะยาว ตั้งแต่ 20 ปี ขึ้นไปเพราะไม่ต้องการย้ายออกไปอยู่ที่อื่นเพราะที่อยู่ปัจจุบันใกล้ที่ทำงานและเดินทางสะดวก

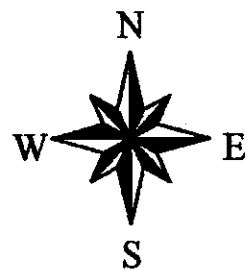
เมื่อพิจารณาการครอบครองที่ดินร่วมกับขนาดของชุมชน การรับรองของเทศบาล และทำเลที่ตั้งชุมชน พบว่าไม่มีความสัมพันธ์อย่างชัดเจน ดังนั้นกล่าวได้ว่าการครอบครองที่ดินหรือกรรมสิทธิ์ที่ดินมีความสัมพันธ์กับอายุของชุมชน

รูป 5.11 สภาพทั่วไปของชุมชนพื้นที่ศึกษาจำแนกตามลักษณะการถือครองที่ดิน

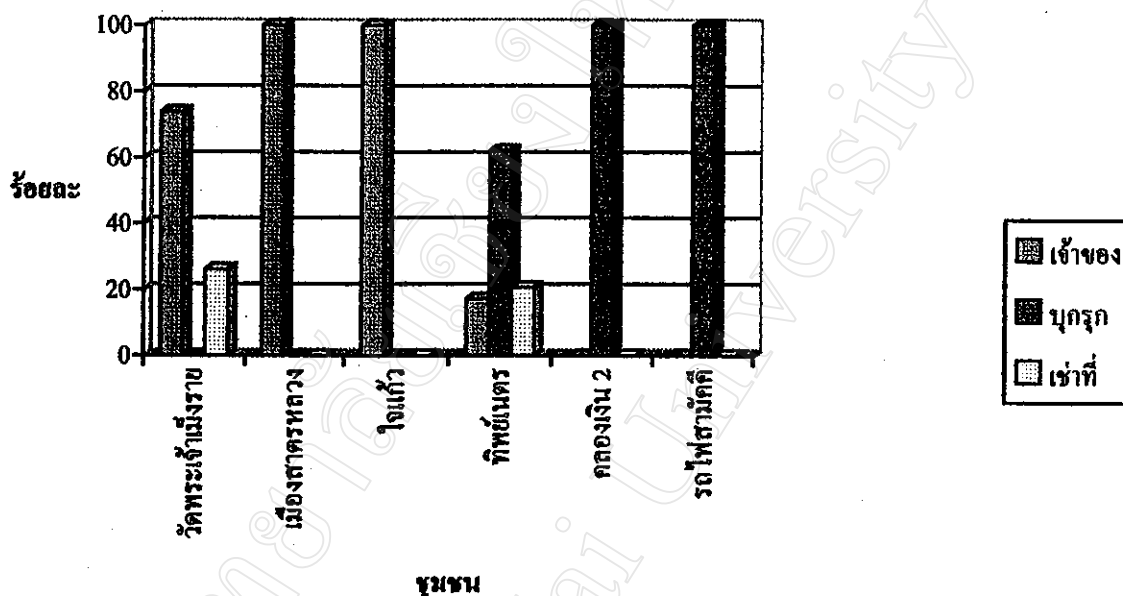
ถนน

- มุขที่ดินเทศบาล
- ▨ มุขที่ดินสำนักงานทรัพย์สินจังหวัด
- ▧ มุขที่ดินการรถไฟแห่งประเทศไทย
- เจ้าของที่ดิน
- เจ้าของที่ดิน

ที่มา: จากการสำรวจพื้นที่ชุมชน, 2543

แผนภูมิ 5.10 อัตราส่วนร้อยละของครัวเรือนตัวอย่างจำแนกตามกรรมสิทธิ์ในที่ดิน

จากการศึกษาพบว่าผู้ตอบแบบสอบถามในชุมชนพื้นที่ศึกษาส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุระหว่าง 30 – 39 ปี ส่วนใหญ่มีสมาชิกในครัวเรือน 3 – 4 คน และในด้านเศรษฐกิจส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป โดยมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือนประมาณ 10,000 บาท ในด้านสังคมผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4 และมีภูมิลำเนาเดิมอยู่ในเขตจังหวัดเชียงใหม่มากที่สุด ส่วนกลุ่มที่ย้ายมาจากที่อื่นมีเหตุผลสำคัญคือเพื่อมาหางานทำในเมืองและผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่อยู่ในชุมชนพื้นที่ศึกษาประมาณ 25 – 30 ปี ในด้านที่อยู่อาศัย ส่วนใหญ่เป็นเจ้าของบ้านเอง กล่าวได้ว่า อายุของชุมชน และการครอบครองที่ดินเป็นปัจจัยสำคัญต่อลักษณะทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคมของชุมชน โดยชุมชนเก่าจะมีสภาพทางกายภาพ สังคม เศรษฐกิจดีกว่า โดยวัดจากการศึกษา ระดับรายได้ โครงสร้างอาชีพ สภาพบ้านที่มั่นคงถาวร มีไฟฟ้าใช้ ขนาดกว้างกว่า ชุมชนเก่าจึงมีศักยภาพมากกว่าที่จะเกิดธุรกิจขนาดเล็ก การรวมกลุ่ม ที่อยู่อาศัยที่ดี และทำงานที่มีทักษะมากกว่า มีการผสมผสานกับเมืองมากกว่า โดยลักษณะทางประชากร เศรษฐกิจและสังคมของผู้อยู่อาศัยในชุมชนพื้นที่ศึกษานี้เป็นพื้นฐานในการศึกษาปัญหาและความต้องการของชุมชนพื้นที่ศึกษาต่อไป

5.3 ปัญหาและความต้องการของชุมชนพื้นที่ศึกษา

การศึกษาปัญหาและความต้องการของชุมชนแออัดนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ทราบสภาพปัญหาในปัจจุบันที่ชาวชุมชนแออัดกำลังเผชิญอยู่ และความต้องการในด้านต่าง ๆ ของพวกเขา เพื่อที่จะเป็นข้อมูลในการเสนอแนะแนวทางจัดการชุมชนแออัดได้อย่างตรงตามปัญหา และเป็นประโยชน์ในการจัดหาที่อยู่อาศัยใหม่ที่เหมาะสมสำหรับชุมชนบุกรุกซึ่งอาจมีปัญหาเรื่องการรื้อย้าย

แต่ละชุมชนในการศึกษานี้มีลักษณะเฉพาะของชุมชน ซึ่งสามารถเป็นตัวแทนในการศึกษาปัญหาและความต้องการของชุมชนแออัดในแต่ละประเภท กล่าวคือสามารถจำแนกได้ตามลักษณะการถือครองที่ดินได้เป็นชุมชนที่ไม่บุกรุกและชุมชนบุกรุก และจำแนกตามอายุของชุมชนได้เป็นชุมชนดั้งเดิมและชุมชนที่เกิดขึ้นใหม่ จำแนกตามทำเลที่ตั้งชุมชนได้เป็นชุมชนที่อยู่ในเขตเก่าชั้นในของเมือง (ใกล้เมือง) และชุมชนที่อยู่นอกเขตเก่า (ไกลเมือง) จำแนกตามขนาดชุมชน ได้เป็นชุมชนขนาดเล็ก (น้อยกว่า 150 หลังคาเรือน) และชุมชนขนาดใหญ่ (150 หลังคาเรือนขึ้นไป) จำแนกตามการรับรองจากเทศบาล ได้เป็นชุมชนที่เทศบาลรับรองและชุมชนที่เทศบาลไม่รับรอง ได้เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสำรวจพื้นที่ศึกษา ใช้แบบสอบถามและการสัมภาษณ์ผู้นำ คณะกรรมการชุมชนและผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัด ซึ่งในการศึกษาได้นำเสนอผลการศึกษาดังต่อไปนี้

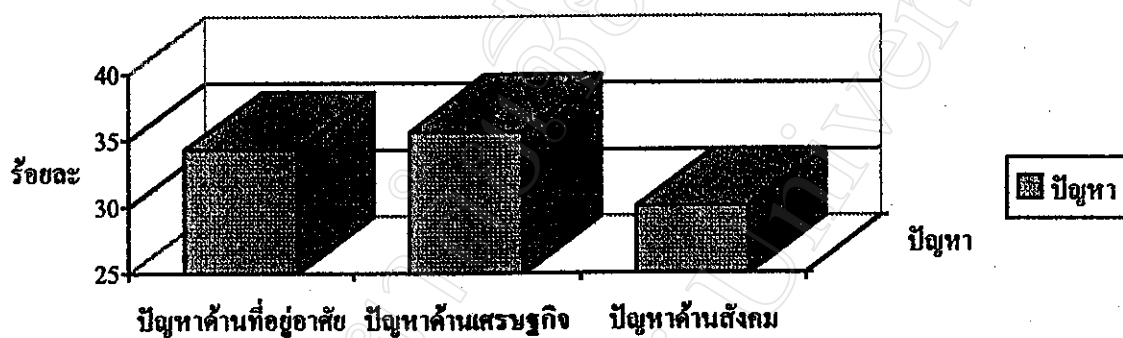
5.3.1 ปัญหาของชุมชน

ปัญหาของชุมชนพื้นที่ศึกษา สามารถแบ่งออกเป็น 3 ด้านคือ ปัญหาด้านกายภาพ ได้แก่ ปัญหาด้านสิ่งบริการสาธารณูปโภคและที่อยู่อาศัย ปัญหาด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ ปัญหาด้านรายได้และอาชีพ ปัญหาด้านสังคม ได้แก่ ปัญหาด้านการศึกษาและด้านการครอบครองที่ดิน

ผู้ตอบแบบสอบถามในชุมชนพื้นที่ศึกษาร้อยละ 35.64 เห็นว่าปัญหาสำคัญของชุมชนคือปัญหาด้านเศรษฐกิจ (แผนภูมิ 5.11 และตาราง 5.3) ได้แก่ ปัญหาเรื่องรายได้น้อย ไม่เพียงพอในการใช้จ่ายในครัวเรือน อาชีพไม่มีความมั่นคง ขาดแคลนเครื่องใช้ที่จำเป็นในการดำรงชีวิต ไม่มีแหล่งเงินทุนช่วยเหลือด้านการเงินและไม่มีสถานที่ฝึกสอนอาชีพ รองลงมาคือปัญหาด้านกายภาพของที่อยู่อาศัยอันได้แก่ ปัญหาน้ำขังและยุงชุม ปัญหาสิ่งบริการสาธารณะไม่เพียงพอ ปัญหาสภาพแวดล้อมของชุมชน ความคับแคบของที่อยู่อาศัยซึ่งทำให้คนในบ้านอยู่กันอย่างแออัด รวมกันคิดเป็นร้อยละ 34.33 ของปัญหาทั้งหมด และปัญหาด้านสังคมซึ่งครัวเรือนตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นว่าเป็นปัญหาเร่งด่วนน้อยกว่าด้านอื่นคือเพียงร้อยละ 30.03 ได้แก่ ปัญหาด้านการไม่มีบ้านและที่ดินเป็นของตนเอง ปัญหาการไล่ที่ ปัญหาหายเสพคิดและการขาดความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ทั้งนี้ในความเป็นจริงแล้วน่าจะเป็นปัญหาการไล่ที่ที่อยู่อาศัยภายในชุมชนที่เร่งด่วนที่สุด แต่กลับมีผู้ที่วิตกกังกับปัญหานี้น้อยมาก ซึ่งอาจเนื่องมาจากมีข่าวลือหลายครั้งจนชาวชุมชนเริ่มชินและคลายความวิตกกังไป

สำหรับปัญหาการเสพยาเสพติดภายในชุมชน ตลอดจนปัญหาการลักขโมยภายในชุมชนมีเพียงเล็กน้อย อีกทั้งยังมีคณะกรรมการของชุมชนและชาวบ้านในชุมชนแต่ละแห่งช่วยกันดูแลอยู่เสมอ จึงไม่เกิดปัญหามากนัก

แผนภูมิ 5.11 อัตราส่วนร้อยละของปัญหาของชุมชน จำแนกตามด้านต่าง ๆ

เมื่อพิจารณาปัญหาของชุมชนร่วมกับอายุชุมชนพบว่า ชุมชนเก่าและชุมชนใหม่ที่แยกตัวจากชุมชนเก่า คือชุมชนวัดพระเจ้าเม็งราย ชุมชนเมืองสาครหลวงและชุมชนใจแก้ว แม้จะมีปัญหาในด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม เช่นเดียวกับชุมชนใหม่ คือชุมชนทิพย์เนตร ชุมชนคลองเงิน 2 และชุมชนรถไฟสามัคคี แต่ระดับของปัญหาจะน้อยกว่าชุมชนใหม่ อย่างไรก็ตามในการทดสอบสมมติฐานที่ว่าชุมชนที่มีลักษณะของชุมชนแตกต่างกันจะมีปัญหาภายในชุมชนที่แตกต่างกัน ได้ใช้การทดสอบแบบไค - สแควร์ โดยการทดสอบข้อมูลสองชุด (two - sample test) โดยมีขั้นตอนการทดสอบสมมติฐานคือ

- 1.ตั้งสมมติฐานลวงคือ ชุมชนทั้งสองกลุ่มจะมีปัญหาที่ไม่แตกต่างกัน
- 2.ตั้งสมมติฐานการศึกษาคือชุมชนทั้งสองกลุ่มจะมีปัญหาที่แตกต่างกัน
- 3.กำหนดพื้นที่แสดงการปฏิเสธสมมติฐานลวง $\alpha = 0.05$
- 4.คำนวณ $df = (r-1)(c-1)$
- 5.การคำนวณค่าทดสอบ

$$\chi^2 = \sum \sum [(O_{ij} - E_{ij})^2 / E_{ij}]$$

ตาราง 5.3 อัตราส่วนร้อยละของครัวเรือนตัวอย่างจำแนกตามปัญหาของชุมชน

	วัดพระเจ้า เมืองราช	เมืองสาคร หลวง	ใจแก้ว	ทิพย์เนตร	ทองเงิน 2	รถไฟ ตามักี	รวม ทั้งหมด
ด้านกายภาพ							
1.น้ำขัง น้ำครำและตุงชุมชน	7 (18.01)	-	2 (4.44)	15 (7.24)	7 (10.14)	10 (7.14)	41 (7.69)
2.การบริการน้ำดื่ม น้ำใช้ และไฟฟ้าไม่เพียงพอ	1 (2.56)	-	1 (2.22)	11 (5.31)	7 (10.14)	17 (12.14)	37 (6.94)
3.สภาพแวดล้อมของชุมชน ทรุดโทรม	1 (2.56)	2 (6.06)	1 (2.22)	14 (6.76)	8 (11.69)	9 (6.43)	35 (6.56)
4.ที่อยู่อาศัยคับแคบ คนใน บ้านอยู่อย่างแออัด	-	2 (6.06)	4 (8.90)	27 (13.03)	6 (8.68)	7 (5.00)	46 (8.62)
5.ทางเดินในชุมชนถูกน้ำ ท่วมขัง	2 (5.12)	2 (6.06)	1 (2.22)	13 (8.28)	2 (2.89)	4 (2.86)	24 (4.50)
6.การจัดเก็บขยะไม่มีประ สิทธิภาพ	-	-	1 (2.22)	-	-	-	1 (0.18)
ด้านเศรษฐกิจ							
7.รายได้น้อย	4 (10.25)	5 (15.15)	5 (11.11)	12 (5.79)	7 (10.14)	17 (12.14)	50 (9.38)
8.มีอาชีพไม่แน่นอน	4 (10.25)	4 (12.12)	2 (4.44)	13 (6.28)	5 (7.24)	10 (7.14)	38 (7.12)
9.ขาดเครื่องมือที่จำเป็นใน การค้าเงินชีวิต	-	1 (3.03)	5 (11.11)	10 (4.83)	2 (2.89)	14 (10.00)	32 (6.00)
10.ไม่มีแหล่งเงินทุนช่วยคน ในชุมชน	6 (15.38)	3 (9.09)	5 (11.11)	10 (4.83)	1 (1.44)	4 (2.86)	29 (5.44)
11.ไม่มีสถานเลี้ยงเด็กของ รัฐราคาถูกช่วยชุมชน	2 (5.12)	-	4 (8.89)	8 (3.86)	1 (1.44)	7 (5.00)	22 (4.12)
12.ไม่มีสถานที่ฝึกอาชีพ ของชุมชน	2 (5.12)	1 (3.03)	2 (4.44)	9 (4.34)	-	5 (3.57)	19 (3.56)
ด้านสังคม							
13.ไม่มีบ้านหรือที่ดินเป็น ของตนเอง	4 (10.25)	1 (3.03)	4 (8.89)	17 (7.94)	7 (10.00)	17 (12.14)	50 (9.38)
14.ปัญหาการไล่ที่	-	-	-	16 (7.48)	6 (8.57)	17 (12.14)	39 (7.39)
15.ปัญหาหาศพยัดในชุม ชน	5 (12.82)	6 (18.19)	3 (6.68)	16 (7.48)	4 (5.71)	2 (1.43)	36 (6.75)
16.ขาดความปลอดภัยใน ชีวิตและทรัพย์สิน	1 (2.56)	6 (18.18)	5 (11.11)	16 (7.48)	6 (8.57)	-	34 (6.19)
รวม	39	33	45	207	69	140	533

นำค่าทั้งสองไปเปิดตารางไค - สแควร์ได้ค่า χ^2 จากตาราง แล้วนำมาเปรียบเทียบกับค่าที่คำนวณได้ หากมากกว่าค่าจากตารางจึงปฏิเสธสมมติฐานลวงและยอมรับสมมติฐานการศึกษา หากค่าที่คำนวณได้น้อยกว่า จึงยอมรับสมมติฐานลวง ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05

พบว่าความแตกต่างของปัญหาด้านกายภาพนั้น คำนวณค่าทดสอบได้ $\chi^2 = 11.04$ จาก $\alpha = 0.05$ ที่ $df = 5$ เมื่อเปรียบเทียบกับค่า χ^2 จากตารางคือ 11.1 จึงกล่าวได้ว่า ชุมชนเก่าและชุมชนใหม่ไม่มีความแตกต่างกันในด้านปัญหาทางกายภาพของชุมชน ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 ส่วนปัญหาด้านเศรษฐกิจ คำนวณค่าทดสอบได้ $\chi^2 = 10.27$ จาก $\alpha = 0.05$ และ $df = 5$ เมื่อเปรียบเทียบกับค่า χ^2 จากตารางคือ 11.1 จึงกล่าวได้ว่า ไม่มีความแตกต่างกันในด้านปัญหาทางเศรษฐกิจของชุมชน ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 และปัญหาด้านสังคม คำนวณค่าทดสอบได้ $\chi^2 = 26.33$ จาก $\alpha = 0.05$ และ $df = 3$ เมื่อเปรียบเทียบกับค่า χ^2 จากตารางคือ 7.8 จึงกล่าวได้ว่า ชุมชนเก่าและชุมชนใหม่มีความแตกต่างกันในด้านปัญหาทางสังคมของชุมชน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะตามความคิดเห็นของผู้อยู่อาศัยในแต่ละชุมชนแล้ว ย่อมเห็นว่าปัญหาในด้านกายภาพและเศรษฐกิจในชุมชนของคนเป็นเรื่องใหญ่ ชุมชนทั้ง 2 กลุ่มจึงไม่มีความแตกต่างในด้านความคิดเห็นอย่างชัดเจน แต่ในด้านสังคมนั้น ชุมชนใหม่มีปัญหาค่าความไม่มั่นคงของการอยู่อาศัยอย่างชัดเจน ในขณะที่ชุมชนเก่าไม่มีปัญหา ทำให้เกิดความแตกต่างของค่าทดสอบที่คำนวณได้

เมื่อพิจารณาปัญหาของชุมชนร่วมกับการครอบครองที่ดิน พบว่า ชุมชนไม่บุกรุก ได้แก่ ชุมชนวัดพระเจ้าเม็งราย ชุมชนเมืองสาครหลวง และชุมชนใจแก้ว มีปัญหาด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม เช่นเดียวกับชุมชนบุกรุก คือชุมชนทิพย์เนตร ชุมชนคลองเงิน 2 และชุมชนรถไฟสามัคคี แต่ระดับของปัญหาจะน้อยกว่าชุมชนบุกรุก เมื่อทดสอบความแตกต่างของปัญหาด้านกายภาพ พบว่าความแตกต่างของปัญหาด้านกายภาพนั้น คำนวณค่าทดสอบได้ $\chi^2 = 11.04$ จาก $\alpha = 0.05$ และ $df = 5$ เมื่อเปรียบเทียบกับค่า χ^2 จากตารางคือ 11.1 จึงกล่าวได้ว่า ชุมชนบุกรุกและชุมชนไม่บุกรุก ไม่มีความแตกต่างกันในด้านปัญหาทางกายภาพของชุมชน ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 ส่วนปัญหาด้านเศรษฐกิจ คำนวณค่าทดสอบได้ $\chi^2 = 10.27$ จาก $\alpha = 0.05$ และ $df = 5$ เมื่อเปรียบเทียบกับค่า χ^2 จากตารางคือ 11.1 จึงกล่าวได้ว่า ไม่มีความแตกต่างกันในด้านปัญหาทางเศรษฐกิจของชุมชน ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 และปัญหาด้านสังคม คำนวณค่าทดสอบได้ $\chi^2 = 26.33$ จาก $\alpha = 0.05$ และ $df = 3$ เมื่อเปรียบเทียบกับค่า χ^2 จากตารางคือ 7.8 จึงกล่าวได้ว่า ชุมชนบุกรุกและชุมชนไม่บุกรุกมีความแตกต่างกันในด้านปัญหาทางสังคมของชุมชน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะในด้านกายภาพและเศรษฐกิจนั้น อธิบายได้ตั้งประเด็นอายุของชุมชน โดยส่วนใหญ่เป็นชุมชนเก่าแก่ที่เป็นคนจนเมืองและขยายตัวอย่างหนาแน่นภายในที่ดินเดิม แม้จะมีรายได้เฉลี่ยสูงกว่าแต่ขณะเดียวกันก็พบว่ามีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนมากด้วย ดังนั้นจึงมีปัญหาด้านรายได้ที่น้อย ประกอบกับเมื่อชาวชุมชนรวม

กลุ่มกันที่จะผลิตสินค้าหรือผลิตภัณฑ์จากชุมชนเพื่อเพิ่มรายได้ แต่ไม่มีแหล่งเงินทุนมาสนับสนุน การดำเนินโครงการจึงต้องระงับไป จึงเห็นว่าปัญหาด้านเศรษฐกิจเป็นปัญหาสำคัญ แต่ในด้านสังคม นั้น ชุมชนบุกรุกมีปัญหาคความไม่มั่นคงของการอยู่อาศัยอย่างชัดเจน ในขณะที่ชุมชนไม่บุกรุกไม่มีปัญหา ทำให้เกิดความแตกต่างของค่าทดสอบที่คำนวณได้

เมื่อพิจารณาปัญหาของชุมชนร่วมกับทำเลที่ตั้ง การรับรองของเทศบาล และขนาดของชุมชน พบว่า ปัจจัยดังกล่าวไม่มีความแตกต่างกันภายในกลุ่ม กล่าวคือค่าที่คำนวณได้น้อยกว่าค่าจากตาราง แสดงว่าชุมชนที่มีทำเลที่ตั้ง การรับรองของเทศบาล ขนาดของชุมชนที่แตกต่างกัน ไม่มีความแตกต่างของปัญหาภายในชุมชน ทั้งด้านกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม ทั้งนี้อาจเนื่องจาก ปัจจัยดังกล่าวไม่มีผลต่อความคิดเห็นของผู้อยู่อาศัยอย่างชัดเจน เพราะฉะนั้นกล่าวได้ว่า ปัจจัยด้านอายุชุมชน และการครอบครองที่ดิน มีความสัมพันธ์กับปัญหาของชุมชน โดยเฉพาะปัญหาด้านสังคมของชุมชน

เมื่อพิจารณาถึงปัญหาของแต่ละชุมชนพื้นที่ศึกษาสามารถอธิบายได้ดังนี้

ชุมชนวัดพระเจ้าเม็งราย แม้จะมีสภาพทางกายภาพค่อนข้างดีแต่ก็พบว่าปัญหาของชุมชนเกิดจากระบบระบายน้ำที่ส่วนหนึ่งอาศัยการระบายน้ำตามธรรมชาติ ทำให้ปัญหาสำคัญเป็นเรื่องของน้ำขังและยุง โดยเฉพาะในช่วงฤดูฝนและบริเวณที่ว่างในชุมชนที่มีต้นไม้มากซึ่งเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ยุง สำหรับปัญหาด้านเศรษฐกิจชุมชนยังขาดแหล่งเงินทุนที่จะช่วยเหลือด้านเศรษฐกิจเพื่อเป็นกองทุนในการกู้ยืมเพื่อประกอบอาชีพ ส่วนปัญหาด้านสังคมนั้นปัญหาหลักคือปัญหาการเสพยาเสพติดในกลุ่มวัยรุ่นและผู้ใหญ่วัยทำงานในชุมชน

สำหรับชุมชนเมืองสาทรหลวง ปัญหาสำคัญคือปัญหายาเสพติดที่ระบาดในกลุ่มวัยรุ่น รองลงมาคือ การขาดความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน เนื่องจากถนนในชุมชนบางส่วนขาดไฟส่องสว่างในเวลากลางคืน ทำให้ไม่ปลอดภัยต่อผู้ที่ต้องเดินทางตอนกลางคืนและบ้านเรือนบริเวณนั้นเสี่ยงต่อการถูกลักขโมย ส่วนปัญหาด้านเศรษฐกิจที่สำคัญคือรายได้น้อย ไม่เพียงพอกับการใช้จ่ายในครัวเรือนเพราะจำนวนสมาชิกที่มากประกอบกับการว่างงานในบางครัวเรือน ส่วนปัญหาด้านกายภาพนั้นมีน้อย เพราะได้รับการปรับปรุงด้านถนนและสาธารณูปโภคจากเทศบาลนครเชียงใหม่แล้ว แต่จากการสอบถามพบว่ายังมีปัญหาในด้านขยะมูลฝอยจากการจัดเก็บไม่ทั่วถึง ส่งกลิ่นเหม็น การระบายน้ำตามธรรมชาติประกอบกับชุมชนตั้งอยู่ในที่ลุ่มทำให้ฤดูฝนน้ำท่วมขังในชุมชนบ่อย ๆ

ชุมชนใจแก้วพบว่าปัญหาหลักของชุมชนคือ ปัญหาด้านเศรษฐกิจ คือรายได้น้อย ขาดแคลนเครื่องใช้ที่จำเป็น ประกอบกับภายในชุมชน ไม่มีแหล่งเงินทุนช่วยเหลือด้านการเงินในการประกอบอาชีพและให้กู้ยืมยามจำเป็น ปัญหาสำคัญของชุมชนอีกประการหนึ่งคือขาดความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินเพราะบางบริเวณขาดไฟถนน ซึ่งเป็นอันตรายต่อผู้ขับขี่จักรยานและเดินทางกลับบ้านกลางคืนรวมถึงบ้านเรือนบริเวณนั้น นอกจากนี้จากการสอบถามยังพบว่ายังมีปัญหาด้านสภาพแวดล้อม

การอยู่อาศัย ได้แก่ กลิ่นเหม็นจากการปนสีของโรงงาน น้ำเน่าซึ่งจากการเคหะแห่งชาติและน้ำทิ้งจากบ้านเรือน ไม่มีทางระบายน้ำนอกจากคูน้ำตามธรรมชาติ นอกจากนี้บางบริเวณยังมีปัญหาดินนํ้าขรุขระและขยะตกค้าง

ชุมชนทิพย์นครมีปัญหาด้านที่ดินคือการบุกรุกที่ดินของรัฐอยู่อาศัย จึงไม่มีความมั่นคง รองลงมาคือปัญหาด้านยาเสพติดในกลุ่มวัยรุ่นและการขาดความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน เพราะขาดแคลนไฟถนนทำให้เกิดอันตรายในการเดินทาง ปัญหาสุขภาพอื่น ๆ ได้แก่ ปัญหาที่ระบายน้ำอุดตัน น้ำในลำคูไหลสกปรกคืนเงิน นอกจากนี้จากการสอบถามยังพบว่าชุมชนนี้ยังขาดแคลนสนามเด็กเล่นทำให้เด็ก ๆ ต้องวิ่งเล่นบนถนนซึ่งอาจเกิดอันตรายได้ ปัญหาขยะตกค้าง ปัญหาน้ำประปาที่ชาวชุมชนบางส่วนยังไม่มีใช้ ถนนบางส่วนชำรุดเดินทางลำบาก แคมبردับเพลิงไม่สามารถเข้าไปได้หากเกิดเพลิงไหม้ และที่อยู่อาศัยไม่คงทนถาวรชำรุดทรุดโทรม ส่วนด้านเศรษฐกิจมีปัญหาคล้ายกับทุกชุมชนคือฐานะยากจน รายได้น้อยประกอบกับบางส่วนว่างงาน

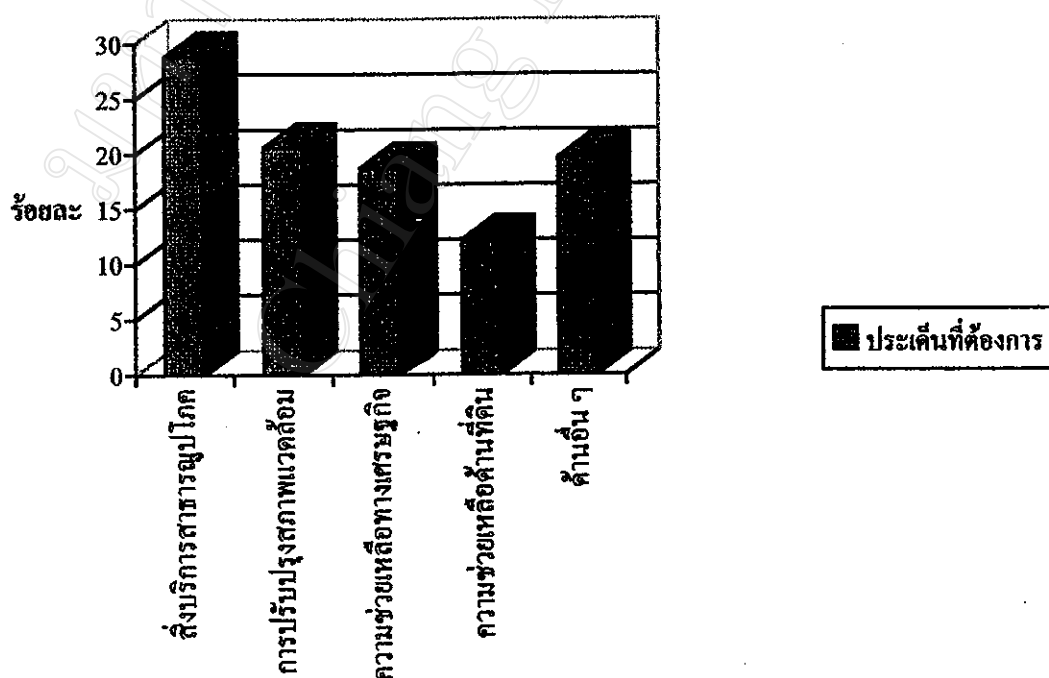
ชุมชนคลองเงิน 2 มีปัญหาด้านสภาพแวดล้อมกล่าวคือที่อยู่อาศัยมีสภาพชำรุดทรุดโทรมไม่มั่นคง รองลงมาคือปัญหาด้านเศรษฐกิจคือความยากจน มีอาชีพที่ขาดความมั่นคงและรายได้น้อยไม่พอใช้ ส่วนปัญหาด้านสุขภาพ ได้แก่ น้ำครำจากคลองแม่จ่า ปัญหาขุม และขาดแคลนบริการด้านสาธารณสุขโรค สาธารณูปการ โดยเฉพาะไฟฟ้าและน้ำคั้นน้ำใช้และน้ำประปาไม่มี ต้องใช้น้ำบ่อที่สกปรกและแห้งขอดในฤดูแล้ง ส่วนปัญหาที่พบจากการสอบถามเพิ่มเติม ได้แก่ สะพานชำรุด เด็กในชุมชนขาดโอกาสในการศึกษาเพราะผู้ปกครองยากจน ปัญหาขยะมูลฝอยจากชาวชุมชนที่ทิ้งขยะทั่วไปและลงคูคลอง ปัญหาการเสพยาเสพติดในกลุ่มวัยรุ่นและการพนันในชุมชน

ส่วนชุมชนรถไฟสามัคคีนั้น พบว่ามีปัญหามากในทุก ๆ ด้านกล่าวคือ ในด้านสภาพนั้นชุมชนนี้มีปัญหาการขาดแคลนการบริการน้ำคั้นน้ำใช้และไฟฟ้า ด้านสภาพแวดล้อมและที่อยู่อาศัยที่ทรุดโทรมสกปรก ถนนดินเมื่อฝนตกจะเป็นโคลนเฉอะแฉะและมีน้ำท่วมขังและไม่มีทางระบายน้ำประกอบกับคูคลองด้านหลังชุมชนตันเงินจึงมีปัญหาน้ำท่วมขังบ่อยครั้ง ด้านเศรษฐกิจนั้นมีปัญหาความยากจน รายได้น้อยไม่เพียงพอต่อการใช้จ่ายในครัวเรือน และปัญหาการไล่รื้อซึ่งการรถไฟแห่งประเทศไทยต้องการนำพื้นที่ของชุมชนไปใช้ประโยชน์อย่างอื่น ซึ่งชาวชุมชนไม่รู้ว่าจะย้ายไปอยู่ที่ไหน และการไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง ไม่มีความมั่นคงในการอยู่อาศัยจึงขาดโอกาสในการปรับปรุงในด้านอื่น ๆ

5.3.2 ความต้องการของผู้อยู่อาศัยในชุมชน

การศึกษาความต้องการของผู้อยู่อาศัยในชุมชนพื้นที่ศึกษา ได้รวบรวมข้อมูลพื้นฐานจากการสำรวจพื้นที่ศึกษาและใช้แบบสอบถาม ร่วมกับการสัมภาษณ์ผู้อยู่อาศัยและผู้นำชุมชน วิเคราะห์ข้อมูลจำแนกตามประเภทของชุมชนและนำเสนอในรูปแบบของแผนภูมิและตาราง ซึ่งจากการศึกษาพบว่าจากประเด็นของความ ต้องการทั้งหมด ชุมชนพื้นที่ศึกษามีความต้องการอย่างเร่งด่วนในด้านเศรษฐกิจ โดยเฉพาะสถานที่ฝึ กอาชีพของคนในชุมชน (แผนภูมิ 5.12 และตาราง 5.4) เนื่องจากในชุมชนมีการรวมกลุ่มกันของแม่บ้านที่ต้องการสถานที่ทำงานหรือฝึ กอาชีพ เช่น ฝึ กทำขนม ทำของชำร่วย ของที่ระลึกและงานฝีมือ หากมีศาลาเอนกประสงค์และงบประมาณช่วยเหลือจะช่วยทำให้ชาวชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น รองลงมาคือคือต้องการร้านค้าที่ขายสินค้าเครื่องอุปโภคและบริโภคราคาถูกเพื่อช่วยเหลือผู้อยู่อาศัยในชุมชน ในด้านกายภาพนั้นประเด็นสำคัญคือต้องการให้มีการปรับปรุงสภาพแวดล้อมของชุมชน ซึ่งได้แก่ การแก้ไขปัญหาน้ำขังและยุงชุม การดูแลเรื่องการจัดเก็บขยะให้ทั่วถึงและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น รวมไปถึงต้องการให้มีการบริการสาธารณูปโภค เช่น น้ำประปา ไฟฟ้า โทรศัพท์สาธารณะ ไฟส่องถนนเวลากลางคืนและสนามเด็กเล่นให้ทั่วถึง

แผนภูมิ 5.12 อัตราส่วนร้อยละของครัวเรือนตัวอย่างจำแนกตามประเด็นที่ต้องการ

ตาราง 4.4 อัตราส่วนร้อยละของความต้องการของครัวเรือนตัวอย่างในชุมชนพื้นที่ศึกษา

ความต้องการ	วัดพระเจ้า เม็งราย	เมืองฉัตร หลวง	โพนแก้ว	ทิพย์นคร	คลองเงิน 2	รถไฟ สามัคคี	รวม ทั้งหมด
ด้านกายภาพ							
1.การแก้ไขปัญหาน้ำขัง และน้ำคร่ำ	5 (18.55)	5 (10.00)	1 (2.77)	19 (9.91)	5 (4.15)	10 (8.00)	45 (8.12)
2.การดูแลเรื่องการจัดเก็บ ขยะ	1 (3.70)	4 (8.00)	6 (16.67)	17 (8.80)	5 (4.06)	8 (6.40)	41 (7.40)
3.มีน้ำประปาที่ต่อจากการ ประปาโดยตรง	-	2 (4.00)	1 (2.77)	6 (3.10)	8 (6.50)	17 (13.60)	34 (6.14)
4.สนามเด็กเล่นในชุมชน	3 (11.11)	9 (18.00)	-	12 (6.21)	3 (2.43)	5 (4.00)	32 (5.78)
5.มีไฟฟ้าที่ต่อจากการไฟ ฟ้าโดยตรง	-	-	-	7 (3.62)	6 (4.87)	17 (13.60)	30 (5.41)
6.ติดตั้งโทรศัพท์ สาธารณะมากขึ้น	4 (14.81)	5 (10.00)	6 (16.67)	16 (8.29)	2 (1.62)	-	33 (5.96)
7.ไฟฟ้าตามทางเดิน	-	4 (8.00)	3 (8.33)	9 (4.66)	12 (9.75)	3 (2.40)	31 (5.60)
8.การปรับปรุงสภาพแวดล้อม ในชุมชน	1 (3.70)	3 (6.00)	3 (8.33)	16 (8.29)	3 (2.43)	2 (1.60)	28 (5.05)
ด้านเศรษฐกิจ							
9.หน่วยงานสี ก่ออาชีพให้ คนในชุมชน	3 (11.11)	4 (8.00)	5 (13.88)	15 (7.77)	18 (14.63)	10 (8.00)	55 (9.93)
10.ร้านค้าขายของราคาถูก ช่วยค่าครองชีพ	2 (7.40)	2 (4.00)	2 (5.60)	17 (8.80)	9 (7.31)	17 (13.60)	49 (8.84)
ด้านสังคม							
11.คลินิกรักษาพยาบาล สำหรับชุมชน	-	2 (4.00)	3 (8.33)	13 (6.73)	13 (10.56)	6 (4.80)	37 (6.68)
12.จัดหาที่ดินให้เช่าหรือ ซื้อในที่ดินเดิม	-	-	-	13 (6.73)	12 (9.75)	17 (13.60)	42 (7.58)
13.ยารักษาการณ์ประจำ ชุมชน	7 (25.92)	10 (20.00)	5 (13.88)	9 (4.66)	4 (3.25)	-	35 (6.32)
14.จัดหาที่ดินให้เช่าหรือ เช่าซื้อในชุมชนใหม่	-	-	-	14 (7.25)	11 (8.94)	-	25 (4.51)
15.ทางระบายน้ำ	1 (3.70)	-	1 (2.77)	10 (5.18)	12 (9.75)	13 (10.40)	37 (6.68)
รวม	27	50	36	193	123	125	554

ส่วนในด้านสังคมชุมชนพื้นที่ศึกษาต้องการให้ภาครัฐเข้ามาช่วยเหลือ โดยการจัดสถานพยาบาลที่มีค่ารักษาพยาบาลไม่แพงและพอเพียงสำหรับผู้อยู่อาศัยในชุมชน เพราะปัจจุบันมีเพียงศูนย์สาธารณสุขมูลฐานชุมชนหรือกองทุนยา ที่ให้บริการเพียงขายยารักษาโรคและยาสามัญประจำบ้านในราคาถูก โดยมีกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขให้บริการ แต่ไม่มีแพทย์หรือพยาบาลมาตรวจรักษา เมื่อเจ็บป่วยจึงต้องไปโรงพยาบาลขนาดใหญ่ที่เสียค่าใช้จ่ายมาก รวมถึงต้องการป้อนยามตำรายาหรือการรักษาความปลอดภัยที่ทั่วถึงเพื่อช่วยสอดส่องดูแล ป้องกันเหตุร้ายที่อาจเกิดขึ้นกับชีวิตและทรัพย์สินได้

เมื่อพิจารณาความต้องการของชุมชนร่วมกับอายุของชุมชน พบว่าชุมชนใหม่ คือชุมชนทิพย์เนตร ชุมชนคลองเงิน 2 ชุมชนรถไฟสามัคคี จะมีความต้องการในด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม เช่นเดียวกับชุมชนเก่าและชุมชนใหม่ที่แยกตัวจากชุมชนเก่า แต่จะมีความจำเป็นมากกว่า อย่างไรก็ตามในการทดสอบสมมติฐาน ที่ว่าชุมชนที่มีลักษณะของชุมชนแตกต่างกันจะมีความต้องการภายในชุมชนที่แตกต่างกัน ได้ใช้การทดสอบแบบไค - สแควร์ โดยการทดสอบข้อมูลสองชุด (two - sample test) โดยมีขั้นตอนการทดสอบสมมติฐานคือ

1. ตั้งสมมติฐานดวงคือ ชุมชนทั้งสองกลุ่มจะมีความต้องการที่ไม่แตกต่างกัน
2. ตั้งสมมติฐานการศึกษาคือชุมชนทั้งสองกลุ่มจะมีความต้องการที่แตกต่างกัน
3. กำหนดพื้นที่แสดงการปฏิเสธสมมติฐานดวง $\alpha = 0.05$
4. คำนวณ $df = (r-1)(c-1)$
5. การคำนวณค่าทดสอบ

$$\chi^2 = \sum \sum [(O_{ij} - E_{ij})^2 / E_{ij}]$$

นำค่าทั้งสองไปเปิดตารางไค - สแควร์ได้ค่า χ^2 จากตาราง แล้วนำมาเปรียบเทียบกับค่าที่คำนวณได้ หากมากกว่าค่าจากตารางจึงปฏิเสธสมมติฐานดวงและยอมรับสมมติฐานการศึกษา หากค่าที่คำนวณได้น้อยกว่า จึงยอมรับสมมติฐานดวง ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05

พบว่าความแตกต่างของความต้องการด้านกายภาพ คำนวณค่าทดสอบได้ $\chi^2 = 25.49$ ที่ $\alpha = 0.05$ ที่ $df = 7$ เมื่อเปรียบเทียบกับ χ^2 จากตารางคือ 14.1 จึงกล่าวได้ว่าชุมชนเก่าและชุมชนใหม่มีความแตกต่างกันในด้านความต้องการทางกายภาพที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 ส่วนความต้องการด้านเศรษฐกิจ คำนวณค่าทดสอบได้ $\chi^2 = 1.06$ ที่ $\alpha = 0.05$ ที่ $df = 1$ เมื่อเปรียบเทียบกับค่า χ^2 จากตารางคือ 3.8 กล่าวได้ว่า ชุมชนเก่าและชุมชนใหม่ไม่มีความแตกต่างในด้านความต้องการทางเศรษฐกิจ ส่วนในด้านสังคมนั้นคำนวณค่าทดสอบได้ $\chi^2 = 71.57$ ที่ $\alpha = 0.05$ ที่ $df = 4$ เมื่อเปรียบเทียบกับ χ^2 จากตารางคือ 9.5 กล่าวได้ว่า ความต้องการด้านสังคมในชุมชนเก่าและชุมชนใหม่มี

ความแตกต่างกัน ทั้งนี้อาจเนื่องจากการที่ชุมชนใหม่ประสบปัญหามากกว่าจึงส่งผลให้มีความต้องการด้านกายภาพมากกว่า ด้านสังคมก็เช่นเดียวกัน ผู้อยู่อาศัยในชุมชนใหม่ต้องการความมั่นคงในการอยู่อาศัยมากกว่า จึงมีความแตกต่างอย่างชัดเจน

เมื่อพิจารณาร่วมกับการครอบครองที่ดิน พบว่าชุมชนบุกรุก คือชุมชนที่พื้เนตร ชุมชนคลองเงิน 2 และชุมชนรถไฟสามัคคี จะมีความต้องการในด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม เช่นเดียวกับชุมชนไม่บุกรุก แต่จะมีความจำเป็นมากกว่า ในการทดสอบสมมติฐานพบว่าความแตกต่างของความต้องการด้านกายภาพ คำนวณค่าทดสอบได้ $\chi^2 = 25.49$ ที่ $\alpha = 0.05$ ที่ $df = 7$ เมื่อเปรียบเทียบกับ χ^2 จากตารางคือ 14.1 จึงกล่าวได้ว่าชุมชนไม่บุกรุกและชุมชนบุกรุกมีความแตกต่างกันในด้านความต้องการทางกายภาพที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 ส่วนความต้องการด้านเศรษฐกิจ เมื่อคำนวณค่าทดสอบได้ $\chi^2 = 1.06$ ที่ $\alpha = 0.05$ ที่ $df = 1$ เมื่อเปรียบเทียบกับค่า χ^2 จากตารางคือ 3.8 กล่าวได้ว่า ชุมชนบุกรุกและชุมชนที่ไม่บุกรุกไม่มีความแตกต่างในด้านความต้องการทางเศรษฐกิจ ส่วนในด้านสังคม นั้นคำนวณค่าทดสอบได้ $\chi^2 = 71.57$ ที่ $\alpha = 0.05$ ที่ $df = 4$ เมื่อเปรียบเทียบกับ χ^2 จากตารางคือ 9.5 กล่าวได้ว่า ความต้องการด้านสังคมในชุมชน ไม่บุกรุกและชุมชนบุกรุกมีความแตกต่างกัน ทั้งนี้เนื่องจากชุมชนที่ไม่บุกรุก ต้องการปรับปรุงด้านกายภาพและสิ่งบริการสาธารณูปโภค และยังต้องการการสอดส่องดูแลด้านความปลอดภัย ซึ่งอาจเนื่องมาจากครัวเรือนตัวอย่างมีความห่วงกังวลด้านชีวิตและทรัพย์สินเนื่องจากต้องทำงานซึ่งอาจจะเดินทางกลับไม่เป็นเวลา ประกอบกับถนนและตรอกซอยมืดเกรงว่าจะเกิดอันตรายและห่วงทรัพย์สินที่หามาได้ด้วยความยากลำบากด้วย ในกลุ่มของชุมชนบุกรุกมีความต้องการเร่งด่วนทุก ๆ ด้าน ทั้งกายภาพได้แก่ การปรับปรุงสภาพแวดล้อมและสิ่งบริการสาธารณูปโภคภายในชุมชน แก้ปัญหาน้ำท่วมขังและยุง ซึ่งเป็นพาหะนำโรคมลาสู่เด็ก ๆ ต้องการมีน้ำประปาที่ต่อจากการประปาโดยตรง ต้องการไฟฟ้าที่ต่อจากการไฟฟ้าโดยตรง เพราะต้องจ่ายค่าน้ำและค่าไฟในอัตราที่สูงกว่าปกติมาก ขณะเดียวกันก็ต้องการการปรับปรุงด้านสาธารณูปโภคอื่น ๆ เช่น โทรศัพท์สาธารณะเพื่อติดต่อหรือแจ้งข่าวสาร ทางระบายน้ำ ถนนหรือทางเดินในชุมชน สนามเด็กเล่นเพื่อไม่ให้เด็กเล่นกลางถนนซึ่งเป็นอันตราย และด้านสังคม ได้แก่ ความต้องการเป็นเจ้าของที่ดินเอง โดยเฉพาะในที่ดินเดิม เนื่องจากเป็นทำเลที่ตั้งที่เดินทางสะดวกทั้งไปทำงานและไปซื้อสินค้า ประกอบกับความผูกพันกับที่อยู่อาศัยและเพื่อนบ้านที่อยู่ด้วยกันและสนิทสนมคุ้นเคยกัน ทำให้ความแตกต่างด้านกายภาพและสังคมของชุมชนทั้ง 2 กลุ่มมีความแตกต่างกันอย่างชัดเจน

เมื่อพิจารณาความต้องการของชุมชนร่วมกับทำเลที่ตั้งของชุมชนพบว่า ในด้านความต้องการทางกายภาพคำนวณค่าทดสอบได้ $\chi^2 = 11.69$ ที่ $\alpha = 0.05$ ที่ $df = 7$ เมื่อเปรียบเทียบกับ χ^2 จากตารางคือ 14.1 จึงกล่าวได้ว่าชุมชนใกล้เมืองและชุมชนไกลเมืองมีความแตกต่างกันในด้านความต้องการทางกายภาพที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 ส่วนความต้องการด้านเศรษฐกิจ เมื่อคำนวณค่าทดสอบ

ได้ $\chi^2 = 0.58$ ที่ $\alpha = 0.05$ ที่ $df = 1$ เมื่อเปรียบเทียบกับค่า χ^2 จากตารางคือ 3.8 กล่าวได้ว่า ชุมชน ไกล่เมืองและชุมชน ไกล่เมืองไม่มีความแตกต่างในด้านความต้องการทางเศรษฐกิจ ส่วนในด้าน สังคมนั้นคำนวณค่าทดสอบได้ $\chi^2 = 15.58$ ที่ $\alpha = 0.05$ ที่ $df = 4$ เมื่อเปรียบเทียบกับ χ^2 จากตาราง คือ 9.5 กล่าวได้ว่า ความต้องการด้านสังคมในชุมชนไม่บุกรุกและชุมชนบุกรุกมีความแตกต่างกัน ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากชุมชนที่อยู่นอกเขตเก่าชั้นใน (ไกล่เมือง) อยู่ไกลจากแหล่งสาธารณูปการต่าง ๆ ทำให้ความต้องการด้านนี้สูงกว่าด้านอื่น ๆ จนแตกต่างกันอย่างชัดเจน

เมื่อพิจารณาความต้องการของชุมชนร่วมกับขนาดของชุมชนพบว่า ในด้านความต้องการ ทางกายภาพคำนวณค่าทดสอบได้ $\chi^2 = 16.22$ ที่ $\alpha = 0.05$ ที่ $df = 7$ เมื่อเปรียบเทียบกับ χ^2 จาก ตารางคือ 14.1 จึงกล่าวได้ว่าชุมชนใหญ่และชุมชนเล็กมีความแตกต่างกันในด้านความต้องการทางกาย ภาพที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 ส่วนความต้องการด้านเศรษฐกิจ คำนวณค่าทดสอบได้ $\chi^2 = 0.64$ ที่ $\alpha = 0.05$ ที่ $df = 1$ เมื่อเปรียบเทียบกับค่า χ^2 จากตารางคือ 3.8 กล่าวได้ว่า ชุมชนใหญ่และชุมชนเล็กไม่มีความแตกต่างในด้านความต้องการทางเศรษฐกิจ ส่วนในด้านสังคมนั้น คำนวณค่าทดสอบได้ $\chi^2 = 7.45$ ที่ $\alpha = 0.05$ ที่ $df = 4$ เมื่อเปรียบเทียบกับ χ^2 จากตารางคือ 9.5 กล่าวได้ว่า ความต้องการด้าน สังคมในชุมชนใหญ่และชุมชนเล็กไม่มีความแตกต่างกัน ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากขนาดของชุมชนทำให้ การดูแลสาธารณูปโภคไม่ทั่วถึง เกิดความแตกต่างของสาธารณูปโภคกับชุมชนขนาดเล็ก ทำให้ ความต้องการด้านนี้สูงกว่าด้านอื่น ๆ จนแตกต่างกันอย่างชัดเจน

เมื่อพิจารณาความต้องการของชุมชนร่วมกับ การรับรองของเทศบาล พบว่าปัจจัยดังกล่าว ไม่มีความแตกต่างกันภายในกลุ่ม กล่าวคือค่าที่คำนวณได้น้อยกว่าค่าจากตาราง แสดงว่าชุมชนที่เทศ บาลรับรองและชุมชนที่เทศบาลไม่รับรอง ไม่มีความแตกต่างของความต้องการภายในชุมชน ทั้ง ด้านกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม ทั้งนี้อาจเนื่องจาก ปัจจัยดังกล่าวไม่มีผลต่อความคิดเห็นของผู้อยู่ อาศัยอย่างชัดเจน เพราะฉะนั้นกล่าวได้ว่า ปัจจัยด้านอายุชุมชน การครอบครองที่ดิน ขนาดของชุมชนและทำเลที่ตั้งของชุมชน มีความสัมพันธ์กับความต้องการของชุมชน

เมื่อจำแนกตามรายชุมชนพบว่าแต่ละชุมชนมีความต้องการด้านต่าง ๆ ดังนี้

ชุมชนวัดพระเจ้าเม็งราย ต้องการการสอดส่องดูแลด้านความปลอดภัยในลักษณะป้อมยาม รักษาความปลอดภัยในชุมชน รองลงมาคือต้องการให้เทศบาลเข้ามาแก้ไขปัญหาน้ำขังและยุบชุมชน โดยการจัดฟันยาकिनยุบ ขุดลอกทางระบายน้ำถมบริเวณที่เป็นแอ่งน้ำขังและถางบริเวณที่เป็น พงหญ้า เพราะมีปัญหาด้านการระบายน้ำ และด้านเศรษฐกิจนั้นต้องการให้มีสถานที่ฝึ กอาชีพของชุมชนเพื่อสนับสนุนให้มีการรวมกลุ่มและเสริมรายได้ให้สมาชิกในชุมชน

ส่วนชุมชนเมืองสาครหลวง ต้องการให้เทศบาลเข้ามาดูแลสิ่งบริการต่าง ๆ ที่มีอยู่ให้มีสภาพ ดีขึ้นและเพิ่มการดูแลตรวจตรายามค้าคั้นเพราะเป็นชอยเป็ถึยวและมีค เกรงว่าจะเกิดอันตรายต่อคน

ในชุมชนที่เลิกงานค้าต้องกลับบ้านตอนกลางคืน ประกอบกับต้องการให้ติดตั้งไฟส่องสว่างตามถนนเพิ่มเติมและจัดหาสนามเด็กเล่นเพื่อไม่ให้เด็กไปเล่นตามถนนหนทาง ซึ่งหากจะสร้างทางชุมชนจะให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี

ชุมชนใจแก้ว ต้องการให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาให้บริการสาธารณสุขภาค โดยเฉพาะการเพิ่มคู่มือโทรศัพท์สาธารณะและซ่อมแซมคู่มือโทรศัพท์เก่าที่เสียบ่อย ๆ ประกอบกับดูแลด้านการจัดเก็บขยะให้ทั่วถึง เนื่องจากบางส่วนในชุมชนเป็นชอยแคบจัดเก็บขยะยาก ควรหารถเก็บขนขยะขนาดเล็กเพื่อให้เข้าไปเก็บได้อย่างทั่วถึงมากขึ้น รองลงมาคือต้องการสถานที่ฝึกอาชีพแก่ผู้ว่างงานในชุมชน รวมถึงปรับปรุงสภาพชุมชนด้านกายภาพให้สะอาดขึ้นและติดตั้งไฟถนนมากขึ้น

ชุมชนทิพย์เนตร ต้องการให้เทศบาลช่วยเหลือในด้านการปรับปรุงสภาพแวดล้อมของชุมชน ได้แก่ แก้ปัญหาเรื่องน้ำขังและขุมรวมถึงน้ำในลำคูไหลสกปรก รองลงมาคือช่วยดูแลด้านการจัดเก็บขยะไม่ให้เหลือตกค้าง โดยเฉพาะบริเวณที่รถเก็บขยะไม่สามารถเข้าไปได้ควรหาถังขยะและรถเงินขยะไว้เพื่อให้ชาวบ้านขนมายังบริเวณที่รถเข้าถึง และจัดหาร้านขายของราคาถูกเพื่อช่วยลดค่าใช้จ่ายในการครองชีพ นอกจากนี้ยังรวมถึงต้องการติดตั้งโทรศัพท์สาธารณะภายในชุมชนเพราะโทรศัพท์ที่มีบริการเฉพาะด้านนอกของชุมชนแต่ภายในชุมชน ต้องเดินทางออกมาซึ่งไม่สะดวกโดยเฉพาะเวลากลางคืน ในด้านเศรษฐกิจ ครัวเรือนตัวอย่างต้องการให้เทศบาล ศูนย์ประสานงานชุมชนเมืองเชียงใหม่ และ โรงเรียนฝึกอาชีพ ช่วยจัดหาสถานที่ฝึกอาชีพและช่วยหาตลาดรองรับและสอนการทำธุรกิจชุมชนร่วมกัน เพื่อเสริมสร้างรายได้ในครัวเรือน และช่วยเหลือด้านทุนการประกอบอาชีพด้วย และจากการสอบถามเพิ่มเติมพบว่า ชาวชุมชนต้องการให้ตำรวจช่วยสอดส่องดูแลป้องกันการระบาดของยาเสพติดในกลุ่มวัยรุ่น โดยเฉพาะยาบ้า และต้องการความช่วยเหลือด้านทุนการศึกษาเด็กจากมูลนิธิศุภนิมิต ซึ่งปัจจุบันช่วยแต่ในจำนวนน้อยในขณะที่เด็กที่ยากจนมีมาก และในด้านที่ดิน ชุมชนต้องการให้เทศบาลจัดหาที่ดินให้ซื้อหรือเช่าในที่ดินเดิม โดยเฉพาะในบริเวณที่บุกรุก มีเพียงบางส่วนต้องการให้เทศบาลจัดหาที่ดินให้ซื้อหรือเช่าในบริเวณใหม่ ที่ไม่ไกลจากที่เดิมมากนัก เพราะไม่อยากบุกรุกที่ดินประกอบกับชุมชนมีความแออัดมากขึ้นทุกวัน ในด้านอื่น ๆ พบว่าต้องการให้ติดตั้งไฟถนนเพิ่มเติมเพื่อให้ปลอดภัยในการเดินทางตอนกลางคืน และซ่อมแซมไฟในส่วนที่ชำรุด และหาที่ว่างเพื่อจัดสร้างสนามเด็กเล่นสำหรับเด็กเพื่อให้ปลอดภัยจากรถเพราะเด็กต้องไปเล่นริมถนนใหญ่เกรงว่าจะเกิดอันตราย

ชุมชนคลองเงิน 2 ความต้องการของชุมชนนี้สืบเนื่องมาจากปัญหาที่พวกเขาได้รับ นั่นคือในด้านสาธารณสุขภาค สาธารณูปการ ต้องการให้การประสานส่วนภูมิภาคเข้ามาให้ความช่วยเหลือโดยทำโครงการบาดาลหมู่บ้าน หรือทำโองยักษ์สำหรับเก็บน้ำไว้ใช้ในหน้าแล้ง และขอน้ำประปาส่วนเรื่องไฟฟ้าชุมชนต้องการให้เทศบาลและการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค ช่วยเหลือในการขอไฟฟ้าต่อ

ตามบ้านโดยตรงและติดตั้งเสาไฟฟ้าและไฟถนน ในด้านที่อยู่อาศัยที่ทรุดโทรมชาวบ้านจะช่วยกันซ่อมเอง แต่ต้องการให้การเคหะแห่งชาติสนับสนุนงบประมาณในการจัดทำสะพานใหม่ เพราะสะพานเดิมที่ใช้เริ่มชำรุดเกรงว่าจะเกิดอันตราย ในเรื่องการศึกษาของเด็กต้องการความช่วยเหลือจากกรมประชาสงเคราะห์และมูลนิธิศุภนิมิตช่วยในเรื่องทุนการศึกษาเพราะพ่อแม่ยากจนไม่มีเงินส่งให้ลูกเรียน และในด้านอาชีพต้องการให้เทศบาล ศูนย์ประสานงานชุมชนเมืองเชียงใหม่และโรงเรียนสารพัดช่าง ช่วยเหลือในการจัดฝึกอบรมเพื่อเสริมรายได้รวมถึงช่วยหาที่สำหรับการประกอบอาชีพ ส่วนปัญหาการรื้อย้ายซึ่งมีข่าวลือในชุมชนนั้น ชาวบ้านต้องการให้เทศบาลฯ การเคหะแห่งชาติ และสำนักงานพัฒนาชุมชนเมืองให้ความช่วยเหลือในการจัดหาพื้นที่รองรับให้ และช่วยเหลือในด้านค่ารื้อย้ายหากว่าต้องรื้อย้ายจริง ๆ

ในส่วนของชุมชนรถไฟสามัคคี พบว่าความต้องการเร่งด่วนของชุมชนคือต้องการให้การรถไฟแห่งประเทศไทยให้เช่าที่ดินเพื่ออยู่อาศัย โดยต้องการให้ทำสัญญาเช่าที่ดิน ไปเป็นระยะเวลา 30 ปี และเสียค่าเช่าที่ดินในอัตราตารางวาละ 2 บาทต่อปีและต้องการให้การรถไฟแห่งประเทศไทยอนุญาตให้การไฟฟ้าส่วนภูมิภาคและการประปาเข้ามาต่อไฟฟ้าและน้ำประปาให้ชาวชุมชนได้ใช้ในราคาที่เท่ากับภายนอก ตลอดจนอนุญาตให้เทศบาลเข้ามาทำถนนในชุมชนและปรับปรุงสภาพแวดล้อมในชุมชน โดยเฉพาะบริเวณคูด้านหลังชุมชนที่ตื้นเขินทำให้น้ำไหลมาท่วมชุมชนทั้งครั้งที่ฝนตกหนัก และสร้างศาลาอเนกประสงค์ในชุมชนเพื่อเป็นศูนย์ในการฝึกอบรมและผลิตสินค้าของชุมชนเพื่อเสริมรายได้แก่แม่บ้านและผู้ว่างงาน

5.4 ลักษณะของชุมชนกับปัญหาและความต้องการของผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัด

ผลจากการศึกษาปัญหาและความต้องการของผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัด ในเขตเมืองเชียงใหม่ แสดงให้เห็นว่า ชุมชนที่มีลักษณะของชุมชนที่แตกต่างกัน ในด้าน อายุชุมชน การครอบครองที่ดิน ทำเลที่ตั้งชุมชน การรับรองจากเทศบาลและขนาดของชุมชน จะมีปัญหาและความต้องการภายในชุมชนที่แตกต่างกัน โดยเฉพาะปัญหาและความต้องการด้านกายภาพและสังคม แต่ในด้านเศรษฐกิจนั้นพบว่าแต่ละกลุ่มไม่มีความแตกต่างกันเนื่องจากต่างก็มีความคิดเห็นว่าตนเองมีปัญหาด้านเศรษฐกิจอย่างไรก็ตามพบว่าผลการศึกษาในด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม ตลอดจนปัญหาและความต้องการชุมชนแออัด เป็นไปตามแนวความคิดการเปลี่ยนแปลงความต้องการที่พักอาศัยของ Turner (1976) ที่ว่าเมื่อมีฐานะทางเศรษฐกิจดีขึ้นผู้มีรายได้น้อยจะมีความต้องการในด้านต่าง ๆ ที่เปลี่ยนแปลงไป โดยเปรียบเทียบจากลักษณะทางเศรษฐกิจของชุมชนที่ได้ศึกษามาแล้วและพบว่า ในด้านอายุชุมชนนั้น ชุมชนใหม่จะมีรายได้น้อยและชุมชนเก่าจะมีรายได้มากกว่า โดยจะเห็นว่า ในด้านลักษณะของที่อยู่อาศัย ชุมชนใหม่จะมีสภาพที่อยู่อาศัยที่สร้างง่าย ๆ พอคุ้มแคดคุ้มฝน มีคุณภาพต่ำและมีความมัน

คนน้อย เมื่อมีรายได้มากขึ้นจะแบ่งเงินสำหรับใช้จ่ายในด้านที่พักอาศัยมากขึ้น สังเกตได้จากสภาพที่อยู่อาศัยในชุมชนเก่าจะมีสภาพดีกว่า มีขนาดกว้างกว่าและมีความมั่นคงมากกว่า จะเห็นว่ารายได้ที่ต่ำกว่าจะมีความสามารถน้อยกว่าในการลงทุนและการปรับปรุงสภาพที่อยู่อาศัย ส่วนในด้านโอกาสในการทำงาน ชุมชนใหม่จะต้องการอยู่ใกล้ที่ทำงานมากกว่าซึ่งที่อยู่อาศัยปัจจุบันอยู่ใกล้ที่ทำงาน จึงกลัวการถูกไล่หรือชุมชนไปยังที่ใหม่ ในขณะที่ชุมชนเก่ามีฐานะดีกว่า สามารถรับค่าใช้จ่ายในการเดินทางที่เพิ่มขึ้นจากระยะทางที่ไกลกว่าได้ จึงอยู่ใกล้ที่ทำงานมากกว่า

ดังนั้นในการแก้ปัญหาชุมชนแออัดนั้น จำเป็นต้องแก้ปัญหาให้ตรงกับสภาพที่ชุมชนกำลังเผชิญ โดยจำเป็นต้องพิจารณาไปถึงลักษณะทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคมของชุมชน ตลอดจนความแตกต่างของชุมชนที่มีลักษณะต่างกัน เพื่อให้ทราบสาเหตุของปัญหาและแก้ไขได้ถูกต้อง รวมถึงป้องกันปัญหาที่อาจเกิดขึ้นใหม่ได้ ซึ่งจากการศึกษาการดำเนินงานของเทศบาลฯ พบว่าเป็นไปในลักษณะสั่งการจากบนลงล่าง เป็นโครงการที่เทศบาลจัดทำขึ้น โดยไม่ได้ศึกษาสภาพปัญหาในชุมชน โดยเทศบาลประสานงานร่วมกับผู้นำชุมชนและคณะกรรมการชุมชนเป็นส่วนใหญ่ โดยไม่ได้ประสานงานร่วมกับผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัดโดยทั่วไป และยังพบว่าลักษณะของโครงการที่ได้ดำเนินมาแล้วและแผนงานต่าง ๆ ในอนาคต ไม่สามารถแก้ไขปัญหของชุมชนได้อย่างตรงประเด็น ไม่ว่าจะเป็นในด้านของการพัฒนาจิตใจ หรือการอบรมคณะกรรมการชุมชน เนื่องจากคณะกรรมการชุมชนส่วนใหญ่ไม่สามารถทำงานร่วมกับชุมชนได้

จากการสอบถามผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัด จึงไม่พอใจผลการดำเนินงานของเทศบาลมากนัก เนื่องจากไม่สามารถช่วยเหลือชุมชนได้อย่างเต็มที่ ทั้งในด้านการปรับปรุงระบบสาธารณูปโภคในชุมชน เห็นได้จากหลายชุมชนยังขาดแคลนสาธารณูปโภคทั้งที่อยู่ในเขตเทศบาล เป็นต้น ในด้านการช่วยเหลือด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ ทุนในการประกอบอาชีพ งบประมาณในการจัดสร้างสถานที่ประกอบกิจกรรมเสริมสร้างรายได้ของชุมชน พบว่าชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่ได้รับอุดหนุนจากเทศบาล ยกเว้นการกิจกรรมของชุมชนร่วมกัน เช่น ทำบุญชุมชน หรือเปิดสถานที่ต่าง ๆ ในชุมชน จึงได้รับเงินอุดหนุนในการจัดงาน และด้านความมั่นคงในการอยู่อาศัย ชุมชนจำนวนมากยังไม่มี ความมั่นคงในการอยู่อาศัยเนื่องจากเทศบาลยังไม่ มีนโยบายการใช้ที่ดินที่ชัดเจน และไม่ลงมือปฏิบัติในการปรับปรุงที่ดินตามแผน ชุมชนจึงยังตั้งอยู่ต่อไป

ดังนั้นชุมชนส่วนใหญ่จึงมีแนวทางในการแก้ไขปัญหาชุมชนของตนเอง ในลักษณะของการให้แต่ละครัวเรือนดูแลที่อยู่อาศัยของตนเอง ในด้านเศรษฐกิจก็มีการรวมกลุ่มกันเองเป็นกลุ่มย่อย ๆ อย่างไม่เป็นทางการ และขายผลิตภัณฑ์จากกลุ่มบริเวณด้านหน้าชุมชนให้แก่คนทั่วไป จึงมักประสบปัญหาด้านเงินทุน และคุณภาพของสินค้าที่ยังไม่ได้มาตรฐาน หรือแก้ปัญหาโดยการขอความช่วยเหลือด้านกายภาพ และเศรษฐกิจ จากนักการเมืองท้องถิ่น เป็นส่วนใหญ่